

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mišela Ternovšek

**USPEŠNA TRGOVINSKA LIBERALIZACIJA – DEJSTVO ALI ILUZIJA?
Primerjalna študija vpliva trgovinske liberalizacije na gospodarski in družbeni razvoj v
Braziliji, Indiji in Keniji**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mišela Ternovšek

Mentorica: izr. prof. dr. Maja Bučar

Somentorica: doc. dr. Andreja Jaklič

**USPEŠNA TRGOVINSKA LIBERALIZACIJA – DEJSTVO ALI ILUZIJA?
Primerjalna študija vpliva trgovinske liberalizacije na gospodarski in družbeni razvoj v
Braziliji, Indiji in Keniji**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

Zahvala

Zahvala gre na prvem mestu mentorici,izr. prof. dr. Maji Bučar, in somentorici, doc. dr. Andreji Jaklič, za nesebično strokovno pomoč, koristne nasvete in potrpežljivost pri nastajanju diplomskega dela. Tini Vovk in Centru za raziskovanje javnega mnenja na Fakulteti za družbene vede za pomoč pri izpeljavi statistične analize, prof. dr. Subhoranjanu Dasgupti za večurne pogovore, v katerih sem dobila ključne odgovore in si oblikovala celotno sliko dejanskih razmer v Indiji. Marini Koražija za ves trud in čas pri lektoriranju. Vsem prijateljem, ki ste si vzeli čas za branje posameznih poglavij in vaše predloge, za drobne usluge, trenutke veselja, iskrene spodbude in pomoč. Dominicu Bischoffu za gostoljubnost in prelepe trenutke, ki so mi vedno znova dali energijo za pisanje. Univerzi v Konstanzu in vsem profesorjem, ki so mi olajšali dostop do podatkov, potrebnih za analizo, ter s svojimi metodološkimi pristopi vplivali tudi na spremembo mojega znanstvenega razmišljanja. Aprili Cotič za življenjsko vedrino in ker si me vedno znala sprostiti ter pozabiti na težave. Največja zahvala pa gre mojima staršema, Ireni in Rudiju, ki mi že vse življenje stojita ob strani in podpirata moje odločitve. Hvala za vajino nesebično ljubezen in vero ter zaupanje vame. Hvala tudi bratu Marcelu in babici Mariji za vesele urice, ki smo jih preživeli skupaj.

HVALA VAM!

USPEŠNA TRGOVINSKA LIBERALIZACIJA – DEJSTVO ALI ILUZIJA?

Primerjalna študija vpliva trgovinske liberalizacije na gospodarski in družbeni razvoj v Braziliji, Indiji in Keniji

Glede na 60-ta leta, danes vedno več držav v razvoju sprejema politike trgovinske liberalizacije, ki naj bi po prepričanju tako znanstvenikov kot tudi vodilnih razvojnih organizacij mednarodne skupnosti države popeljale na pot gospodarskega razvoja. Kljub poudarjanju pozitivnih učinkov trgovinske liberalizacije za gospodarsko rast in razvoj, je le-ta v državah, ki so liberalizirale svojo trgovino, imela zelo različne rezultate. Namen tega dela je na osnovi konkretnih primerov treh manj razvitih držav, Brazilije, Indije in Kenije, preveriti, ali je trgovinska liberalizacija predstavljala pomemben dejavnik gospodarskega razvoja. S pomočjo analitičnega modela testiramo glavne predpostavke tradicionalnih teorij mednarodne menjave in njihovo nadgradnjo s strani novih teorij rasti ter preverjamo, skozi katerega od kanalov (specializacija, akumulacija kapitala in tehnološka sprememba) je trgovinska liberalizacija najmočneje vplivala na gospodarski razvoj omenjenih držav. Poleg statistične analize delo izpostavlja številne druge dejavnike, ki jih omenjene teorije ne upoštevajo, in ki prav tako pomembno vplivajo na gospodarski in družbeni razvoj neke države. Visoko število takih dejavnikov in neuspeh pri dokazovanju statistične linearne povezanosti med trgovinsko liberalizacijo in gospodarsko rastjo pa je možno interpretirati kot namig, da naj bi se tako teoretiki kot tudi praktiki v prihodnje, raje kot da poudarjajo pomen trgovinske liberalizacije za gospodarsko rast, poglobljeno posvetili oblikovanju kvalitetne celostne strategije razvoja DVR.

Ključni pojmi: trgovinska liberalizacija, gospodarska rast, razvoj, neenakost.

SUCCESSFUL TRADE LIBERALIZATION – FACT OR ILLUSION?

Comparative Study Examining the Impact of Trade Liberalization on Economic Growth and Development in Brazil, India and Kenya

Since the 1960s, developing countries have gradually adopted policies of greater openness to international trade, which in opinion of scientists as well as leading developmental organizations, should bring the countries on the way of economic and social development. Despite emphasising such positive effect of trade liberalization, one can find many disparities when comparing individual development paths in the countries that liberalized their trade. Thus the main purpose of this work is to examine whether trade liberalization has played a central role in the development process of three countries: Brazil, India and Kenya. By using an analytical model, the main presumptions of traditional theories of international trade and their improvements by new growth theories are tested. The analytical model examines, through which of the channels (specialization, accumulation of capital, technological change), trade liberalization has influenced economic growth and development at most. Besides this, the work tries to list and analyse various different factors, which have also exerted influence upon economic growth and development in analysed countries. A high number of such factors, as well as failure to prove statistical significant relation between trade liberalization and economic growth, can be interpreted as a suggestion for theorists and practitioners, to rather concentrate on the formation of a sound, integrative development strategy than solely on the importance of trade liberalization.

Key words: Trade Liberalization, Economic Growth, Development, Inequality.

KAZALO

1. UVOD	10
2. TEORETIČNA IN EMPIRIČNA DOGNANJA O ODNOSU MED LIBERALIZACIJO, RASTJO IN PORAZDELITVIJO DOHODKA.....	12
2.1 TRADICIONALNA TEORIJA MEDNARODNE MENJAVE (KLASIČNA IN NEOKLASIČNA TEORIJA).....	12
2.2 NOVE TEORIJE RASTI	14
2.3 TEORIJE RAZLAGE ODNOSA MED GOSPODARSKO RASTJO IN PORAZDELITVIJO DOHODKA	16
2.4 SKLEP	17
3. MODEL IN METODOLOGIJA	19
3.1 OPIS POSAMEZNIH VZROČNIH ODNOSOV	20
3.1.1 <i>Vpliv liberalizacije skozi specializacijo</i>	20
3.1.2 <i>Vpliv liberalizacije skozi akumulacijo fizičnega kapitala.....</i>	21
3.1.3 <i>Vpliv liberalizacije skozi tehnološko spremembo</i>	21
3.1.4 <i>Odnos med gospodarsko rastjo in porazdelitvijo dohodka</i>	22
3.2 PREDSTAVITEV IN OPERACIONALIZACIJA IZBRANIH SPREMENLJIVK	23
3.2.1 <i>Gospodarska rast.....</i>	23
3.2.2 <i>Trgovinska liberalizacija</i>	24
3.2.3 <i>Porazdelitev dohodka</i>	25
3.2.4 <i>Specializacija</i>	26
3.2.5 <i>Akumulacija fizičnega kapitala.....</i>	27
3.2.6 <i>Tehnološke spremembe in napredek.....</i>	27
3.3 KRITERIJ IZBIRE PRIMEROV	28
3.4 OBRAZLOŽITEV ČASOVNEGA OBDOBJA	29
3.5 OPIS ZBIRANJA PODATKOV	29
3.6 METODA ANALIZE	30
4. IZBRANE DRŽAVE: BRAZILIJA, INDIJA, KENIJA	31
4.1 BRAZILIJA.....	31
4.1.1 <i>Osnovne značilnosti</i>	31
4.1.2 <i>Kratek pregled gospodarske in politične zgodovine.....</i>	33
4.2 KENIJA.....	34
4.2.1 <i>Osnovne značilnosti</i>	34

4.2.2	<i>Kratek pregled gospodarske in politične zgodovine</i>	36
4.3	INDIJA	38
4.3.1	<i>Osnovne značilnosti</i>	38
4.3.2	<i>Kratek pregled gospodarske in politične zgodovine</i>	39
4.4	PRIMERJAVA DRŽAV GLEDE NA IZBRANE SPREMENLJIVKE	41
4.4.1	<i>Integriranost držav v svetovno gospodarstvo</i>	41
4.4.2	<i>Dohodek in BDP rast</i>	43
4.4.3	<i>Porazdelitev dohodka</i>	46
4.4.4	<i>Delež, rast in sestava sektorjev</i>	47
4.4.4.1	<i>Storitveni sektor</i>	48
4.4.4.2	<i>Kmetijski sektor</i>	49
4.4.4.3	<i>Industrijski sektor</i>	51
4.4.5	<i>Trgovinska specializacija držav</i>	52
4.4.6	<i>Zaposlenost v sektorjih</i>	53
4.4.7	<i>Domače investicije</i>	54
4.4.8	<i>TNI</i>	56
4.4.9	<i>Izobrazba</i>	57
4.4.10	<i>Tehnološke spremembe in napredek</i>	59
4.5	GLAVNE UGOTOVITVE	61
5.	STATISTIČNA ANALIZA POVEZANOSTI SPREMENLJIVK ANALITIČNEGA MODELA.....	63
5.1	RAZLAGA REZULTATOV STATISTIČNE ANALIZE	63
5.2	POVZETEK	69
5.3	INTERPRETACIJA REZULTATOV	72
6.	ZAKLJUČEK	74
7.	SEZNAM LITERATURE.....	75

SEZNAM SLIK, GRAFOV IN TABEL

SLIKA 3.1: SHEMA VZROČNEGA ODNOSA.....	19
GRAF 4.4.1.1: OPENK	42
GRAF 4.4.1.2: KOLIČNIK RASTI IZVOZA BLAGA IN STORITEV PRI KONSTANTNIH CENAH	42
GRAF 4.4.1.3: IZVOZ BLAGA IN STORITEV KOT DELEŽ BDP	43
GRAF 4.4.2.1: BDP PER CAPITA, TEKOČE PPP CENE	45
GRAF 4.4.2.2: PRIMERJAVA VELIKOSTI BDP PER CAPITA IN BNP PER CAPITA.....	45
GRAF 4.4.7.1: BRUTO REALNE INVESTICIJE KOT DELEŽ BDP	54
TABELA 4.4.2.1: POVPREČNI DELEŽI SEKTORJEV KOT DELEŽ BDP	44
TABELA 4.4.2.2: POVPREČNA LETNA STOPNJA RASTI BDP (%)	44
TABELA 4.4.4.1: POVPREČNA LETNA RAST DODANE VREDNOSTI V KMETIJSTVU, INDUSTRIJI IN STORITVAH PRI KONSTANTNIH CENAH (%)	48
TABELA 4.4.5.1: TRGOVINSKA SPECIALIZACIJA.....	53
TABELA 4.4.6.1: DELEŽ DELOVNE SILE ZAPOSLENE V POSAMEZNIH SEKTORJIH.....	53
TABELA 4.4.7.1: PORAZDELITEV JAVNIH IZDATKOV KOT DELEŽ BDP	55
TABELA 4.4.8.1: TNI NETO INVESTICIJE KOT DELEŽ BRUTO KAPITALSKE FORMACIJE.....	56
TABELA 4.4.10.1: IZDATKI ZA R&R TER PRIMERJAVA MED IZVOZOM VISOKE TEHNOLOGIJE IN INDUSTRIJSKIH PROIZVODOV KOT DELEŽ BDP	59
TABELA 5.1.1: VPLIV KOLIČNIKA ODPRTOSTI NA VMESNE SPREMENLJIVKE IN SPREMENLJIVKE RAZVOJA	66
TABELA 5.1.2: VPLIV KOLIČNIKA LIBERALIZACIJE NA VMESNE SPREMENLJIVKE IN SPREMENLJIVKE RAZVOJA	67
TABELA 5.1.3: VPLIV VMESNIH SPREMENLJIVK NA BDP RAST	68
TABELA 5.1.4: ODNOS MED BDP RASTJO IN IZVOZOM	69

SEZNAM KRATIC

AIDS	<i>Acquired Immune Deficiency Syndrome</i> (Sindrom pridobljene zmanjšane odpornosti)
BDP	Bruto domači proizvod
BND	Bruto nacionalni dohodek
BNP	Bruto nacionalni proizvod
CACAO	<i>Capital and Current Account Opennes</i> (CACAO količnik odprtosti plačilne bilance, ki vključuje tekoči in kapitalski račun)
DVR	Države v razvoju
GINI	Količnik porazdelitve dohodka
GNI	<i>Gross National Income</i> (Bruto nacionalni dohodek)
HDI	<i>Human Development Indicators</i> (Kazalci človeškega razvoja)
HDI ₍₁₎	<i>Human Development Index</i> (Indeks človeškega razvoja)
HDR	<i>Human Development Report</i> (Poročilo o človeškem razvoju)
HIV	<i>Human Immunodeficiency Virus</i> (Virus humane imunske pomanjkljivosti)
IMF	<i>International Monetary Fund</i> (Mednarodni denarni sklad)
ISIC	<i>International Standard Industrial Classification</i> (Mednarodna standardna klasifikacija panog)
OECD	<i>Organization for Economic Cooperation and Development</i> (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)
OPENK	<i>Openness in Constant Prices</i> (Količnik odprtosti pri konstantnih cenah)
OZN	Organizacija združenih narodov
PPP	<i>Purchasing Power Parity</i> (Stopnja paritete kupne moči)
R&R	Raziskave in razvoj
SITC	<i>Standard International Trade Clasification</i> (Mednarodna standardna trgovinska klasifikacija)
SPSS	Statistični program za analizo podatkov
TATA Steel	Ime podjetja, poimenovano po Ratanu Tata.
TNI	Tuje neposredne investicije
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i> (Razvojni program Organizacije združenih narodov)
UNESCO	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> (Agencija za izobrazbo, znanost in kulturo Organizacije združenih narodov)

WDI	<i>World Development Indicators</i> (Kazalci svetovnega razvoja)
WDR	<i>World Development Report</i> (Poročilo o svetovnem razvoju)
WTO	<i>World Trade Organization</i> (Svetovna trgovinska organizacija)
ZDA	Združene države Amerike

1. Uvod

“Policies toward foreign trade are among the most important factors promoting economic growth and convergence in developing countries”
(IMF 1997).

Mednarodna trgovina ima že dolgo zgodovino, vse tja od časa vladavine starih civilizacij in srednjeveških velikih sil kot so Atene, Egipt in italijanske mestne države: Benetke, Firence ter Genova.¹ Vendar pa je do bistvenih sprememb v svetovnem gospodarstvu prišlo šele v zadnjih štiridesetih letih, ko smo priča vedno bolj integrirani globalni delitvi dela v proizvodnji in trgovini. Tako je danes možen prost pretok proizvodnih dejavnikov kot so denar, tehnologija, informacije in blago, pomen razvoja na nivoju nacionalnega gospodarstva pa vse bolj izgublja svoj pomen.² Vedno pogosteje pa se zastavljajo vprašanja o posledicah takih sprememb za gospodarstvo posameznih držav, še posebej tistih manj razvitih.

Znanost danes, kljub dolgo časa aktualni razpravi o vplivu povečane mednarodne trgovine³ na stopnjo razvoja držav tretjega sveta, še vedno ni odgovorila na vprašanje, ki se je pojavilo že v 1940-tih: ali trgovina predstavlja lokomotivo razvoja, kot je to trdil Dennis Robertson (1940) ali pa je bila večinoma podrejena rasti, kot je to kasneje zagovarjal Irving Kravis (1970, 1996). Tako se po eni strani poudarja pomen liberalizacije gospodarstva za dolgoročni razvoj ob primerih držav v razvoju (DVR), kjer je mednarodno povezovanje v zadnjem desetletju bistveno pripomoglo k višji rasti, medtem ko se na drugi strani odpirajo vprašanja o tem, na kateri stopnji razvitosti morajo biti države, da bo trgovinska liberalizacija dejansko uspela. Vedno več raziskav pa analizira tudi neenakomerne in različne posledice, ki jih trgovinska globalizacija pušča v DVR.

V tem delu zato skušamo ugotoviti, v kolikšni meri lahko trgovinsko liberalizacijo razumemo kot dejavnik razvoja, ko gre za konkretne primere držav. Ali je res povečana trgovinska odprtost tista, ki je v Indiji zaslužna za hiter porast gospodarstva in tudi tista, ki je v Keniji bistveno bolj kot v Braziliji vplivala na upad le-tega? Odgovor smo na teoretični in empirični ravni skušali poiskati z analizo in testiranjem glavnih predpostavk tradicionalnih teorij

¹ Trebilcock in Howse 1995: 17.

² Mittelman 1996: 53.

³ Termini trgovinska liberalizacija, prosta trgovina (*free trade*) in povečana mednarodna trgovina so v tem delu uporabljeni izmenoma. Nanašajo pa se na situacijo ali proces, v katerem pride do potrebnih sprememb v institucijah, ki garantirajo prosto trgovino, kot je odstranitev carin, kvot ali izvoznih/uvoznih ovir.

mednarodne menjave in novih teorij rasti. Te teorije podobno kot zapornikova dilema trdijo, da jo bodo zaporniki najbolje odnesli ravno v primeru, ko bodo sodelovali. Nesodelovanje enega pa bo vodilo tudi v nesodelovanje drugih in končno v dosti večjo izgubo, kot če bi sodelovali že od začetka. Glede na izbrano in predstavljeno teorijo v tem delu analiziramo tri glavne kanale vpliva, to so: specializacija, akumulacija fizičnega kapitala in tehnološke spremembe. Na osnovi obstoječih kritik predstavljenih teorij in razmišljanja razvojnih ekonomistov, kot je Todaro (2000), predpostavljamo, da *trgovinska liberalizacija, brez upoštevanja številnih drugih dejavnikov kot so institucionalni, družbeni in politični kontekst, ne predstavlja osrednjega dejavnika vpliva na gospodarski razvoj nobene od analiziranih držav tretjega sveta.*

Ali kot je dejal indonezijski intelektualec Soedjatmoko (v Todaro 2000: 13): »Danes postaja vedno bolj očitno, da so razvojni teoretiki v preteklosti, s tem ko so bili zaposleni predvsem z gospodarsko rastjo, razvojnimi fazami, zagotavljanjem kapitala in strokovnega znanja, pri razlagi procesa razvoja premalo pozornosti namenili institucionalnim in strukturalnim problemom kot tudi zgodovinskim, kulturnim in religioznim dejavnikom.«⁴

V nadaljevanju bodo najprej na kratko predstavljeni glavni znanstveni dosežki in predpostavke za analizo izbranih teorij. Temu sledi oblikovanje analitičnega modela ter opis zbiranja in uporabe podatkov. Šele po deskriptivni analizi sprememb razmer v analiziranih državah sledi statistična analiza, ki skupaj z opisnimi spremenljivkami predstavlja srce te naloge.

⁴ »Looking back over these years, it is now clear that, in their preoccupation with growth and its stages and with the provision of capital and skills, development theorists have paid insufficient attention to institutional and structural problems and to the power of historical, cultural and religious forces in the development proces.«

2. Teoretična in empirična dognanja o odnosu med liberalizacijo, rastjo in porazdelitvijo dohodka

Kakšen je učinek povečane trgovinske odprtosti na dohodek, gospodarsko rast in porazdelitev dohodka? Na to vprašanje je poskušalo odgovoriti že mnogo avtorjev. V nadaljevanju bodo predstavljene glavne ekonomske teorije, ki razlagajo odnos med trgovinsko liberalizacijo in gospodarskim razvojem, to so tradicionalne teorije mednarodne menjave in nadgradnja le-teh s strani novih teorij rasti. Predstavljeni pa bodo tudi glavni dosežki in teoretične predpostavke o odnosu med gospodarsko rastjo in porazdelitvijo dohodka.

2.1 Tradicionalna teorija mednarodne menjave (klasična in neoklasična teorija)

Tako klasični kot tudi neoklasični ekonomisti so poudarjali, da prosta trgovina preko številnih kanalov (specializacija, učinkovitejša alokacija virov glede na primerjalne prednosti, difuzija mednarodnega znanja skozi povečan obseg trgovine in povečana domača tekmovalnost) pospešuje gospodarsko rast, učinkovitost in blaginjo (Thirlwal 1999: 82).

Doktrina o tem, da trgovina pospešuje blaginjo narodov, sega daleč nazaj, vse tja do Adama Smitha (1723–1790) in njegovega slavnega dela *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776). V tem delu Smith poudarja pomembnost trgovine kot ventila za presežno proizvodnjo in sredstva za širitev trga ter posledičnega izboljšanja delitve dela in stopnje produktivnosti (Thirlwall 2000: 131). Zaradi racionalnega odločanja posameznikov pa bo vsak posameznik opravljal tisto dejavnost, v kateri ima prirojene ali pridobljene prednosti in s tem ustvaril presežke, ki jih bo lahko zamenjal za blago in storitve, v proizvodnji katerih je manj usposobljen (Bučar 2001: 38–9). Kasneje je to Smithovo teorijo nadgradil Ricardo, ki je v svojem znamenitem delu *Principles of Political Economy and Taxation* (1817) pokazal, da bo v primeru odstranitve trgovinskih ovir konkurenca prisilila najmanj eno državo, da se specializira v proizvodnji dobrine, ki jo proizvaja relativno učinkoviteje in kjer trgovinski pogoji odsevajo primerjalne prednosti (Jones in Kenen 1984: 11).⁵ Kljub temu, da danes mnoge Ricardove predpostavke ne ustrezajo realnosti, pa ostaja načelo primerjalnih prednosti še vedno relevantno in predstavlja temelj za večino ekonomskih raziskav (Trebilcock in Howse 1995: 5).

⁵ Načelo primerjalnih prednosti predpostavlja, da bo država izvažala tiste proizvode, katerih proizvodnja bo mogoča po najnižjih relativnih stroških (Samuelson in Nordhaus 2002: 691).

Ricardov statični model, ki temelji na enem variabilnem proizvodnem dejavniku in popolni specializaciji, sta kasneje izboljšala Hecksher in Ohlin (v Gonzalez-Pelaez 2005: 79), ki poudarjata, da do trgovine med državami prihaja predvsem zaradi različne preskrbljenosti držav s posameznimi proizvodnimi dejavniki. Tako neoklasična teorija, za razliko od klasične, svojo teorijo utemeljuje na menjavi, pri čemer neoklasike zanima ustrezna razporeditev danih redkih virov za doseg zastavljenih ciljev. Trg ima podobno kot pri klasikih še vedno osrednjo vlogo, vendar ne več v razvojnem pomenu, temveč kot najboljši mehanizem za optimalno razporeditev virov in določanje pravih cen (Senjur v Bučar 2001: 63).⁶

V drugi polovici 20. stoletja avtorji kot so Robert Solow, Paul Samuelson, Franc Modigliani in drugi začnejo proučevati odnos med prosto trgovino in rastjo. Tako pride do razvoja modelov rasti, ki predstavljajo napad na Harroda in *post* Keynesiansko šolo (Thirwall 1999: 94). Solow neoklasični model rasti v enačbo rasti uvede še drugi proizvodni dejavnik, delo, in tretjo neodvisno spremenljivko, tehnologijo. Donosi na delo in kapital so ločeno padajoči, na oba dejavnika skupaj pa konstantni (Todaro 2000: 97). Tehnološki napredek v tem modelu predstavlja eksogeno (*zunanjo*) spremenljivko, ki povečuje produktivnost dela. Gospodarska rast je tako posledica rasti treh dejavnikov: fizičnega kapitala, povečevanja delovne sile in tehnološkega napredka (Sušjan 2004: 6).⁷ Model implicira, da bo liberalizacija nacionalnih trgov pritegnila dodatno domače in tuje investiranje in s tem vplivala na višjo stopnjo akumulacije kapitala, ki v končni fazi pospešuje rast (Rojec in Bučar 2003–04: 67).

V tem obdobju pride tudi do razvoja številnih empiričnih dokazov, ki so usmerjeni predvsem v analizo različnih možnih virov rasti. Zanimanje za te raziskave je sprožilo delo Solowa in Abramovitza (1956 in 1957), ki pokažeta, da 80–90 % rasti bruto domačega proizvoda (BDP) na prebivalca v gospodarstvu Združenih držav Amerike (ZDA) skozi stoletje ni bila posledica rasti kapitala na prebivalca, kar je predpostavljala teorija proizvodne funkcije (Thirwall 1999: 104).⁸ Kasneje Solowov model pomembno nadgradijo Mankwin, Romer in

⁶ Drugače povedano, država s pomočjo trgovine kapitalizira relativno obilna sredstva (skozi bolj intenzivno proizvodnjo in izvoz blaga, ki zahteva velike naložbe teh sredstev) in istočasno poskuša rešiti problem pomanjkanja drugih faktorjev, s tem ko uvaža blago, ki potrebuje velike količine relativno redkih sredstev (Rojec in Bučar 2003–04a: 48).

⁷ Tehnološka sprememba se v proizvodno funkcijo tako ne podaja kot posebna samostojna enota in nima vloge proizvodnega tvorca. Zato neoklasična teorija tudi ne razlaga vzrokov tehnološke spremembe. Za razliko od klasikov se inovacijske dejavnosti tukaj ne vežejo neposredno na investicije v fiksni kapital in tudi tehnološka sprememba se ne veže na proces substitucije dela s kapitalom (Bučar 2001: 66–7).

⁸ Glavni empirični dosežki tega obdobja vključujejo avtorje kot sta Massell (1961) in Denison (1967), ki ugotavljata moč vpliva transformacije virov na gospodarsko rast, ter Maddison (1970) in Nadiri (1972), ki poudarjata pomen pospeševanja investicij in akumulacije fizičnega kapitala za gospodarsko rast DVR. Tudi Bruton (1967) v svoji študiji, kjer razlaga vzroke za razlike v rasti produktivnosti med državami Latinske Amerike, ugotovi, da

Weil (1992), ki pokažejo, da se poleg akumulacije fizičnega kapitala povečuje tudi človeški kapital (izobrazba) in da je akumulacija človeškega kapitala povezana z varčevanjem in rastjo prebivalstva (Bučar 2001: 68).

2.2 Nove teorije rasti

Nove teorije rasti ne zavračajo klasične in neoklasične teorije, temveč pojasnjujejo tista področja, ki jih klasična in neoklasična teorija zaradi omejenosti lastnih predpostavk ne uspeta pojasniti. Tako glede na to teorijo glavni pomen za gospodarski razvoj predstavljajo tehnološke spremembe (Samuelson in Nordhaus 2002: 529).

Med vodilne predstavnike nove teorije rasti uvrščamo Paula Romerja in Roberta Lucasa. Njuna dela so ponovno podžgala interes makroekonomistov za gospodarsko rast, pri čemer so bile poudarjene ekonomije idej in človeškega kapitala (Van Long in Wong 1997: 11).⁹ Sodobne teorije endogene rasti so ponovno oživile veliko idej, ki so se izgubile v neoklasični revoluciji, še posebej Smithov poudarek na rastočih donosih, ki jih je le-ta povezoval z investicijami v proizvodno dejavnost, in splošen poudarek na akumulaciji kapitala kot tudi izpostavljanje številnih oblik tehnološkega napredka (Thirlwall 1999: 82).¹⁰ Kot novost se pojavi endogenizacija tehnološkega napredka preko:

najpomembnejši vir rasti v DVR predstavlja ravno rast naložb v proizvodne faktorje (Thirlwall 1999: 112–13). Medtem ko Levine in Renelt (1992) pravita, da odnos med trgovino in rastjo lahko bazira tudi na povečani akumulaciji virov in nujno na izboljšani razporeditvi le-teh (Lewer in Van den Berg 2003: 43). Mazumdar (1996) pa empirično pokaže (čeprav z nizko odstotno stopnjo), da če država uvaža kapitalne dobrine in izvažata potrošne dobrine, relativne cene kapitala padajo, kar pomeni, da padajo tudi stroški investicij, ki nadomeščajo deprecirani kapital (Lewer in Van den Berg 2003: 42). Do podobnih rezultatov pride tudi Lee (1995), ki še dodaja, da je sestava trgovine pomembna tako za dolgoročno kot srednjeročno rast (Lewer in Van den Berg 2003: 43).

⁹ Te teorije poudarjajo razliko med modeli, ki bazirajo na kapitalu in tistimi, ki bazirajo na idejah. Tako prvi trdijo, da je rast rezultat akumulacije kapitala, medtem ko drugi dajo poudarek faktorjem, ki odpirajo nove investicijske priložnosti, ki jih poznamo pod imenom inovacija, iznajdba ali tehnološka sprememba. Tako ideje vodijo oboje, rast v dohodku in akumulacijo kapitala. Vendar pa ideje niso enake fizičnemu ali človeškemu kapitalu, ampak so nekaj drugega kot javno dostopne dobrine. Pomembno je tudi opozoriti, da avtorji novih teorij rasti razlikujejo med izobrazbo (predvsem osnovna in sekundarna izobrazba) in znanjem (ki je pridobljeno skozi delo, proizvodnjo, raziskave, izobrazbo) (World Bank 2002a: 175).

¹⁰ Smith svojo idejo o rastočih donosih razlaga s pomočjo delitve dela, ki določa stopnjo produktivnosti dela. Tako specializacija pozitivno vpliva na povečano akumulacijo kapitala, saj zaradi delitve dela sedaj lahko povečano količino dela opravi enako število delavcev. To pa je možno iz treh razlogov: zaradi spretnosti vsakega delavca, zaradi prihranka časa, ki bi ga delavci sicer porabili, da bi prešli iz enega opravila na drugega in zaradi izuma strojev, ki olajšajo in skrajšajo delo ter s tem omogočijo, da en človek opravi delo mnogih (Thirlwall 1999: 83–4). Nove teorije rasti pa rastoče donose razlagajo glede na obseg in razlike v dolgoročnih vzorcih rasti med državami in predpostavljajo, da bo kot posledica naložb v človeške vire in tehnologijo prišlo do izboljšanja produktivnosti in koristnih zunanjih učinkov, kar več kot kompenzira tendenco k padajočim donosom (Rojec in Bučar 2003–04: 73).

- koncepta *learning by doing*¹¹ (Romer 1986),
- človeškega kapitala (Lucas 1988),
- proizvodnih eksternalij javnih izdatkov (Barro 1990),
- izboljšane kvalitete zaradi iznajdbe novih izdelkov (Grossman in Helpman 1991) in
- dejavnosti raziskav in razvoja (R&R) (Romer 1990) (World Bank 2002a: 174).¹²

Teorije endogene rasti tako poudarjajo pomen človeškega kapitala¹³ in pravijo, da so stroški in koristi raziskovanja v neki panogi tisti, ki določajo stopnjo dolgoročne rasti. Na pozitivni strani te teorije poudarjajo predvsem ekonomije obsega, ki imajo za rezultat uvoz tehnologije in tako vplivajo na hitrejšo rast, medtem ko je na negativni strani izpostavljena specializacija v manj dinamičnih sektorjih (Rodrik 1999: 25).¹⁴

Tako so glede na Romerjev model (1990) uspešnejše tiste države, ki imajo večji delež človeškega kapitala, angažiranega v R&R (Jones v Sušjan 2004: 20). Grossman in Helpman (v Rivera-Batiz in Oliva 2003: 116) razvijeta modele, v katerih so inovativni proizvodi prvotno proizvedeni v razvitih državah in so preko pretokov znanja preneseni na druge države, ki te modele kopirajo. Proizvodnja v razvitih državah ostaja le toliko časa, dokler je v te proizvodne postopke potrebno vlagati novo tehnologijo in znanje. Ko pa ti proizvodni postopki postanejo standardizirani, pride do selitve proizvodnje in prodaje te tehnologije, največkrat v države s poceni delovno silo. Dodatno raziskavi Grossmana in Helpmana (1991) ter Feenstre (1990) ugotovita, da trgovina zmanjša dobičkonosnost R&R v revnih državah, saj morajo lokalni podjetniki tekmovati s hitro rastjo uvoženih, raznolikih proizvodov, kar povzroči, da se država raje specializira v tradicionalni proizvodnji, kot da bi spodbujala inovacije (Bardhan 1993: 7–8).

¹¹ Besedno zvezo *learning by doing* prevajamo učenje z delom in uporabo; v tem delu pa bo uporabljena v izvorni angleški različici.

¹² Te ideje imajo svoje korenine v modelih rasti iz 60-tih. Eden teh modelov je Arrow model (1962), ki bazira na učinkih *learning by doing*, kjer tehnologijo razume kot znanje in tehnološke spremembe kot proces, znotraj katerega se ustvarja novo znanje. Poleg tega pa je Arrow uvedel še koncept prelivanja znanja (*knowledge spill-over*), do katerega pride ob uvajanju nove strojne opreme (Bučar 2001: 70). Pomembni pa so še model Uzave (1965) o investicijah v človeški kapital, ki proizvaja tehnološko spremembo, ter Kaldor-Mirleesov model (1962), kjer investicije predstavljajo eno glavnih sredstev tehnološkega napredka ter Shellov model (1967) izumiteljskih aktivnosti (Bardhan 1993: 3).

¹³ Predvsem se pri človeškem kapitalu poudarja kakovost le-tega. Saj v primeru, ko bo država imela veliko neizobražene delovne sile, ne bo sposobna uvajati sodobne tehnologije in bo zato imela primerjalne prednosti le v delovno intenzivni, tehnološko nezahtevni in počasi rastoči industriji (Grossman in Helpman v Bučar 2001: 72).

¹⁴ Med predstavnike novih teorij rasti spadajo še avtorji kot so Grossman in Helpman (1990, 1991), Rivera-Batiz in Romer (1991) ter Aghion in Howitt (1992) (v Rivera-Batiz in Oliva 2003: 191), ki prav tako pokažejo, da trgovinska integracija pozitivno vpliva na rast v primeru, ko učinki povečanega trga vodijo v izkoriščanje ekonomij obsega, spodbujajo širitev idej, vpeljejo zmanjšano podvojevanje v raziskave in krepijo kreativne destrukcije.

2.3 Teorije razlage odnosa med gospodarsko rastjo in porazdelitvijo dohodka

Do razvoja prvih teorij, ki so poskušale razložiti odnos med gospodarsko rastjo in porazdeljevanjem dohodka, je prišlo šele v 50-tih in 60-tih letih. Enega prvih modelov predstavlja Harrod-Domarjev (v Rojec in Bučar 2003–04a: 14), ki poudarja predvsem pomen varčevanja. Le-to naj bi vplivalo na povečane investicije in s tem zagotavljalo hitro rast dohodka ter omogočilo hitrejše odpravljanje vprašanj revščine.¹⁵ Kasneje je na osnovi Lewisovega modela, ki pokaže, da je v primeru omejene zaposlenosti ter visokih plač in produktivnosti začetna gospodarska rast posledično bolj koncentrirana v modernem industrijskem sektorju (Todaro 1989: 164–5), prišlo do oblikovanja trditve, da je negativna delitev dohodka v začetnih fazah gospodarskega razvoja normalna, koristna in celo potrebna (Rojec in Bučar 2003–04a: 14). Na podlagi take argumentacije Oshima (1962) in Kuznets (1955, 1963) nato izpeljeta hipotezo, da gospodarski napredek, katerega merimo z dohodkom na osebo, spremlja povečana neenakost, ki pa se postopoma zmanjša, ko se država razvije (Ray 2004: 199).¹⁶

Pri empiričnem testiranju odnosa med rastjo in porazdelitvijo dohodka, tako Fields in Jakobson (1994) kot tudi Deininger in Squire (1996) kmalu podvomijo v obstoj Kuznetsove invertirane U-krivulje, zaradi tako imenovanega latinskega učinka (*latin effect*).¹⁷ Postavi se vprašanje ali niso države s srednje visokim dohodkom, za katere je značilna višja stopnja dohodkovne neenakosti, enostavno latinskoameriške države, kjer je vzrok neenakosti v strukturalnih lastnostih, ki so tem državam skupne in nimajo neposredne veze z dohodkom na osebo. Ko omenjeni avtorji vključijo tako spremenljivko za latinskoameriške države, Kuznetsova invertirana U-krivulja ne deluje več (Ray 2004: 206–9).¹⁸

¹⁵ Kljub temu, da ta model tega eksplicitno ne predpostavi, pa revni na splošno ne varčujejo, saj skromne dohodke porabijo zgolj za preživetje (Rojec in Bučar 2003–04a: 14).

¹⁶ Obstoječa teorija Kuznetsove krivulje je usmerjena predvsem na gospodarske faktorje in predpostavlja, da do povečane neenakosti pride zaradi dvojne dinamike, ki jo povzroča premik iz kmetijskega v industrijski sektor oziroma premik ruralnih delavcev v urbana območja. Na zgodnjih stopnjah razvoja, ko investicije v fizični kapital predstavljajo glavni mehanizem gospodarske rasti, največ pridobijo tisti, ki že posedujejo kapital in lahko varčujejo ali investirajo ter s tem oblikujejo novo gospodarsko rast, to pa spodbudi neenakost v porazdelitvi dohodkov. Medtem ko v bolj razvitih gospodarstvih prirastek človeškega kapitala zavzame vlogo fizičnega kapitala kot glavni vir rasti dohodka. Poleg tega pa zaradi povečanih dohodkov v razvitejših gospodarstvih pride tudi do procesa prerazdelitve, ki je v korist revnejšim slojem in neenakost se umiri (Acemoglu in Robinson 2002: 183–4).

¹⁷ Omenjeni avtorji oporekajo zgodnejšim pozitivnim testom tega odnosa, ki ga je prvi na osnovi presečne analize (*cross-section*) izvedel Paukertov (1973). Druge pozitivne teste omenjene povezanosti pa predstavlja še analiza Romerja in Gugertya (1997), ko 10 % rasti dohodka na prebivalca korelira z 10 % rasti dohodkov najrevnejšega kvantila ter Ravalliona in Chena (1997), kjer je 1 % rasti povprečnega dohodka na prebivalca povezan z zmanjšanjem stopnje revščine za 3,5 % (IMF 2000: 135).

¹⁸ Sala-i-Martin (v Barro in Sala-i-Martin 2003: 6–13) pa nasprotno glede na invertirano U-krivuljo pokaže, da je neenakost svetovnih dohodkov skladno z njihovo rastjo v letih med 1980 in 2000 rahlo upadla. Tako

Danes teorije endogene rasti več pozornosti posvečajo razlagi, kako porazdelitev dohodkov vpliva na rast in ne obratno. Tako Alesina in Rodrik (1994), Persson in Tabellini (1994) ter drugi¹⁹ pokažejo, da lahko visoka neenakost upočasni gospodarsko rast, s tem ko ustvari politične zahteve po redistribuciji dohodka (Ray 2004: 218). Podobno tudi Barro (1991) ugotavlja, da je sicer odnos med neenakostjo dohodkov in investicijami šibak, vendar je možno trditi, da rast upada z večjo neenakostjo, ko je dohodek na prebivalca manj kot 2000 dolarjev. Prav tako Berry in Serieux (2003) menita, da je politika, ki izenačuje dohodke, da bi pospeševala rast, upravičena v revnejših državah, medtem ko v razvitejših vsiljuje izbiro med prednostmi večje neenakosti in zmanjševanja rasti (Svetličič 2004: 58).

2.4 Sklep

Predstavljene ekonomske teorije poudarjajo različne dejavnike vpliva na gospodarsko rast in pristope, ki naj jih države prevzamejo, da bi dosegle čim višjo stopnjo gospodarske rasti. Tako bodo glede na tradicionalne teorije mednarodne menjave države beležile najhitrejšo rast v primeru, ko bodo odprle domače gospodarstvo, povečale izvoz in zmanjšale nadzor države nad gospodarstvom. Prav tako bo na stopnjo razvoja neke države zelo pozitivno vplivalo tudi zmanjšanje javnega lastništva in nudenje ustreznih spodbud za investicije (Todaro 2000: 95). Vendar temu v praksi pogosto ni tako, saj je za DVR značilno, da je večina trgov blaga visoko nepopolna, informacije, ki jih imajo na voljo potrošniki in proizvajalci omejene, medtem ko cene največkrat ne izenačujejo ponudbe in povpraševanja, kar je v nasprotju z osnovnimi predpostavkami omenjenih teorij (Rojec in Bučar 2003–04: 6).

Na drugi strani nove teorije rasti kot nadgradnja tradicionalnih neoklasičnih teorij dajejo že bolj prepričljivo teoretično osnovo za razumevanje povezave med mednarodno trgovino in dolgoročno gospodarsko rastjo (Rojec in Bučar 2003–04a: 60). Te teorije tudi že odpirajo prostor za aktivno javno politiko pri pospeševanju gospodarskega razvoja, v obliki neposrednih in posrednih investicij v človeški kapital ter R&R dejavnosti (Todaro 2000: 102). Zaradi vezanosti na številne tradicionalne neoklasične predpostavke, pa tudi te teorije pogosto ne morejo učinkovito razložiti gospodarskega razvoja DVR (spregledajo dejavnike

spoznanje ne velja le za svet, saj tudi ko razdeli svet v regije, pride do zaključka, da je bilo zmanjšanje revščine najbolj izrazito ravno v tistih regijah, kjer je bila rast največja.

¹⁹ Glej na primer Bertola (1993), Perotti (1992) in Somanathan (1995).

kot so slaba infrastruktura, neustrezne institucionalne strukture ter nepopolni trgi kapitala in dobrin) (Todaro 2000: 102).²⁰

Teorije, ki poskušajo razložiti odnos med gospodarsko rastjo in porazdelitvijo dohodkov, naletijo na težave pri iskanju sistematične povezanosti med gospodarsko rastjo in spremembami v agregatni neenakosti, saj le-te do sedaj empirično še ni bilo možno dokazati. Naraščanje absolutnega števila ljudi, ki živijo pod stopnjo revščine v svetu, pa je raje kot v nadaljnje raziskovanje takega odnosa vodilo v oblikovanje ukrepov za izboljšanje porazdelitve dohodka, na katere lahko v veliki meri vpliva ravno država s svojo politiko (Rojec in Bučar 2003–04a: 15–6).

Kljub pomembni vlogi predstavljenih teorij za razlago vzrokov gospodarske rasti držav, pa, kot pravi Todaro (2000: 8), na gospodarsko rast vpliva še toliko drugih dejavnikov, kot so gospodarski, družbeni, politični in institucionalni mehanizmi, tako javni kot tudi privatni, ki bistveno pripomorejo k hitrim in obsežnim izboljšavam v življenjskem standardu revnih, podhranjenih in neizobraženih ljudi Afrike, Azije in Latinske Amerike. Ekonomskim kalkulacijam pogosto dominirajo politične in družbene prioritete, kot so izgradnja nove države, reševanje plemenskih ali etničnih konfliktov, ohranitev religioznih ali kulturnih tradicij. Na individualni ravni pa lahko imata spoštovanje religioznih in družinskih pravil prednost pred maksimiranjem koristi posameznika ali dobička (Todaro 2000: 8). Zaradi heterogenosti tretjega sveta tako obstaja le nekaj, če sploh kaj, vedno in povsod konstantnih univerzalnih načel o tem, katera politika je najustreznejša, da bi dosegli pozitiven gospodarski razvoj (Todaro 2000: 9).

Z namenom, da bi na osnovi konkretnih študij primera preverili, kako uspešno tradicionalne teorije mednarodne menjave in nove teorije rasti razlagajo odnose med trgovinsko liberalizacijo, gospodarsko rastjo in porazdelitvijo dohodka, bodo v nadaljevanju analizirani in testirani glavni kanali, skozi katere naj bi trgovinska liberalizacija glede na omenjene teorije vplivala na gospodarsko rast. S pomočjo opisne analize pa bomo poskušali najti in razložiti še vpliv ostalih možnih dejavnikov, ki jih omenjene teorije ne upoštevajo.

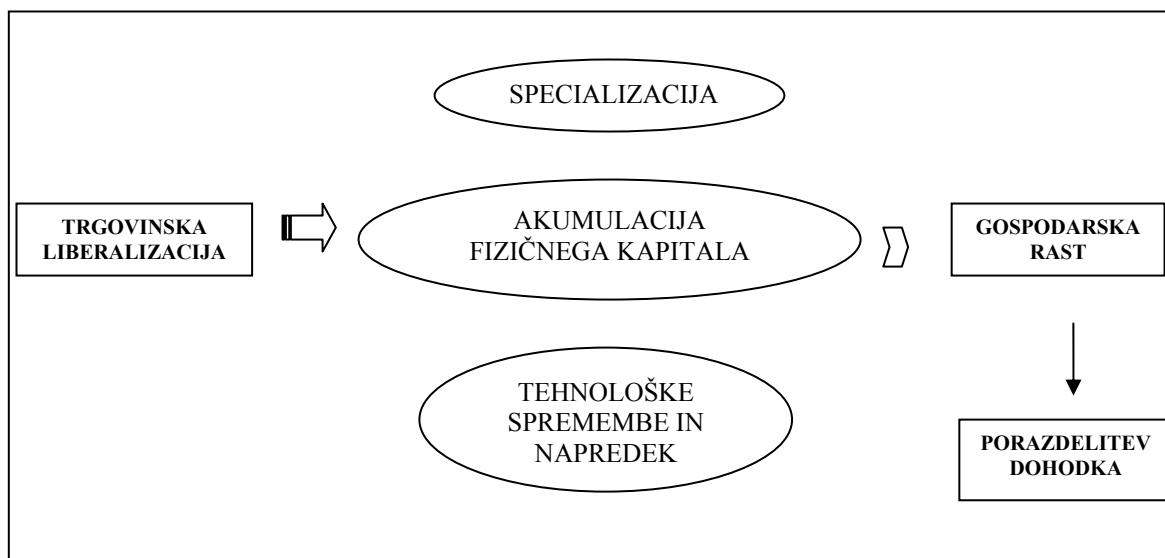
²⁰ Tako se v praksi veliko DVR, za katere so značilne visoke naložbe v človeški kapital, srečuje z nizko stopnjo rasti BDP. Prav tako znanstvenikom do danes še ni uspelo preveriti učinka prenosa tehnologije, kot specifičnega mehanizma, ki naj bi vplival na povečano produktivnost (Bučar 2001: 74).

3. Model in metodologija

Pred izpeljavo analize je potrebno predstaviti način, na osnovi katerega bo le-ta izpeljana. V nadaljevanju bomo zato najprej predstavili analitični model, ki ga bomo statistično preverjali. Temu bo sledila operacionalizacija v statistični analizi uporabljenih spremenljivk in opis načina zbiranja podatkov. Takoj za tem pa bodo pod drobnogled vzeti in razloženi vidiki opazovanega časovnega obdobja, izbire študij primerov in opis izbranih virov ter vrste analize.

Delo testira tri kanale, skozi katere glede na v prejšnjem poglavju predstavljene teorije, trgovinska liberalizacija vpliva na gospodarsko rast. Tako bodo testirani v tradicionalni teoriji zelo poudarjen vpliv specializacije in akumulacije fizičnega kapitala in v novih teorijah rasti izpostavljena tehnološka sprememba. Ker pa so kljub visokim stopnjam gospodarske rasti države zelo pogosto soočene z visokimi stopnjami revnega prebivalstva, katerega položaj kljub gopodarski rasti stagnira, raziskovalni model²¹ vključi tudi to spremenljivko in tako testira vzročni odnos med liberalizacijo, gospodarsko rastjo ter porazdelitvijo dohodka v DVR.

SLIKA 3.1: SHEMA VZROČNEGA ODNOSA

²¹ Zaradi svoje kompleksnosti model naleti tudi na precejšnje omejitve pri analizi, ki bodo podrobneje opisane kasneje.

3.1 Opis posameznih vzročnih odnosov

V tem podpoglavju natančneje predstavljamo glavne teoretične razlage pozitivne vzročne povezanosti spremenljivk v prikazanem analitičnem modelu. Za vsako teoretično predpostavko o pozitivni povezanosti med izbranimi spremenljivkami so podane tudi možne omejitve, torej razlaga, zakaj v DVR oziroma v primeru analiziranih treh držav taka povezanost najverjetneje ne bo značilna.

3.1.1 Vpliv liberalizacije skozi specializacijo

Tukaj testiramo sporočilo tradicionalne trgovinske teorije primerjalnih prednosti, ki pravi, da naj se glede na sedanjo porazdelitev proizvodnih dejavnikov in tehnologije med razvitimi in manj razvitimi državami DVR še naprej specializirajo v proizvodnjo in izvoz goriv, surovin, mineralov in hrane v zameno za industrijske proizvode razvitih držav (Rojec in Bučar 2003–04a: 60).

V nasprotju s to predpostavko je po mnenju Todara (2000: 483) za manj razvite države dolgoročno gledano morda preveč rizično, da bi investirale le v proizvodnjo enega ali dveh primarnih proizvodov za izvoz, predvsem zaradi zgodovinske nestabilnosti svetovnih trgov za primarne proizvode v primerjavi s tistimi za industrijske dobrine. Kljub temu, da je v 80-tih izvoz primarnih proizvodov v DVR dejansko predstavljal med 60 % in 70 % vseh letnih zaslužkov od pritoka tujih valut v državo (Todaro 1989: 41), se izvozna uspešnost DVR pogosto srečuje s težavami kot so zniževanje izvoznih zaslužkov DVR zaradi nizke dohodkovne elastičnosti povpraševanja po primarnih proizvodih, ki povzroča zniževanje njihovih relativnih cen in nestabilnost izvoznih zaslužkov, ki so posledica sprememb v pogojih menjave. Tako obdobja rasti in padcev, ki so posledica take nestabilnosti izvoznih zaslužkov, ovirajo razvojno planiranje in imajo za posledico tudi nižje stopnje gospodarske rasti (Rojec in Bučar 2003–04a: 43–4). Poleg tega specializacija neke države v proizvodnjo in izvoz nekaj primarnih proizvodov povzroča večjo ranljivost takih gospodarstev za nepredvidljiva dogajanja na mednarodnih trgih. Kajti naložbe, namenjene zagotavljanju infrastrukture za transport primarnih proizvodov, se le stežka preusmerijo v proizvodnjo in izvoz industrijskih izdelkov (Todaro 1989: 390).²²

²² Tak primer predstavlja plantažno kmetijstvo in komercialna proizvodnja malih kmetij. Tu sta celotna gospodarska in družbena infrastruktura usmerjeni v olajševanje gibanja dobrin iz proizvodnih v skladiščne ali transportne lokacije (Todaro 1989: 390).

3.1.2 Vpliv liberalizacije skozi akumulacijo fizičnega kapitala

Preverjamo tradicionalno teorijo, ki poudarja velik pomen varčevanja in akumulacije fizičnega kapitala. Glede na predstavljeno teorijo bo akumulacija fizičnega kapitala posledica dobljenih dohodkov (le ti največkrat izvirajo iz dobičkov od trgovine), ki so nato shranjeni in investirani v sredstva, katera povečajo prihodnji BDP in dohodek (Corden 1985: 202). Prav tako večji uvoz kapitalnih in vmesnih dobrin pozitivno vpliva na investicije v opremo in infrastrukturo,²³ saj se država sedaj lahko koncentrira na proizvodnjo drugih dobrin, ki jih proizvaja pri nižjih oportunitetnih stroških (Rodrik 1999: 27–8).

Vendar pa bo v DVR zaradi visokih stopenj rasti prebivalstva situacija najverjetneje drugačna, saj se dohodki tu ohranjajo le na preživetveni ravni (Samuelson in Nordhaus 2002: 540). Zaradi tega je zmanjšanje sedanje potrošnje za zagotavljanje prihodnje v takih državah skoraj nemogoče. Ker država prav tako ne more bistveno vplivati na višjo stopnjo varčevanja, je rast v tem primeru odvisna od drugih virov akumulacije kapitala kot so zunanji krediti ali pomoč (Thirlwall 1999: 400–1). Eden takih virov predstavljajo tudi tuje neposredne investicije (TNI), ki s seboj prinašajo znanje, tehnologijo in organizacijske sposobnosti. Dodatno vplivajo na zvišano stopnjo celotnih investicij v državi, kar je dobro za rast države, in usposablja delovno silo. Vendar pritoke investicij v DVR pogosto ovirajo politična nestabilnost, neustrezne lastninske pravice kot tudi neustrezno izvajanje gospodarske politike teh držav (Krugman in Obstfeld 2006: 603). Prav tako pa visoke stopnje finančnih pritokov (finančna pomoč) iz tujine bolj kot na uspešen razvoj DVR vplivajo na povečevanje dolga in odvisnost teh držav od razvitega sveta (Krugman in Obstfeld 2006: 609). V nasprotju s pozitivnim vplivom, ko TNI spodbudijo rast podjetništva neke države (*crowding in effect*), pa se lahko zgodba o TNI konča tudi popolnoma nasprotno. Glede na tako imenovan učinek *crowding out* tuja podjetja velikokrat prevzamejo nadvlado nad lokalnimi trgi države prejemnice TNI in tako zadušijo domačo konkurenco ter podjetništvo (UNED International Team 2002: 4).

3.1.3 Vpliv liberalizacije skozi tehnološko spremembo

Glede na novejšo teorijo tehnološka sprememba in investicije v človeški kapital igrajo osrednjo vlogo pri razvoju držav. Pri vplivu liberalizacije na tehnološki razvoj DVR se pogosto izpostavlja, da naj bi svetovna razpoložljivost novih tehnologij, ki jih je razvil Zahod, omogočila mnogim DVR, da so se kapitalizirale na R&R izdatkih le-tega (Rojec in Bučar 2003–04: 55).

²³ Uvožene kapitalne dobrine največkrat vključujejo tudi novo tehnologijo, ki glede na teorije endogene rasti predstavlja enega izmed glavnih virov rasti.

Glede na Vernonovo teorijo življenjskega ciklusa proizvoda, DVR zaradi standardizacije proizvodnje lahko začnejo z imitacijo proizvodov, ki so jih v prvi fazi izdelovala le tehnološko sposobnejša podjetja v razvitih državah. Tako se manj razvite države zaradi relativno nizkih plač premikajo iz nizke v zahtevnejšo tehnološko proizvodnjo in s tem zapolnjujejo vrzeli v predelovalni dejavnosti, ki jih ne morejo konkurenčno zapolnjevati že industrializirane države (Todaro 2000: 480). Bogati Sever pri tem največkrat igra vlogo izumitelja novih tehnologij, medtem ko ga Jug posnema. Višje plače na Severu pa odsevajo monopol le-tega na področju novih tehnologij (Bučar 2001: 101).

Vendar od tehnološkega prenosa ne pridobijo vse države, saj bo tehnologija pritekala v tiste države, ki že imajo zadostne količine človeškega kapitala in znanje, ki ga je potrebno tudi vedno znova nadgrajevati. Prav tako tak prost pretok tehnoloških izdelkov pogosto ovirajo patenti, zavarovanje intelektualne lastnine ali eksternalije. Poleg tega pa tehnološke spremembe v razvitih državah vplivajo na nižje izvozne zasluge manj razvitih držav, s tem ko prihaja do sintetičnih substitutov za mnoge tradicionalne proizvode, ki jih DVR večinoma izvažajo (Todaro 2000: 480).

3.1.4 Odnos med gospodarsko rastjo in porazdelitvijo dohodka

Zaradi nesoglasij o tem, ali obstaja povezanost med gospodarsko rastjo in porazdelitvijo dohodkov, preverjamo, kako sta ti dve spremenljivki povezani v izbranih treh državah.

V nasprotju s predpostavkami tradicionalne ekonomske teorije je danes za svetovno gospodarstvo značilno, da proizvodni dejavniki niso fiksni. Ravno zaradi tega trgovina predstavlja eno od glavnih determinant neenake rasti proizvodnih sredstev v različnih državah, kar še posebej velja za sredstva kot so fizični kapital, podjetniške sposobnosti, znanstvene kapacitete, tehnološke kapacitete in R&R. Ker je relativna preskrbljenost s proizvodnimi dejavniki pogosto določena z naravo in značajem mednarodne specializacije, trgovina v kontekstu neenake menjave med bogatimi in revnimi državami teži k temu, da bo okrepila začetno stanje neenake preskrbljenosti s proizvodnimi dejavniki (Todaro 2000: 475). Tako bodo države, ki so obdarjene s kapitalnimi viri, usposobljeno delovno silo, podjetniškim potencialom (*entrepreneurial ability*) hitreje dosegle uspešno gospodarsko rast kot nerazvite države tretjega sveta, za katere je značilna neusposobljena delovna sila in velika odvisnost od spremembe v pogojih menjave. Podobno kot med državami, bodo tudi znotraj držav od trgovine največ pridobili tisti, ki že posedujejo kapital (tako fizični kot človeški), to

pa je v DVR zaradi na splošno nizkih stopenj dohodkov večine prebivalstva, ki te dohodke porabi za golo preživetje, le peščica ljudi (Ray 2004: 225).

Tudi TNI, s tem ko vključujejo poleg prenosa kapitala še človeški kapital, tehnike proizvodnje, organizacijske in marketinške strokovnjake ter poslovne prakse za maksimiranje globalnih dobičkov, ne omogočajo enakomerne porazdelitve realnih dohodkov.²⁴ Prav tako pa multinacionalna podjetja, ki so največkrat nameščena v urbanih območjih, povečajo dohodkovni razmak med urbani in ruralnimi sektorji (Thirlwall 1999: 400–1). Dodatno tehnološki napredek, ki zaradi intenzivnejših metod v kmetijstvu zmanjšuje število ljudi, potrebnih za delo, lahko povzroči, da v DVR poraste število odvečne delovne sile, ki se bo premaknila v urbano siromaštvo ali migracijo in s tem vpliva na višje stopnje revščine (Ray 2004: 210).

3.2 Predstavitev in operacionalizacija izbranih spremenljivk

3.2.1 Gospodarska rast

Gospodarska rast se nanaša na rast družbenega proizvoda in predstavlja enega od elementov razvoja, to je njegovo kvantitativno stran. Predstavlja relativno lahko merljiv pojav, saj jo načeloma merimo z rastjo BDP (Sedevčič 1992: 5). Podatki za rast realnega BDP-ja so vzeti iz Kazalcev svetovnega razvoja Svetovne banke (WDI – World Development Indicators).²⁵

S prihodom multinacionalnih podjetij in lastništva tujih investorjev v DVR pa BDP ne predstavlja dobrega merila razvoja in dobičkov prebivalcev DVR, še najmanj tistih, ki živijo v revnih območjih. Tako je pri določanju gospodarske rasti pomembno upoštevati tudi razliko med BDP (vrednost proizvoda, ki je bil ustvarjen znotraj zemljepisnih meja) in bruto nacionalnim proizvodom (BNP). Ta meri dohodek, ki so ga dejansko zaslužili prebivalci neke države. Kajti v primeru tujega lastništva nekega sektorja bo BDP dosti višji kot BNP in malo dobičkov od trgovine bodo dobili prebivalci DVR (Todaro 1989: 394). Tudi podatki za rast realnega BNP²⁶ so zbrani na podlagi baze WDI.²⁷

²⁴ Dobički od TNI so tako največkrat podeljeni malemu deležu populacije – npr. zaposlitev in izpopolnjevanje je na voljo bolj izobraženim in tipično bogatejši eliti (UNED International Team 2002: 3).

²⁵ Podatki iz baze WDI so pridobljeni s cd-ja Svetovne banke z naslovom World Development Indicators 2004. Zbrani so bili na osnovi različnih virov in metod: skozi primarno zbiranje podatkov s strani Svetovne banke, statističnih publikacij držav članic, raziskovalnih institutov, mednarodnih organizacij kot je Organizacija združenih narodov (OZN) in njenih specializiranih agencij, Mednarodnega denarnega sklada (IMF – International Monetary Fund) ter Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD – Organization for Economic Cooperation and Development). Čeprav je večina prikazanih statistik skladna z mednarodnimi standardi, obstajajo velike razlike v primernosti in zanesljivosti podatkov. Ponekod so bili primarno zbrani podatki pregledani in spremenjeni, oziroma je prišlo do sprememb v metodologiji in načinu zbiranja le-teh (World Bank 2006a: 289).

²⁶ Od leta 2001 svetovna banka BNP imenuje BND (*GNI – Gross National Income*).

3.2.2 Trgovinska liberalizacija

Trgovinska liberalizacija pomeni, da trgovinski režim neke države postane manj restriktiven. Taka zmanjšana restriktivnost pa predstavlja tranzicijo iz sistema uvoznih substitucij v sistem promoviranja izvoza, ki je dosežena skozi redukcijo uvoznih carin in kvantitativnih uvoznih ovir (Maurer 1994: 38). Vendar pa kljub velikemu številu različnih spremenljivk, s katerimi je možno meriti trgovinsko liberalizacijo, znanstveniki še vedno niso poenoteni o tem, katera med njimi je najboljša. Da bi zagotovili čim večjo objektivnost rezultatov, bo trgovinska liberalizacija v tem delu merjena s pomočjo dveh različnih spremenljivk:

Dinamično merilo trgovinske liberalizacije predstavlja količnik odprtosti plačilne bilance, ki vključuje tekoči in kapitalski račun CACAO (*Capital and Current Account Openness*) (Martin in dr. 2001). Ta količnik meri relativno spremembo trgovinske in kapitalne odprtosti na sedem stopenjski lestvici z najvišjim številom 0 (odprt) in najnižjim 7 (zaprt). Količnik CACAO je sestavljen iz kombinacije trgovinskih politik in institucionalnih ureditev, ki so za obdobje 1978 do 1999 vzeti iz letnih publikacij IMF z naslovom: *Report on Exchange Arrangement and Exchange Restrictions*. To poročilo vsebuje informacije o tekočem in kapitalnem računu plačilne bilance držav članic kot tudi informacije o trgovinski menjavi. Poročila so bila kodirana glede na določeno teoretsko shemo kodiranja, ki zajema 44 različnih spremenljivk (Martin in dr. 2001: 6).²⁸ Uporabljen je, da bi zajeli predvsem kratkoročne učinke trgovinske liberalizacije. Izbrana baza podatkov pa upošteva tudi institucionalno ozadje, ki je potrebno, da se neko domače gospodarstvo liberalizira. Slaba lastnost količnika je, da za nekatere države manjkajo vrednosti. Da bi olajšali interpretacijo spremenljivke, smo zamenjali originalno kodiranje na 7 = odprto in 0 = zaprto. Pri tem je proces odprtosti merjen s pomočjo razlike vrednosti CACAO glede na prejšnje leto. Zaradi

²⁷ Kjer je bilo možno, sta kot indeksa rasti uporabljena realni BDP in BNP. V primerih pa, ko so bili podatki za neodvisne spremenljivke dostopni le pri tekočih cenah, sta bila za analizo uporabljena nominalna BDP in BNP. V teh primerih predpostavljamo, da je inflacija podobno vplivala tako na spremembo v spremenljivkah gospodarske rasti kot tudi na ostale neodvisne spremenljivke, merjene pri nominalnih cenah. Prav tako je pri pretvorbi podatkov v ameriške dolarje bila uporabljena stopnja paritete kupne moči (*PPP – Purchasing Power Parity*), ki predstavlja standardno merilo, ki omogoča primerjavo realnih stopenj cen med državami, tako kot običajni indeksi cen dovoljujejo primerjavo realnih vrednosti skozi čas. Uporabljen PPP konverzijski faktor je izpeljan iz analize cen, ki pokriva 118 držav in ga je izvedel Mednarodni program primerjav (International Comparison Program) (World Bank 2004).

²⁸ Analiza podatkov je v tej študiji izpeljana z napredno tehniko modeliranja latentnih variabel, ki so posebej primerne za delo s kategorijskimi podatki. Ta postopek pa je bil do sedaj uporabljen le v psiholoških in socio-psiholoških raziskavah in je enkratni poskus uporabe, ko gre za podatke politične znanosti (Martin in dr. 2001: 8). Ker so zbrani podatki vsebovali veliko manjkajočih vrednosti, so bile prvotno odstranjene vse spremenljivke, ki imajo več kot 50 % manjkajočih vrednosti, kar pomeni, da je ostalo 24 spremenljivk (Martin in dr. 2001: 9).

lažje uporabe smo količnik CACAO, ki razlaga trgovinsko odprtost in količnik CACAO, kateri razlaga odprtost kapitalskega računa, združili.²⁹

Dolgoročne učinke trgovinske liberalizacije bomo merili z aktualnimi trgovinskimi tokovi, to pomeni vsoto uvoza in izvoza deljeno z BDP. Tako merilo predstavlja zelo splošno merilo odprtosti. Eden glavnih problemov tukaj je, da relativno velike države težijo k manjšemu trgovanju kot manjše, ta problem pa lahko popravimo tako, da uporabimo količnik odprtosti pri konstatnih cenah (OPENK).³⁰ Vsekakor pa skozi trgovinske tokove ne moremo ničesar povedati o trgovinski politiki (Martin in dr. 2001). Tako merilo nam pove le, koliko je neka država integrirana v svetovno gospodarstvo. Podatki za analizo te spremenljivke so zbrani na osnovi Penn World tabel (*Penn World Tables*), verzije 6.1.³¹

3.2.3 Porazdelitev dohodka

Porazdelitev dohodka znotraj držav je možno meriti na številne različne načine. Ekonomisti ločijo med dvema glavnima meriloma porazdelitve dohodka: količinsko in funkcijsko porazdelitvijo dohodka (Todaro 1989: 145). Analiza se v tem delu omejuje predvsem na količinsko porazdelitev dohodka, ki predstavlja opis pritokov dohodkov na posameznike oziroma na gospodinjstva in ne glede na proizvodne faktorje (Ray 2004: 172). Porazdelitev dohodka je merjena s pomočjo GINI količnika, ki meri stopnjo, na kateri porazdelitev dohodka med posameznike ali stanovanja znotraj nekega gospodarstva odstopa od popolnoma enakomerne porazdelitve.³² Kot dodatno merilo pa je uporabljen še odstotni delež dohodkov oziroma potrošnje. Ta predstavlja delež povečanja dohodkov določenih skupin

²⁹ Ti dve spremenljivki smo združili zaradi njune zelo močne linearne povezanosti (0,938 pri 1 % tveganju). Tudi ko pogledamo grafa obeh spremenljivk, opazimo, da se krivulji gibljeta zelo skladno. Tako posamezni spremenljivki z združevanjem ohranita svoje lastnosti. Gibanje spremenljivk pa smo dodatno kontrolirali pri analizi statističnih rezultatov – s primerjanjem gibanja grafov obeh spremenljivk.

³⁰ Prevzet podatek predstavlja količnik OPENK, ki je tukaj izračunan kot izvoz plus uvoz deljen z realnim BDP (*laspeyers*). Podatki za OPENK so izraženi v realnih vrednostih v letu 1996. Količnik pa izraža celotno trgovino kot delež BDP (Summers in dr. 2002: 12). Realni BDP, ki je uporabljen v tej formuli, je pridobljen tako, da so sešteti deleži potrošnje, investicij, vlade in izvoza ter od tega odštet uvoz za vsako dano leto. Dane komponente za vsako leto so pridobljene s pomočjo *ekstrapolacije* vrednosti iz leta 1996 v mednarodne dolarje iz Gearyevega agregata, ki uporablja nacionalne stopnje rasti, to je fiksni bazni indeks, kjer referenčno leto predstavlja 1996, zaradi tega tudi označba L za *laspeyers* (Summers in dr. 2002: 11). Podatki za izračun BDP so vzeti iz Sistema nacionalnih računov OZN, medtem ko podatki o uvozu in izvozu v nacionalnih valutah bazirajo na podatkih Svetovne banke in OZN (Summers in dr. 2002: 2, 10).

³¹ Index odprtosti iz Penn World tabel predstavlja bazo podatkov, ki so bili zbrani s strani Centra za mednarodne primerjave na Univerzi v Pensilvaniji.

³² Tako GINI količnik 0 predstavlja popolno enakost, medtem ko GINI količnik 100 predstavlja popolno neenakost (World Bank 2004).

populacije, ki so označene z decili ali kvantili (World Bank 2004).³³ Zaradi zelo pomanjkljivih statistik obeh spremenljivk so podatki zbrani s pomočjo dveh zelo podobnih baz podatkov Svetovne banke: Kazalci človeškega razvoja (HDI – Human Development Indicators) in WDI.³⁴ Prav tako pa večje število manjkajočih vrednosti pri podatkih, ki merijo porazdelitev dohodka, povzroča, da kvantitativna analiza ne pove veliko in se analiza tukaj v veliki meri opira predvsem na sekundarno literaturo.

3.2.4 Specializacija

Specializacijo države v proizvodnji določenih proizvodov je prav tako možno analizirati na različne načine. Pri tem lahko uporabimo enostavne deskriptivne indikatorje kot tudi zapletene ekonometrične tehnike (Iapadre 2000: 1). V tem delu je specializacija države zaradi enostavnejšega zbiranja merjena s pomočjo spremembe v strukturi BDP in izvoza blaga ter storitev.

Tako eno skupino indikatorjev specializacije predstavljajo dodane vrednosti kmetijstva, industrije in storitev. Te vrednosti so klasificirane glede na Mednarodno standardno klasifikacijo panog (ISIC – International Standard Industrial Classification),³⁵ tretja revizija. Specializacija v določenih panogah oziroma proizvodih pa se kaže tudi v tem, kaj država izvažata in uvažata. Izvažala bo tiste dobrine, pri proizvodnji katerih bo najkonkurenčnejša, oziroma za proizvodnjo katerih ima ustrezne proizvodne faktorje. Tako dodatno merilo predstavlja izvoz blaga in storitev. Le ta je definiran kot kupna moč dobrin, s katerimi se oskrbuje ostali svet in je merjen v ameriških dolarjih (World Bank 2004).³⁶ Klasifikacija teh skupin proizvodov pa bazira na Mednarodni standardni trgovinski klasifikaciji (SITC – Standard International Trade Classification), prva revizija, medtem ko večina držav že uporablja kasnejše revizije SITC. Zaradi neklasificirane trgovine deležev največkrat ni možno sešteti, tako da bi dobili 100 %. Podatki so vzeti iz baze WDI in so podani v tekočih

³³ Na tak način je možno še natančneje analizirati, kateri delež prebivalstva je v primeru neenakomerne porazdelitve dobil največ dohodkov. Merjen pa je glede na delež dohodka, ki ga prejme najvišje rangiranih 20 % prebivalstva, drugo rangiranih, tretje rangiranih in najnižje rangiranih 20 % prebivalstva.

³⁴ Ti podatki so zbrani s strani iste organizacije in so enaki v letih, kjer obstajajo podatki iz obeh virov. Iz tega sklepamo na podoben metodologijo pri uporabi zbiranja in obdelave podatkov. Zbrani so ti podatki na osnovi nacionalnih raziskav in analize gospodinjstev. Bazirajo pa tako na dohodku na osebo kot na potrošnji. Ker se raziskave gospodinjstev med seboj razlikujejo v metodah in po tipu zbiranja podatkov, ti podatki niso absolutno primerljivi med državami (World Bank 2004).

³⁵ ISIC predstavlja klasifikacijo gospodarskih aktivnosti, ki je oblikovana tako, da so enote lahko klasificirane glede na aktivnost, ki jo izvajajo. Ta klasifikacija je skladna tudi z drugimi mednarodnimi klasifikacijami, tudi z SITC (tretja revizija), ki je uporabljena kasneje (UN Statistical Division 2007).

³⁶ Rast trgovinskega blaga bo izjemno hitra, če bo prišlo do rasti v izvozu in proizvodnji proizvodnih dobrin.

cenah. Zaradi zelo majhnih števil deflatorja (zaokroženo ves čas 0) podatki niso očiščeni inflacije.

Kot dodatno merilo je uporabljena še spremenljivka v številu zaposlenih v različnih sektorjih: kmetijstvu, industriji in storitvah. Tudi te vrednosti so klasificirane glede na mednarodno standardno klasifikacijo panog ISIC, druga revizija. Podatki pa so zbrani s pomočjo baz HDI in WDI.

3.2.5 Akumulacija fizičnega kapitala

Z ekonomskega vidika je akumulacija fizičnega kapitala enačena z investicijami, še posebej v realne kapitalne dobrine. Tako se akumulacija fizičnega kapitala v našem delu nanaša na realne investicije v proizvodne dobrine oziroma na rast v proizvodnih faktorjih. Akumulacija kapitala je merjena s standardnimi indikatorji, ki vključujejo bruto investicije v osnovna sredstva, bruto investicije kapitala in tuje direktne investicije. Podatki so ponovno vzeti iz baze podatkov Svetovne banke, z imenom WDI.³⁷

3.2.6 Tehnološke spremembe in napredek

Tehnološka sprememba pomeni razvoj nove tehnologije, spremembo konkurenčnosti podjetij, regij in držav (Rivera-Batiz in Oliva 2003: 188). Vendar pa sprememba sama po sebi še ne predstavlja tudi tehnološkega napredka, saj mora nova tehnologija biti tudi bolj učinkovita od prejšnje (Gomulka v Bučar 2001: 17). Drugače kot pri akumulaciji fizičnega kapitala, kjer je bila upoštevana predvsem blagovna menjava, je tukaj pozornost usmerjena tudi v trgovino z idejami, ki vodi do difuzije tehnologije.

Ker je za spremembe in napredek v tehnologiji potrebna določena stopnja človeškega kapitala, stopnjo le-tega preverjamo s pomočjo podatkov študije Barra in Leeja (2000a) o doseženi stopnji izobrazbe za starostno skupino populacije nad 15 let. Podatki za akumulacijo človeškega kapitala so v njuni študiji zbrani na osnovi odstotkov populacije, ki je uspešno zaključila dano stopnjo šolanja: primarno, sekundarno in terciarno (Barro in Lee 2000: 3). Vendar na osnovi teh podatkov ne dobimo informacij o izkušnjah in sposobnostih, ki jih posamezniki dobijo po formalni izobrazbi, niti o razlikah v kvaliteti šolanja med državami (Barro in Lee 2000: 1).

³⁷ Podatki so pridobljeni na osnovi analize podjetij in administrativnih poročil oziroma s pomočjo merjenja pretoka dobrin.

Zato tehnološko spremembo in napredek merimo tudi s pomočjo spremembe v rasti realnih investicij v (R&R). Uporabljeni so podatki iz Statističnega letopisa Agencije za izobrazbo, znanost in kulturo organizacije združenih narodov (UNESCO Statistical Yearbook – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) z imenom izdatki za R&R. Ker ti podatki niso dostopni za vse tri analizirane države, je upoštevana še ena dodatna spremenljivka – to so izdatki za informacijsko in komunikacijsko tehnologijo, ki so zbrani na osnovi baze podatkov WDI.

Tehnološki napredek je možno razpoznati tudi v primeru povečanega izvoza visoko tehnoloških dobrin, pri čemer je le-ta lahko posledica tako imitacije kot inovacije. Tudi podatki za analizo te spremenljivke so vzeti iz baze podatkov WDI. Zaradi slabe razpoložljivosti podatkov, je ta spremenljivka analizirana le za obdobje desetih let, od 1990–2001.

3.3 Kriterij izbire primerov

Da bi lahko na podlagi treh študij primerov razložili čim več, je bilo veliko pozornosti posvečene izbiri primerov. Za kvaliteten izbor najustreznějšíh primerov je potrebno najprej poznati univerzum vseh relevantnih primerov. Eckstein (1975) je mnenja, da je najustreznější tisti primer, ki izpostavi teorijo najtršemu testu. Na tak način je namreč s pomočjo enega primera možno izvesti zavrnitev teorije. King in dr. (1994: 210) pa kritizirajo to vrsto metode, saj študija bazira le na enem opazovanju katerekoli primerne spremenljivke in opozorijo, da z izbiro primera še zdaleč ni možno izpeljati znanstvenega spoznanja.

Izbira primerov se je tako omejila na tri kontinente, za katere je značilna nižja stopnja razvitosti. To so Azija, Afrika in Latinska Amerika. Z vsakega kontinenta pa je bila izbrana po ena država. Države so bile prvotno izbrane glede na spremembo v gibanju njihovega BDP in dohodkovno skupino, v katero spadajo. Tako glede na klasifikacijo Svetovne banke Brazilija spada v skupino držav visokega srednjega dohodka, medtem ko Indija in Kenija predstavljata državi iz skupine nizkega dohodka. Pri izboru držav je bilo upoštevano tudi obdobje liberalizacije, kjer so se tako Brazilija kot tudi Indija in Kenija liberalizirale šele v začetku 90-tih (za Indijo se podatki razlikujejo glede na različne avtorje). Kljub temu, da sta se Kenija in Brazilija liberalizirali le z dvoletno razliko, je zanju značilen popolnoma različen razvoj. Indija in Brazilija glede na geografske in demografske podatke predstavljata zelo podobni državi, medtem ko se glede na gibanje v njunem BDP precej razlikujeta. Kenija pa se od njiju razlikuje tako v demografskih kot v geografskih podatkih kot tudi glede na gibanje

BDP. Vendar je bila za izbor Kenije bistvena spremenljivka leta liberalizacije, saj je kljub zgodnji liberalizaciji v 60-tih, njena gospodarska rast danes počasnejša kot v Indiji, ki se po mnenju nekaterih znanstvenikov še sploh ni uspela popolnoma liberalizirati.

3.4 Obrazložitev časovnega obdobja

Kot časovno obdobje raziskave je izbrano časovno obdobje pred in po trgovinski liberalizaciji držav in skupno obsega 20 let. Ker je v vseh treh državah do liberalizacije prišlo šele v 90-tih, je obdobje analize razdeljeno na deset let pred liberalizacijo in približno deset let po liberalizaciji. Glede na to, da je v Keniji do kratkoročne uvedbe liberalizacije prišlo že med leti 1963–67, bi bilo zelo zanimivo upoštevati tudi podatke iz tega obdobja. Vendar pa to obdobje v analizo ni zajeto predvsem zaradi slabe razpoložljivosti podatkov, ki jih je najmanj ravno za Kenijo. Časovno obdobje statistične analize je obdobje med leti 1980–2000. Tako kratko časovno obdobje proučevanja ima za posledico omejeno reprezentativnost rezultatov pri razlagi glavne hipoteze, saj največkrat v obdobju dvajsetih let ne pride do bistvenih strukturnih sprememb v neki državi. Istočasno pa statistična analiza s podatki za 20 let ne zajame potencialnih vplivov oziroma sprememb, do katerih je lahko prišlo v obdobju pred začetkom ali po koncu proučevanja. Prav tako statistična analiza z 20 opazovanji ne predstavlja kredibilnega vzorca za večje posplošitve. Zaradi teh pomanjkljivosti je pred samo razlago statističnih rezultatov uporabljena še deskriptivna metoda (z grafičnimi prikazi) in široka uporaba sekundarnih virov, ki zapolnjujejo statistično vrzel.

3.5 Opis zbiranja podatkov

Struktura podatkov v tem delu je sestavljena iz treh glavnih delov. Prvotno so bili ekonomski podatki zbrani glede na že obstoječe statistične vire, kot so zbirke podatkov Svetovne banke, OZN in njenih posebnih agencij, preko internetnih povezav in na osnovi tiskanih virov ter zgoščenk. Ti arhivi razpolagajo s kronološko in tematsko razčlenjenimi zbirkami statističnih gospodarskih indikatorjev za vsako državo. Drugič smo posegli po že obstoječih empiričnih raziskavah, najpogosteje poročila Svetovne banke in Razvojnega programa Organizacije združenih narodov (UNDP – United Nations Development Programme), ki so v veliki meri objavljene in dostopne za nadaljnje analize. Kot zadnji in dodatni del pa je bila interpretirana sekundarna literatura na teme liberalizacije, gospodarske rasti in porazdelitve dohodka v vsaki od držav.

Potrebno je omeniti tudi, da so bili podatki za analizo izbranih spremenljivk v več primerih zelo težko dostopni ali pa vsebujejo dokaj veliko število manjkajočih vrednosti. Še posebej problematično se je izkazalo zbiranje podatkov za Kenijo, zaradi pomanjkljivih in nerednih zapisov, zato je bila večkrat potrebna kombinacija različnih baz podatkov, kar ima za posledico zmanjšano reprezentivnost sklepov. Kljub temu, da uporabljeni podatki večinoma predstavljajo le količnike realnosti, torej približke, ki največkrat ne kažejo dejanskega stanja, pa vseeno predstavljajo pomemben vir za vsaj približno ocenitev razmer analiziranih držav.

3.6 Metoda analize

Kot analitična oblika je v tem delu izbrana kvantitativna študija primerov z deskriptivnimi dopolnitvami.

Prvotno so bili podatki analizirani s pomočjo korelacij, kjer je bilo ugotovljeno, ali obstaja kakršnakoli povezanost med uporabljeni spremenljivkami. Vendar v primeru, ko dve spremenljivki korelirata, to ne pove ničesar o smeri vpliva ene na drugo (Ray 2004: 780). Zaradi multikolinearne povezanosti v analizo vključenih spremenljivk, načrtovana izpeljava regresije ni bila možna. Statistični postopek je bil izveden s pomočjo programa SPSS, zaključki o vzročnosti pa v veliki meri bazirajo tudi na sekundarni literaturi. Nenazadnje je za obravnavano analizo značilno deduktivno postopanje.

Kljub vsemu se zavedamo, da ne glede na to, katero vrsto analize uporabimo, konec koncev vse sociološke/znanstvene razlage ostajajo le delne in puščajo veliko število variacij v razlagi nerazloženih. Isto situacijo je možno prikazati z drastično šalo o pijancu, ki je na vprašanje, zakaj išče svoje ključe samo pod cestno svetilko, odgovoril: »Zato, ker tukaj vidim« (Rueschemeyer 2003: 327).

4. Izbrane države: Brazilija, Indija, Kenija

Da bi lažje razumeli in razložili rezultate statistične analize, bodo v tem poglavju predstavljene tako osnovne značilnosti, gospodarski in politični razvoj kot tudi gibanje in primerjava v prejšnjem poglavju predstavljenih kazalcev razvoja analiziranih držav.

4.1 Brazilija

4.1.1 Osnovne značilnosti

Brazilija predstavlja peto največjo in najbolj poseljeno državo na svetu, z visoko stopnjo urbanega prebivalstva in mešano družbo, v kateri večino (55 %) predstavljajo Portugalci in druge imigrantske skupine z začetki priseljevanja v 16. stoletju. Tradicionalno Brazilija predstavlja bolj razvito državo med DVR, najbolj industrializirano državo latinske Amerike in glavnega člana v skupini 20-ih DVR, ki se zavzemajo pravičnejšo mednarodno trgovino. V letu 2000 je bila Brazilija tudi druga največja prejemnica tujega kapitala med DVR (Todaro 2006: 27).

V zadnjih tridesetih letih se je Brazilija, poleg zelo hitre gospodarske rasti³⁸ soočila predvsem s povečevanjem problemov revščine, nezaposlenosti in razlik v razdelitvi dohodkov kot tudi z inflacijo, tujim dolgom ter upadom v realnih dohodkih in izvozu (Todaro 2000: 22).³⁹ Zelo značilni so tudi številni problemi zagotavljanja človekovih pravic, ki so povezani z neučinkovitim in koruptivnim pravnim sistemom, policijskim nasiljem in prenapolnjenimi zapori, povečuje pa se tudi stopnja kriminala v urbanih naseljih (Ministry of Foreign Affairs of Denmark 2005). Zaradi rastočih stroškov, ki so posledica omenjenih visokih stopenj kriminala, država manj vlaga v infrastrukturo (resni infrastrukturni problemi so največkrat povezani s cestami, pristanišči in elektriko) in gospodarske ter družbene storitve. Dodatno pa visoka stopnja kriminala slabo vpliva tudi na pritok investicij in turizem (Misquita a Neto v Vrhunec 2004: 65).

³⁸ Gospodarska rast je bila vse tja od 60tih in tudi skozi 80ta najvišja med državami Latinske Amerike. K taki hitri gospodarski rasti je veliko prispevala visoko razvita industrijska osnova, ki vključuje tako železarne, proizvodnjo kemikalij in petrokemikalij kot tudi končne proizvode in vojaško opremo ter proizvodnjo hidroenergije.

³⁹ Glavni vzrok za inflacijo predstavlja velik javni dolg (tako na zvezni kot na državni ravni) in deficiti, ki so nastajali v državnih podjetjih. Tuj dolg pa je predvsem posledica zadolževanja pri privatnih komercialnih bankah ter Svetovni banki in je bil v letu 1997 med najvišjimi na svetu.

Glede na kazalce človeškega razvoja kljub reformam in izboljšavam v zdravstvenem sistemu⁴⁰ družbene razlike ostajajo velike, stopnja smrtnosti mater je v porastu, medtem ko je dostop do sanitarij in pitne vode še vedno zelo omejen, problematično pa ostaja širjenje nalezljivih bolezni (United Nations 2002: 16). Čeprav je med leti 1995 in 2001, zaradi izvajanja dolgoročnih strategij za upočasnitev okuženosti z virusom HIV prišlo do skoraj 50 % zmanjšanja umrlih za AIDS-om, je virus HIV/AIDS danes najbolj razširjen med revnejšimi skupinami, ženskami in afro-brazilsko domorodno populacijo (World Bank 2002a: 169).⁴¹ Koristi od zdravstvenih storitev so neenakomerno porazdeljene glede na regije in med prebivalstvo, najslabši pogoji pa so značilni za ruralna območja severovzhodne regije (World Bank 2002a: 169). Revnejši sloji so tako prisiljeni, da uporabljajo javne bolnišnice slabše kvalitete, medtem ko tisti z višjimi dohodki obiskujejo privatne bolnišnice, ki so pogosto zgrajene z javnimi sredstvi. Visoka je tudi stopnja otroškega dela, medtem ko je funkcionalna nepismenost (*functional illiteracy*) višja od 60 % (Todaro 2006: 28).

Med glavne vzroke za neuspešno odpravljanje neenakosti in odsotnost družbenega napredka Brazilije prištevamo neenakomerno porazdelitev javnih izdatkov za družbene storitve, saj večino koristi dobijo srednji in višji razredi, medtem ko skoraj tretjina najrevnejše petine populacije nima zagotovljenih možnosti za obisk osnovne šole (Todaro 2006: 29). Velik vpliv ima tudi neenakomerna porazdelitev zemlje, saj je večji del posestev z visoko stopnjo produktivnosti še vedno v rokah ruralne oligarhije, razširjeno pa ostaja zemljiško najemništvo (Wagner 2000).⁴² Kljub temu da ima veliko malih kmetov v rokah svojo zemljo, le-ta ne zadostuje za preživetje, zaradi česar kmetje pogosto migrirajo v mesta (Graziano v Vrhunec 2004: 60). Posledično hitra rast urbanega prebivalstva vpliva tako na povečevanje številnih družbenih, varnostnih, okoljskih in političnih problemov kot tudi na rast nezaposlenosti in nelegalnega zaposlovanja v mestih (Todaro 2000: 22).⁴³

⁴⁰ Vzpostavljen je bil enoten zdravstveni sistem, prišlo je tudi do decentralizacije zdravstvenih storitev, kjer je občinam bila podeljena večja vloga pri upravljanju s sredstvi za urejanje lokalnih zdravstvenih sistemov. Posledično je umrljivost otrok med letoma 1990 in 1998 upadla iz 47,8 na 36,1 (World Bank 2001b: 8).

⁴¹ Tako je v primerjavi z letom 1984, ko je 83 % okuženih imelo univerzitetno izobrazbo, v letu 1994, 70 % okuženih predstavljalo nepismene prebivalce ali tiste z osnovno šolo (World Bank 2002a: 169).

⁴² Danes si mnogi veleposestniki nezakonito prisvajajo zemljo, kljub temu da te zemlje sploh ne obdelujejo. Veliko je tudi opustošene zemlje, ki je zaradi nerazvite infrastrukture neprimerna za življenje. Zemljiška reforma je počasna, še posebej zaradi zahtev veleposestnikov za odkup zemlje po visokih cenah (Wagner 2000) in nasprotovanja ruralne oligarhije, ki ima veliko moč v kongresu.

⁴³ Delež urbanega prebivalstva je med leti 1980–2000 zrasel z 67 % na 81 %, pri čemer 60 % celotne urbane populacije predstavljajo prebivalci slumov in predmestij (Todaro 2000: 22).

4.1.2 Kratek pregled gospodarske in politične zgodovine

Brazilijska se je skozi celotno zgodovino srečevala z nestabilnimi političnimi razmerami, za katere je bila značilna hitra menjava vlad, pri čemer so bili najbolj prizadeti ravno najrevnejši. Leta 1822 je Brazilijska razglasila neodvisnost in vpeljala politični sistem, ki je temeljil na suženjstvu, plantažnem gospodarstvu in omejenem političnem sodelovanju. Do pomembnih strukturnih sprememb je prišlo šele v letu 1930, ko se je Brazilijska začela modernizirati in industrializirati. V obdobju med leti 1937 in 1945 je Brazilijsko vodila diktatorska vladavina predsednika Vargasa, ki je spodbujal predvsem industrializacijo na osnovi uvozne substitucije.⁴⁴

50-ta in 60-ta leta je zaznamovalo aktivno zavzemanje delavcev za izboljšanje delavskega položaja, kar je bilo posledica večanja vpliva komunizma v svetu, medtem ko je hitra rast populacije vplivala na zniževanje državnih izdatkov za družbene storitve in izobraževanje. Kljub temu, da je vlada med volilno kampanjo obljubila reforme za izboljšanje stanja najnižjega razreda, je po prihodu na oblast svoje obljube kaj hitro pozabila in se koncentrirala predvsem na gospodarski razcvet države. Tako je hkrati s povečano proizvodnjo v avtomobilski industriji, izboljšavami v transportu in tehnološki opremljenosti kmetij za to obdobje značilno zanemarjanje reševanja problema distribucijske politike (Federal Research Division: Library of Congress 2005).⁴⁵

Obdobje gospodarskega čudeža in rasti med leti 1967 in 1974, ko je prišlo do urbanizacije družbe, industrializacije gospodarstva in povečanega izvoza industrijskih izdelkov, se je končalo z obdobjem recesije med leti 1981–1982.⁴⁶ Ta je bila v veliki meri posledica neprimerne odgovora vlade na naftni krizi v letih 1973–1974 in leta 1979, ki sta povzročili poslabšane pogoje menjave in pritiske v plačilni bilanci (World Bank 2002: 15). Dvig obrestnih mer v svetu pa je vplival tudi na rast zunanjšega dolga, ki je v 80-tih glede na 1963 zrasel z 6,4 milijard na 54 milijard dolarjev.⁴⁷

⁴⁴ Za to obdobje je značilna hitra rast industrijskega sektorja (11 % letna rast), prišlo pa je tudi do spodbujanja uvoza tehnološke opreme ter povečevanja vloge javnega sektorja in države (Federal Research Division: Library of Congress 2005).

⁴⁵ Na zanemarjanje reševanja tega problema je imela velik vpliv bogata elita, ki je nasprotovala porazdelitvi bogastva, saj bi s tem izgubila kontrolo tako nad politiko kot tudi nad vodenjem države.

⁴⁶ Obdobje gospodarske rasti je bila posledica protiinflacijskih ukrepov, kot so zamrznitev mezd, zmanjševanje proračunskih sredstev namenjenih socialnim storitvam in poostreitev bančnokreditne politike, ki so najbolj prizadeli ravno delavski razred in male ter srednje podjetnike. Ker je industrijski razcvet zajel predvsem južno osrednjo regijo, je poleg neenake porazdelitve dohodka prišlo tudi do povečevanja regionalnih razlik. Kljub obstoju regionalnih razvojnih programov za revnejši severozahodni del države je bil razvoj le-tega oviran predvsem zaradi neugodnega podnebja, slabe infrastrukture in sistema zemljiškega najemništva (Federal Research Division: Library of Congress 2005).

⁴⁷ Kljub temu Brazilijska ni prenehala z najemanjem visokih posojil.

Po koncu vojaške diktature (1985) se je država soočila z visoko inflacijo, ki je vplivala tako na stagnacijo gospodarstva kot tudi na stopnjo zaposlovanja in porazdelitev dohodka. Kljub temu, da bi bilo pri reševanju problema visoke inflacije nujno potrebno reformirati javni sektor, do tega zaradi političnega nasprotovanja in nasprotovanja najvišjega sloja ni prišlo (Federal Research Division: Library of Congress 2005). Kot posledica stagnacije je v letu 1990 prišlo do prve faze reformnega procesa, ki je vključevala povečano trgovinsko liberalizacijo in usmerjenost v stabilizacijo inflacije (World Bank 2003b: iii).⁴⁸ Julija 1994 je bila uvedena nova valuta real, s katero je državi uspelo zavezati rast cen.⁴⁹ Kljub temu, da je državi do leta 1996 uspelo znižati inflacijo za skoraj 20 % in ponovni rasti, pa je gospodarstvo, predvsem zaradi precenjenega deviznega tečaja in visokega sposojanja javnega sektorja, ostalo zelo občutljivo in je kot posledica ruske krize leta 1998 ponovno vstopilo v obdobje stagnacije (World Bank 2003b: iii). Tako stanje je v letu 1999 vodilo v drugo fazo reform, ki so oblikovale trden makroekonomski okvir, ki je omogočil, da je Brazilija po zelo hitri poti našla pot iz krize (World Bank 2003b: 1).

Kljub uspešnim reformam se je v letu 2001 gospodarska rast ponovno upočasnila, država pa se je soočila še z energijsko krizo. Z volitvami leta 2003 je na oblast prišel predsednik Lula, ki uvaja nove fiskalne in monetarne politike ter se zavzema za potrebne mikroekonomske reforme in rast družbenih storitev (U.S. Department of State 2006). Kljub ponovni rasti v letu 2004 pa se država še vedno srečuje s problemi korupcije in z nizko strankarsko poštenostjo (U.S. Department of State 2006) ter ostaja ranljiva za spremembe v obrestnih merah in pritokih kapitala (World Bank 2001b: 9).

4.2 Kenija

4.2.1 Osnovne značilnosti

Kenija predstavlja zelo raznoliko državo, tako glede geografske in klimatske danosti kot hitro rastoče populacije, ki je sestavljena iz številnih plemen. Ker kar tri petine države predstavlja slabo rodovitna puščava, je večina populacije naseljene na jugu države (Todaro 1997: 124). Življenjski standard je višji kot v večini drugih držav subsaharske Afrike, država pa se še

⁴⁸ Načrti za izboljšanje situacije so vključevali drastične ukrepe kot je ožemanje likvidnosti, zamrznitev cen in plač, začasne davke in reformo javne uprave. Vendar pa se je inflacija kmalu vrnila in tudi ti ukrepi so se izkazali za neuspešne (Federal Research Division: Library of Congress 2005).

⁴⁹ Ta načrt je bil imenovan kar oblika dolarizacije, saj so bile cene in plače vezane na tujo valuto (ameriški dolar) namesto na inflacijo (Federal Research Division: Library of Congress 2005).

danes srečuje z visoko stopnjo revščine, nezaposlenostjo in rastočo neenakostjo v porazdelitvi dohodka.⁵⁰

Že od srede 80-tih je za Kenijo značilen upad v gospodarski rasti, ki je v letu 2000 postala celo negativna. Glavni vzrok za tak razvoj je, da država ni omogočila ustrezne strukturne in gospodarske transformacije, ki bi vodila v diverzifikacijo gospodarstva in omogočila enakomernejšo porazdelitev dobička od rasti. Poleg stagnacije gospodarstva so za Kenijo trenutno značilni še povečani politični nemiri, velik proračunski dolg in porast vladnega zadolževanja pri mednarodnih bankah, visoka nezaposlenost, problemi s plačilno bilanco in hitra rast populacije.⁵¹ Problematični ostajajo tudi podkupljivost in neodvisnost sodstva ter učinkovitost sodišč. Sodstvo pa je postalo tudi precej odvisno od političnega vpliva (U.S. Department of State 2006a).

Štiri desetletja po neodvisnosti Kenija še vedno ni uspela zagotoviti vseh storitev, ki bi jih potrebovali njeni prebivalci. Tako prebivalci še vedno nimajo zagotovljenega dostopa do ustreznih zdravstvenih storitev, izobrazbe, pitne vode, elektrike in stanovanj (UNDP 2003: 42).⁵² Kljub temu da so se zdravstvene razmere od neodvisnosti naprej bistveno izboljšale, je v 90-tih ponovno prišlo do krajšanja življenjske dobe, širjenja nalezljivih bolezni in poslabšanja zdravstvenega stanja žensk in otrok (UNDP 1999: 56). Vzroke za te negativne posledice najdemo v zmanjšanju kvalitete in kvantitete zdravstvenih storitev, v težjem dostopu revnih do teh storitev in tudi v zmanjševanju imunizacije, povečani razširjenosti virusa HIV/AIDS ter v revščini (UNDP 1999: xxii). Od leta 1984, ko je bil najden prvi primer tega virusa, bolezen predstavlja eno glavnih ovir človeškega razvoja, saj negativno vpliva na dohodke gospodinjstev, ki vodijo v zmanjšan dostop do zdravstvene oskrbe, šolanja, hrane, obleke in strehe za vse člane prizadetih gospodinjstev (UNDP 1999: 49).⁵³ Medtem ko se je stopnja okuženih s tem virusom na urbani ravni ustalila na okoli 12 %, se je od leta 1992 podvojila v ruralnih območjih (UNDP 1999: 16).

⁵⁰ Globalno Kenijo uvrščamo med 30 najbolj neenakih družb na svetu in poleg tega med deset gospodarstev z nizkim dohodkom ter visoko koncentracijo le-tega (UNDP 2001: x).

⁵¹ Zaradi povečanega števila rojstev je trenutno polovica populacije stare manj kot 15 let. To pa vpliva na povečan pritisk na delovno silo, ki mora zagotoviti dovolj dobičkov za preživetje te starostne skupine. To je težavno že zaradi tega, ker le 20 % celotne površine predstavlja rodovitno zemljo. Povečano produktivnost le-te pa ovirajo številni dejavniki kot so fragmentirano lastništvo posestev, povečana degradacija okolja, visoki stroški naložb v kmetijstvu ter vključenost vlade v nakup, prodajo in določanje cen kmetijskih proizvodov (Todaro 1997: 124–5).

⁵² Le 42 % Kenijcev ima dostop do pitne vode, medtem ko je delež teh ljudi nižji v ruralnih območjih (32 %). Prav tako v urbanih slumih 80 % prebivalcev plačuje med 5–10 kratno normalno ceno za vodo, ki jo večinoma morajo kupiti (UNDP 1999: xxiii).

⁵³ Število okuženih z virusom HIV/AIDS se je med letoma 1992–97 povzpelo iz 629 313 ljudi na 1,4 milijone.

Podobno kot v Braziliji je tudi tukaj struktura lastništva zemlje urejena nepravilno in neenakomerno. Kljub temu da skoraj štiri petine ljudi živi v ruralnih območjih in so odvisni predvsem od kmetijstva, glede na podatke Welfare Monitoring Survey (v UNDP 2001: 34), revni posedujejo ali obdelujejo manj zemlje kot tisti z višjimi dohodki.⁵⁴ Razdelitev zemlje, ki negativno vpliva na revne, je predvsem posledica neustrezne razdelitve posesti, ki dovoljuje nakup zemlje le zaposlenim in vplivnim ljudem. Tako ljudje, ki zemljo resnično potrebujejo za preživetje, nimajo dostopa do nje, medtem ko zemlja, ki jo imajo v rokah bogati in vplivni, največkrat ni dovolj izkoriščena (UNDP 2001: 34–5). Za Kenijo je značilna še delitev kmetijske dejavnosti na velike plantaže, kjer poteka proizvodnja kmetijskih izvoznih izdelkov, in male proizvodne enote. Do neodvisnosti so plantaže bile last belcev in tujih podjetij, po razglasitvi samostojnosti pa je prišlo do postopnega prenosa lastništva v roke domačinov in spodbujanja malih proizvodnih enot ter privatnega lastništva (Bergsten in Collier 1995: 197, 199–200). Čeprav so glavno delovno silo na teh plantažah v preteklosti predstvaljali moški, je v zadnjem času je poraslo število ženske delovne sile, ki v primerjavi z moškimi zasluži bistveno manj, ženske pa so pogosto žrtve nasilja in izkoriščanja delodajalcev, ki so največkrat moškega spola (Karega 2002: 4–5).⁵⁵

4.2.2 Kratek pregled gospodarske in politične zgodovine

Že od časa neodvisnosti v 1963 je Kenija, kljub spremembam v političnem sistemu in krizah v sosednjih državah, uspela ohraniti presenetljivo stabilnost in rast, ki sta bili posledici strategije industrializacije in uvoza, pri čemer je zelo pomembno vlogo igrala vlada (World Bank 2003a: i). Po osamosvojitvi je bil za Kenijo dalj časa značilen enostrankarski sistem, večstrankarska demokracija pa je bila ponovno formalno vzpostavljena v letu 1992. Do leta 2002 ni prišlo do bistvenih sprememb, saj sta se na vladi zamenjala le dva predsednika (Todaro 1997: 123).

Na hitro rast v prvem desetletju po neodvisnosti je pomembno vplivala ekspanzionistična gospodarska politika, ki je vključevala visoke javne investicije, podporo malih kmetijskih proizvodnih enot in spodbude za privatne, pogosto tuje, investicije v industrijo (Todaro 1997: 123). Po obdobju visokih stopnej rasti v 60-tih in 70-tih je med leti 1974 in 1990 prišlo do gospodarskega upada. Dobiček, ki se je nabral v obdobju visoke rasti, je hitro izginil, znižala se je stopnja vključenosti prebivalstva v primarno izobraževanje, epidemija virusa HIV pa se je

⁵⁴ Tako revni posedujejo le 43 % zemlje, medtem ko manj revni 57 %.

⁵⁵ V visoki sezoni velik delež zaposlenih na plantažah predstavljajo tudi otroci. To je posledica sistema plačil, ko so delavci plačani glede na učinkovitost in ne po uri. Da bi zagotovili večji dohodek v gospodinjstvu, starši seboj seboj vzamejo tudi otroke (Rosen: 2).

močno razširila (World Bank 2006: 1). V kmetijstvu so na povečano neučinkovitost vplivali neustrezna kmetijska politika, poslabšanje v pogojih menjave in neustrezno najemanje kreditov, medtem ko sta imeli politika uvoznih substitucij in rast cen nafte na svetovnih trgih negativen vpliv na učinkovitost industrijskega sektorja. Visoke uvozne kontrole, nadzor državne menjave in pomanjkanje spodbud za izvoz pa so poslabšali še investicijsko klimo (U.S. Department of State 2006a). Na upadanje gospodarske rasti je pomembno vplivalo tudi neučinkovito razdeljevanje javnih virov (kjer je država največ sredstev namenila za rast plač, medtem ko so se izdatki za družbene storitve in infrastrukturo zmanjšali), neučinkovitost državnih podjetij, poslabšanje varnostnih pogojev, hitra rast prebivalstva in premajhna diverzifikacija izvoza (U.S. Department of State 2006a).

Tako se je Kenija med leti 1991–1993 soočila z najslabšimi gospodarskimi pogoji od začetka neodvisnosti (World Bank 2003a: 1). Rast BDP je stagnirala, kmetijska proizvodnja je bila v upadu, inflacija pa je dosegla rekordnih 100%, medtem ko je vladni deficit predstavljal več kot 10 % BDP-ja. Posledično je prišlo tudi do začasne prekinitve tuje pomoči. Tako je vlada začela z uvajanjem gospodarskih reform, ki so vključevale ukinitve nadzora nad cenami na grobo in maloprodajnimi cenami, uvozom, devizno menjavo in trgov z žitom. Prišlo je tudi do privatizacije državnih podjetij in zmanjšanja števila državnih uslužbencev. Vlada je uvedla še konzervativno fiskalno in monetarno politiko, s pomočjo katere je uspela znižati inflacijo in stabilizirati devizni tečaj (TDS 1996–2007).

Hiter razvoj med leti 1994 in 1997 je bil predvsem posledica uvedbe omenjenih reform in rasti v svetovnem gospodarstvu, vendar pa je že med leti 1998 in 2001 ponovno prišlo do poslabšanja zaradi neodločnega izvajanja uvedenih reform in posledic naravnih katastrof (World Bank 2003a: 1). Kljub reformam privatni sektor še vedno pogreša spodbudno okolje, ki bi mu omogočilo hitrejši razvoj. Vladni nadzor v vseh gospodarskih aktivnostih je prodoren in korupcija razširjena. Reforme javnih podjetij in finančnega sektorja so počasne, nominalne obrestne mere na komercialna posojila pa visoke, pritoki kapitala nizki in infrastruktura v razpadu (World Bank 2000: 3). Tako je bila v letu 2000 gospodarska rast celo negativna, vendar se je povečala z dežjem v letu 2001. Z odstopom predsednika Moia leta 2002 je na oblast prišel Mwai Kibaki, ki je ponovno vzpostavil večstrankarsko demokracijo in se zavzel za gospodarske reforme ter preprečevanje korupcije. Da bi hitra rast, ki je za Kenijo značilna v zadnjih letih, imela pozitivne učinke na zmanjšanje revščine, zaradi katere je prizadetih več kot 57 % prebivalstva, bo potrebno še veliko reform, ki bodo zajemale spremembe na področju poslovnega sektorja, izboljšati bo potrebno delovanje

državne uprave in upravljanje gospodarstva, uvesti strukturne reforme, zagotoviti naložbe v novo infrastrukturo, še posebej v ceste ter znižati stopnjo kriminala, ki vpliva na zmanjšanje varnosti v državi (U.S. Department of State 2006a).

4.3 Indija

4.3.1 Osnovne značilnosti

Indija predstavlja največjo državo južne Azije in sedmo največjo državo sveta, za katero je značilna dokaj homogena sestava prebivalstva. Večinsko prebivalstvo je indo-arijskega (72 %) in dravidskega (25 %) izvora. Kljub nelegalnosti hinduističnega kastnega sistema, je ta še vedno močno prisoten, še posebej v ruralnih območjih. Eno glavnih značilnosti Indije predstavlja njeno visoko število prebivalstva, ki je v letu 2000 doseglo 1 milijardo (Todaro 1997: 177). Tako hitra rast prebivalstva po eni strani upočasnjuje gospodarski napredek in negativno vpliva na naravne vire in okolje, medtem ko ima država več delovne sile, kot je sposobna zaposliti (Todaro 1997: 177). Po drugi strani pa je ravno številna, dobro izobražena in angleško govoreča generacija mladih Indijcev tista, ki privablja investitorje evropskih in ameriških podjetij in ki je bistveno pripomogla k spoštljivi povprečni gospodarski rasti zadnjih let, zaradi česar se je zmanjšala stopnja revščine kar za 10 % (Central Intelligence Agency 2005).

Za Indijo so nasprotno od Kenije in Brazilije značilne nizke stopnje kršitev človekovih pravic z visoko stopnjo svobode govora in pisanja, do manjšega zagotavljanja človekovih pravic pa prihaja v obdobju ljudskih vstaj, ko pravice največkrat kršijo varnostne sile, uporniki in različne etnične skupine. Podobno kot v Braziliji tudi tukaj pogosto kritizirajo sodstvo zaradi počasnosti in okornosti, čeprav je na splošno deležno širokega spoštovanja. V številnih primerih je vprašljiva še nepristranost političnih in pravnih avtoritet (Federal Research Division: Library of Congress 2005a). Kot posledica hitrega gospodarskega razvoja postajajo vedno bolj očitni problemi pomanjkljive infrastrukture, nezanesljive dobave električne energije in slabih razmer v transportu ter telekomunikacijah (Betz 1997: 51).⁵⁶

Kljub temu da je v zadnjih 25-tih letih prišlo do bistvenega napredka v zdravstvenem sistemu, so izboljšave zahtevale visoke stroške, poleg tega pa je tak napredek najmanj dosegel ravno tiste, ki so ga najbolj potrebovali. Tako ljudje na vasi največkrat o javnem sistemu zdravljenja

⁵⁶ Do bistvenih izboljšav v pokritosti z električno energijo je prišlo proti koncu devetdesetih, ko je v 1998–1999 na državni ravni do električne energije imelo dostop 60 % gospodinjstev (Malhotra in dr. 2002: 44). Prav tako je za Indijo, kjer 70 % populacije živi na deželi, značilno, da več kot 50 % vasi z manj kot 1000 prebivalci še vedno nima cestnih povezav (Malhotra in dr. 2002: 45).

sploh niso poučeni, oziroma zaradi oddaljenosti in slabe infrastrukture nimajo možnosti, da bi v primeru bolezni te ustanove obiskali (Betz 1997: 16). Značilno je tudi počasno izboljševanje zdravstvenih razmer in sanitarij kot tudi omejen dostop do pitne vode (Malhotra in dr. 2002: 41). Indija se danes srečuje s problemom velikega števila ostarelega prebivalstva, ki je večinoma odvisno od podpore mlade, za delo sposobne generacije. Starejši so tako pogosto prisiljeni delati pod pogoji, ki jim ne zagotavljajo primerne socialne zaščite ali pokojnine. Zaradi pomanjkanja denarja, zdravnikov in usposobljene delovne sile v ruralnih območjih, so zdravstvene ustanove, kjer sploh so na voljo, prenatrpane in slabo vzdrževane (Malhotra in dr. 2002: 93). Opazen problem je še otroško delo,⁵⁷ ki je pogosto vzrok za prekinitve šolanja in nizko stopnjo izobrazbe ter nasilje do žensk.

V Indiji več kot tri četrtine revnih živi na deželi. Glede na 60-ta leta je danes v porastu število kmetov brez posesti, ki so odvisni od dnevne plače in se ne morejo več zanašati na tradicionalno varnost, ki sta je nekoč nudili družina in vaška skupnost (Betz 1997: 17). Lastništvo zemlje je tudi tu precej neenakomerno porazdeljeno, kjer ima 3,1 % obratov v rokah 23 % obdelovalne površine, kar pa je še vedno manj, kot je značilno za Brazilijo (Betz 1997: 46). Prerazporeditev lastništva, zemljiške reforme in prilaščanje posesti brez lastniških pravic so povzročili razdelitev nekoč skupnega zemljišča, ki je v preteklosti predstavljalo osnovo za preživetje tistih brez zemlje in je vplivalo na povečevanje neenakosti, števila revnih in migracij v mesta (Betz 1997: 47).

4.3.2 Kratek pregled gospodarske in politične zgodovine

Indiji je leta 1947 nenasilen odpor Ghandija in Nehruja proti britanskemu kolonializmu prinesel tako neodvisnost kot tudi številne politične, družbene in gospodarske probleme. Kombinacija socialističnega planskega gospodarstva in svobodnih podjetij (*free enterprises*), ki je med leti 1950 in 1970 vodila v znatno industrializacijo, z namenom, da bi se v Indiji razvilo samozadostno gospodarstvo (Rodrik in Subramanian 2004: 8), je že v 60-tih in 70-tih naletela na probleme in upad gospodarske rasti.⁵⁸ Vendar pa je Indija kljub številnim političnim in drugim težavam (suše (1965, 1966, 1971, 1972), vojna s Kitajsko (1962) in Pakistanom (1965, 1971), pritok beguncev iz vzhodnega Pakistana, devalvacija valute (1996)

⁵⁷ Indija predstavlja državo z najvišjim številom zaposlenih otrok, pri čemer največ otrok dela v poljedelstvu ali gospodinjstvu, medtem ko je drugi največji del zaposlen v gradbeništvu, cigaretni industriji ter kot cestni prodajalci in v prostituciji (Betz 1997: 15).

⁵⁸ Omenjena strategija gospodarskega razvoja Indije je vključevala tudi prizadevanja za odpravo problema revščine (Federal Research Division: Library of Congress 2005a).

in naftna kriza (1973/1974)) do začetka 80-tih uspela vzdrževati dokaj stabilno makroekonomsko politiko (World Bank 1985: 26).⁵⁹

Gospodarska rast je ponovno porasla v začetku 80-tih, ko je rasla na letni stopnji 5,5 %. Glavni dejavnik razvoja so predstavljale visoke stopnje investicij, ki so se med 1970 in 1980 dvignile z 19 % na 25 %.⁶⁰ Vendar pa se je takšna rast ustavila že sredi 80-tih. Posledično je Indija povečala posojila iz tujine, kar je državo v letu 1990 pripeljalo v plačilnobilančno krizo. Na poslabšane pogoje v začetku 90-tih so poleg tega vplivale še visoke trgovinske ovire, nezmožnost zagotavljanja javnih izdatkov za družbene storitve, izguba zaupanja v učinkovito rast in zmanjšanje revščine, makroekonomska nestabilnost ter pesimizem in marginalizacija Indije v svetovnih odnosih (World Bank 2001a: 2). Ob vsem tem je Indijo v letih 1987–1988 prizadela še ena najmočnejših suš v celotni četrtini stoletja (World Bank 1988: 1–3).⁶¹ Tako je bila BDP rast v zgodnjih 90-tih nižja od tiste najnižje iz obdobja 80-tih, težave pa so nastopile tudi v previsokih proračunskih primanjkljajih javnega sektorja in tekočega računa ter pri odplačevanju dolga (World Bank 1990: v).⁶² Od leta 1989 nobena od političnih strank ni uspela obdržati parlamentarne večine. V obdobju 1989–1990 so bile celotne rezerve vredne manj kot izkupiček od dvomesečnega uvoza, kar je predstavljalo najnižjo relativno stopnjo v celotnem desetletju, negativna pa je bila tudi *per capita* gospodarska rast (World Bank 1990: ii).

Da bi rešili situacijo, je v 1991 prišlo do zmernih reform, kot sta odstranitev industrijskih licenc (razen za 18 panog) in liberalizacija mednarodne trgovine in menjave. Večja vloga je bila dodeljena privatnemu sektorju, prišlo je do nove orientacije TNI politike, odpiranja infrastrukture privatnim investicijam, reformiranja javnih podjetij in finančnega sektorja ter zmanjšanja kontrole cen (World Bank 2001a: 3).⁶³ Kljub temu je državo še vedno obremenjeval visok proračunski primanjkljaj, medtem ko se je proces privatizacije državnih podjetij zavlekel, državni nadzor nad mednarodno menjavo in investicijami iz tujine pa je bil

⁵⁹ Opisano stanje je v veliki meri predstavljalo posledico politike iz poznih šestdesetih, ki je temeljila na rasti uvoza in močni odvisnosti od zunanjih kapitalnih tokov (World Bank 1988: 11).

⁶⁰ Večina investicij je bila namenjenih za kapitalno intenzivne projekte z dolgo dobo vračanja kot so električna energija, namakalni sistemi in infrastruktura (Federal Research Division: Library of Congress 2005a).

⁶¹ Reakcija na to sušo je bila boljša in je imela nižji upad v BDP-ju ter proizvodnji žit kot v primeru prejšnjih, zgodnejših suš.

⁶² Kljub temu, da so se v državi zavedali, da je fiskalni deficit tisti glavni krivec za makroekonomsko poslabšanje, pa v treh letih pred letom 1990 ni prišlo do bistvenega reševanja tega problema (World Bank 1990: 7–10).

⁶³ Kar se tiče investicijske politike, je prišlo do bistvenega znižanja stopnje carin iz 400 % v 1990 na 50 % v 1996 in zniževanja stopnje povprečnih carin z 80 % na 40% med 1990–1996. Prav tako so bile odstranjene kvantitativne ovire uvoza kapitalnih in vmesnih dobrin. Kljub temu pa je uvoz ostalih dobrin, večinoma kmetijskih in potrošnih proizvodov, ostal omejen. Poleg tega so bile odstranjene izvozne ovire, režim TNI pa je bil sproščen (Balasubramanyam 2003: 2).

odpravljen le v nekaterih delih države. Veliko oviro pa so predstavljale še socialna, politična in gospodarska togost (Central Intelligence Agency 2005).

Kljub reformam, ki so bile izvedene v dveh desetletjih, in hitri gospodarski rasti v zadnjih letih, pa Indija še vedno ostaja ena najbolj zaščitenih gospodarstev na svetu, pri čemer carine predstavljajo več kot 40 % dohodkov od davkov centralne vlade (Balasubramanyam 2003: 3). Pluralizem političnih strank, rastoča raznolikost interesnih skupin in znatna razhajanja v ideologiji med strankami predstavljajo glavne politične ovire. Ob tem velik problem še vedno predstavljajo opazne razlike v dohodku med bogatimi in revnimi kot tudi nerešena družbena vprašanja ter rast hinduističnega nacionalizma (Federal Research Division: Library of Congress 2005a).⁶⁴

4.4 Primerjava držav glede na izbrane spremenljivke

4.4.1 Integriranost držav v svetovno gospodarstvo

Kot je že bilo omenjeno, je tako v Braziliji, Keniji kot Indiji do bistvenih sprememb v trgovinskih politikah prišlo v začetku devetdesetih let. Tako je tudi glede na graf 4.4.1.1 po letu 1990 v vseh treh državah bistveno porasel količnik odprtosti (OPENK) le-teh. Medtem ko se je rast tega količnika v Braziliji in Indiji postopno zviševala vse tja do leta 1999, pa je v Keniji količnik rasel predvsem med 1988 in 1994, nato pa se je počasi zmanjševal.

Poleg povečane integriranosti Kenije v svetovno gospodarstvo, ki jo nakazuje količnik OPENK, je v obdobju med 1992 in 1999 prišlo tudi do zmanjšanja tako v trgovinskih ovirah kot tudi v restriktivnosti kapitalskega računa, njuna restriktivnost pa se je ponovno povečala po letu 2000.⁶⁵ Pomembno je tudi omeniti, da je količnik odprtosti Kenije kljub padcu po letu 1994, skozi celotno analizirano obdobje, ostal precej višji od tistega v Indiji in Braziliji. Vendar Kenija kljub visokim stopnjam integriranosti v svetovno gospodarstvo, ni dosegla bistvenih izboljšav v trgovinskih politikah, saj so bile stopnje količnika OPENK Kenije v letu 2000 skoraj enake kot v 1979.⁶⁶ Enega

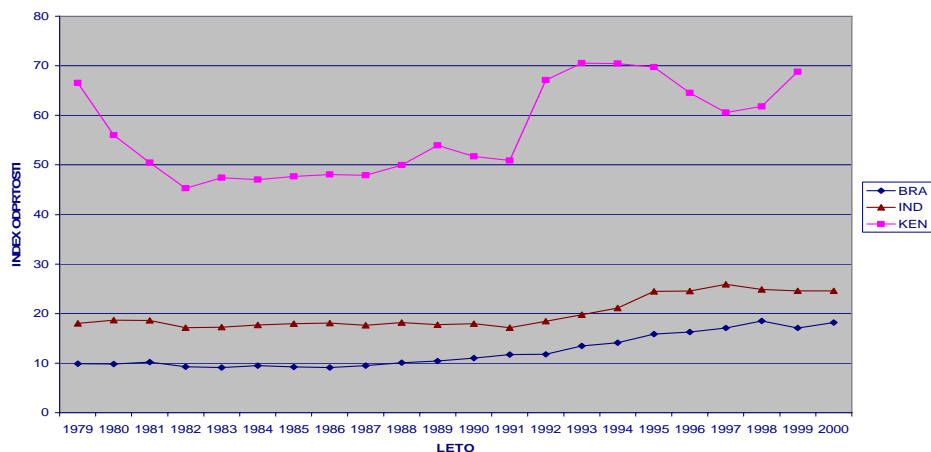
⁶⁴ Kljub upadu revščine v 80-tih, je število tistih, ki živijo pod stopnjo revščine od takrat poraslo za 12 %, predvsem kot posledica počasne rasti in visoke inflacije v 90-tih (Federal Research Division: Library of Congress 2005a).

⁶⁵ V Indiji sta bila tako količnik trgovinske restriktivnosti kot tudi restriktivnosti kapitalskega računa za celotno analizirano obdobje konstantna, pri čemer je bila restriktivnost kapitalskega računa nižja kot trgovinska restriktivnost. V Braziliji pa je do znižanja trgovinskih ovir in ovir v kapitalskem računu prišlo po letu 1997, medtem ko so vrednosti pred tem bile prav tako konstantne in, v primeru trgovinske restriktivnosti, višje od tistih v Indiji.

⁶⁶ Nizke vrednosti OPENK v Braziliji in Indiji je možno razložiti z načinom izračuna količnika OPENK (vsota uvoza in izvoza, deljena z vrednostjo realnega BDP). Za Brazilijo so namreč značilne najvišje stopnje realnega BDP, ki so se v analiziranem obdobju skoraj podvojile. Podobno je značilno za Indijo, čeprav so vrednosti BDP tukaj malo nižje, najnižje in precej konstantne pa so v analiziranem obdobju bile ravno vrednosti realnega BDP Kenije (World Bank 2004). Bolj dinamično gibanje količnika OPENK Kenije v primerjavi s tistim za Brazilijo in Indijo pa je posledica višje začetne ravni tega indeksa oziroma nižje začetne ravni realnega BDP-ja Kenije.

od vzrokov za visoko stopnjo integracije Kenije v svetovno gospodarstvo bi lahko predstavljalo obdobje predhodne liberalizacije, do katere je v Keniji prišlo že med leti 1963–1967.

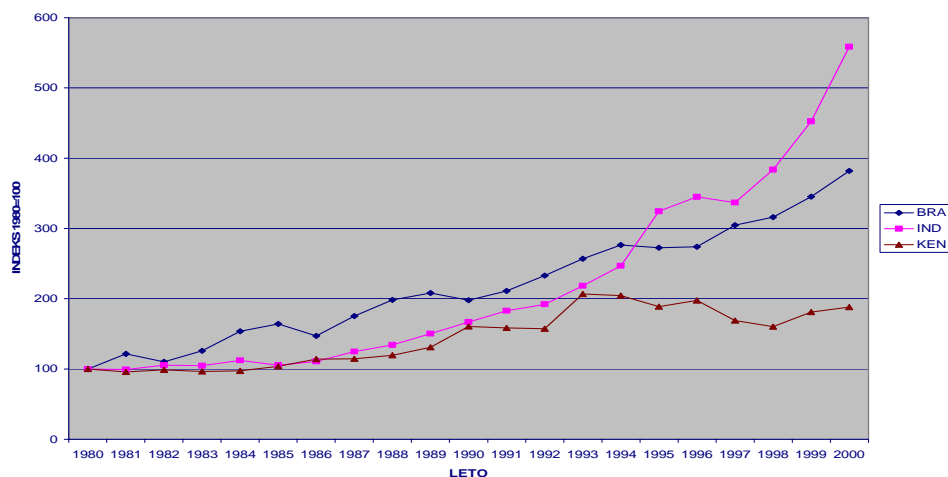
GRAF 4.4.1.1: OPENK

VIR: WORLD BANK 2004.

Ko pa pogledamo podatke o izvozu posameznih držav, vidimo, da je v zadnjih desetih letih najhitreje rasel ravno izvoz Indije, ki je bil po letu 1995 celo višji od tistega Brazilije. Medtem ko je za Kenijo poleg zmanjšanja količnika odprtosti v zadnjih letih prišlo tudi do nižjega izvoza blaga in storitev.⁶⁷

GRAF 4.4.1.2: KOLIČNIK RASTI IZVOZA BLAGA IN STORITEV PRI KONSTANTNIH CENAH

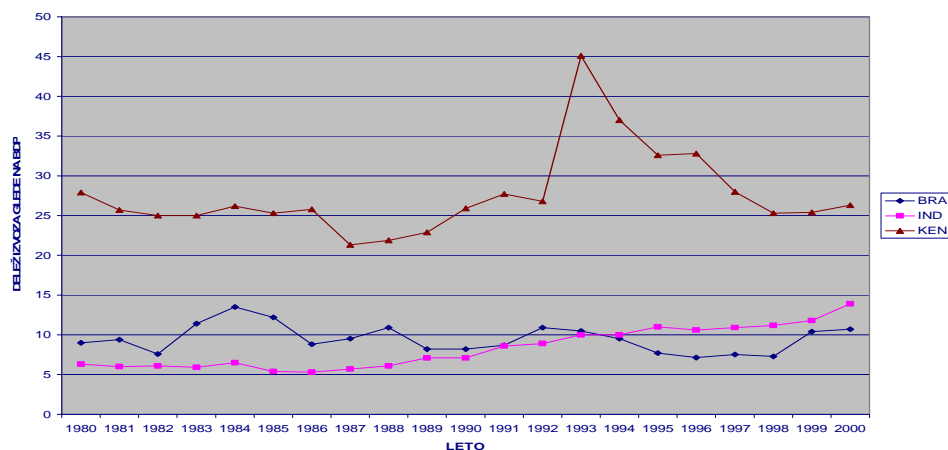

VIR: WORLD BANK 2004.

⁶⁷ Glavne vzroke za nizko rast kenijskega izvoza predstavljajo močno zmanjšanje v izvozu kave in izgube zaradi nekonkurenčnosti drugih sektorjev kot tudi pomanjkanje reform in močen padec cen na svetovnih trgih (World Bank 2003a: 13). Neučinkovitost v sektorju proizvodnje kave pa je posledica koruptivnega upravljanja tega sektorja, zamujanja s plačili proizvajalcem kave in visokih stroškov trženja (World Bank 2003a: 40–1).

Vendar pa je glede na absolutne vrednosti izvoz Kenije, kljub nižji rasti v zadnjem obdobju, še vedno ostal na višji ravni kot izvoz Brazilije in Indije.⁶⁸ Indija pa je ob povečani odprtosti in hitri rasti izvoza dosegla višji delež le-tega glede na Brazilijo,⁶⁹ kjer je kljub strmi rasti delež izvoza v BDP med 1993 in 1999 upadel in je bil precej nižji od tistega Kenije in Indije.⁷⁰

GRAF 4.4.1.3: IZVOZ BLAGA IN STORITEV KOT DELEŽ BDP

VIR: WORLD BANK 2004.

4.4.2 Dohodek in BDP rast

Brazilija, ki je glede na večino statistik uvrščena med države z višjim dohodkom, predstavlja tudi bolj industrializirano državo, medtem ko Indija in Kenija predstavljata dohodkovno revnejši in še vedno bolj ruralni državi, z dokaj podobnimi deleži kmetijstva in industrije v BDP.

⁶⁸ Tako gibanje v rasti absolutnih vrednosti izvoza in indeksa rasti izvoza Kenije odraža normalno stanje, saj bo na splošno v primeru, ko so za neko državo značilne višje stopnje absolutnih vrednosti izvoza, le-ta beležila nižje stopnje rasti.

⁶⁹ V Indiji je leta 2000 delež izvoza blaga in storitev predstavljal 14 % BDP-ja, medtem ko je ta delež v Braziliji bil 11 % (World Bank 2004).

⁷⁰ Za tako nizko stopnjo izvoza Brazilije v primerjavi s stopnjami drugih držav obstaja več razlogov. Za Brazilijo so še vedno značilne visoke carinske in necarinske ovire, medtem ko je do odpiranja Brazilije za bolj prosto trgovino prišlo ravno v času, ko so se začele odpirati tudi druge države. Prav tako so poleg hitrejšega odpiranja te druge države izpeljale tudi globlje reforme kot Brazilija, kjer so reforme bile le delne. Dodatno pa glavne izvozne partnerje Brazilije predstavljata ravno Evropska Unija in ZDA, ki sta še vedno precej protekcionistični, ko gre za uvoz kmetijskih izdelkov, železa in jekla, kar je prav tako vzrok za slabši uspeh odpiranja brazilskega gospodarstva v primerjavi z drugimi DVR (World Bank 2002: 13). Upočasnjeno rast v izvozu Brazilije v 90-tih pa je možno pripisati še malemu številu sektorjev, za katere je značilen hiter tehnološki napredek (World Bank 2002: 35).

TABELA 4.4.2.1: POVPREČNI DELEŽI SEKTORJEV KOT DELEŽ BDP

	1980–2000		
	Brazilija	Kenija	Indija
Kmetijstvo	6,7	25,4	28,6
Industrija	37,5	15,9	23,9
Storitve	56,85	47,9	37,8

VIR: WORLD BANK 2004.

Kljub uspešnosti brazilskega gospodarstva v 60-tih in 80-tih je v letu 2000 BDP Brazilije predstavljal samo še 10-kratni BDP Indije in 12-kratni BDP Kenije, medtem ko je v 1980 le-ta bil 19-krat višji od BDP Indije in 13-krat od BDP Kenije. BDP Indije pa je bil v letu 2000 za 2,5 % višji kot le-ta v Keniji (World Bank 2004).

TABELA 4.4.2.2: POVPREČNA LETNA STOPNJA RASTI BDP (%)

	1960–1970			1970–1980			1980–1990			1990–2000		
	Brazilija	Kenija	Indija	Brazilija	Kenija	Indija	Brazilija	Kenija	Indija	Brazilija	Kenija	Indija
BDP	5,4	6,0	3,4	8,1	6,4	3,4	2,7	4,2	5,8	2,9	2,1	6,0

VIR: WORLD BANK 1981, 1996, 2002B, 2001.

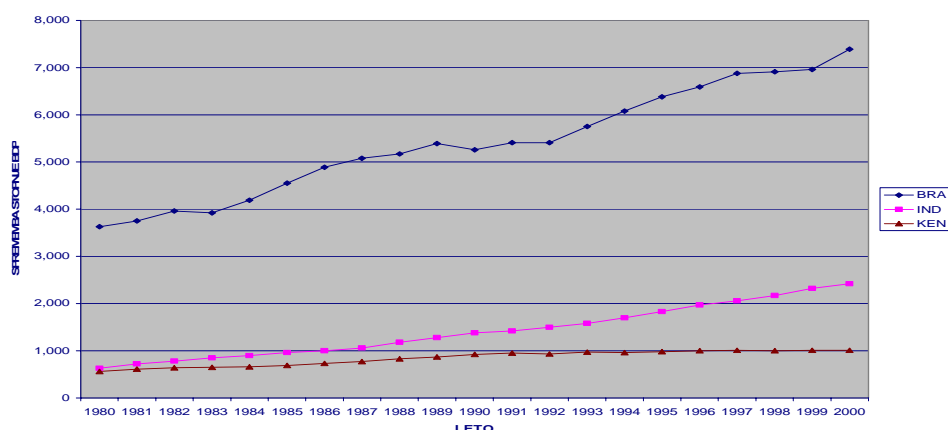
Tako je glede na podatke povprečne letne rasti v 60-tih Kenija izmed vseh treh držav beležila najvišje povprečne stopnje rasti, ki jih je poganjala predvsem uspešna politika razvoja podedelja, kot je povečevanje obdelovalne zemlje in premik k visoko-donosnim sortam (*high-value crop*). Veliko pa je k hitri rasti prispevala tudi industrializacija, ki je bazirala na uvozni substituciji (UNDP 1999: 4).⁷¹ Ravno obratno je v Indiji do hitre rasti prišlo po letu 1994, ko je dosegla povprečno gospodarsko rast 6,8 % letno, kar kaže na to, da je indijsko gospodarstvo preplaval val globalizacije. Tu pomembno vlogo igrajo predvsem storitve in informacijska tehnologija (Vedpuriswar v Žigon 2005: 17). V Braziliji, za katero je v letu 1970 bila značilna dvakrat višja rast od svetovnih in regionalnih stopenj rasti, je v 80-tih sledilo obdobje zastoja (World Bank 2002a: 20). Počasna gospodarska rast se je nadaljevala tudi v 90-ta, ko je Brazilija izmed vseh treh držav rasla najpočasneje. Vzrok za gospodarsko stagnacijo je bil in ostaja v veliki zadolženosti države, medtem ko je velik problem predstavljala tudi pomanjkljiva infrastruktura (Todaro 2006: 28).

Tudi ko primerjamo podatke o BDP v tekočih PPP cenah, opazimo, da sta največji porast v dohodku doživeli ravno Indija in Brazilija, medtem ko je za BDP v tekočih PPP cenah Kenije

⁷¹ V 80-tih in 90-tih pa je bila negativna rast predvsem posledica preobrata v rasti produktivnosti, poudarjanja kmetijske proizvodnje velikega obsega in vremenskih razmer (World Bank 2003a: 128).

po letu 1990 značilno, da njegove vrednosti ostajajo na isti stopnji. Vendar pa so v vseh treh državah stopnje BDP v tekočih PPP cenah bile višje kot stopnje realnega BDP. Višje stopnje BDP v PPP kot stopnje realnega BDP pa odražajo padec realnega menjalnega tečaja in pomenijo, da so vse tri države v primerjavi z ostalimi državami sveta zelo konkurenčne, ko gre za ceno delovne sile in dobrin.

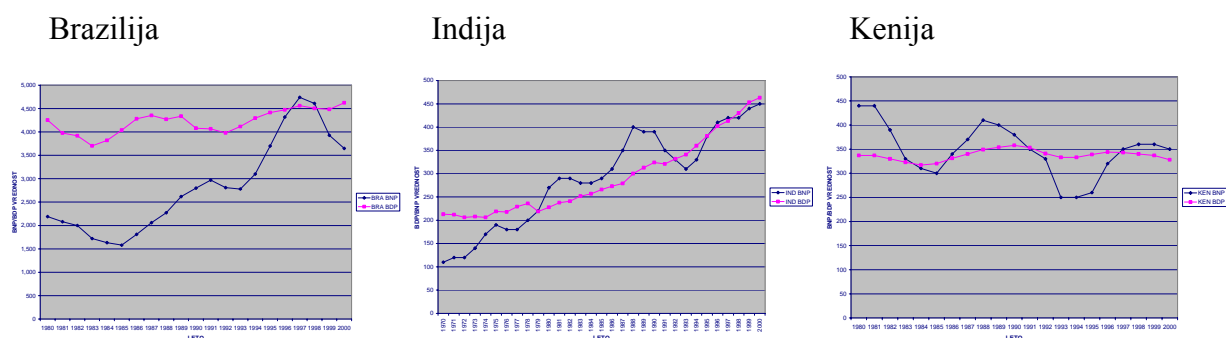
GRAF 4.4.2.1: BDP PER CAPITA, TEKOČE PPP CENE

VIR: WORLD BANK 2004.

Zaradi visokih razlik med vrednostmi BDP per capita in BNP per capita Brazilije je v primerjavi z ostalima dvema državama značilna tudi višja stopnja tujega lastništva, kar glede na v tretjem poglavju predstavljeno teorijo pomeni, da se velik delež dohodka države izteka v roke tujih lastnikov.

GRAF 4.4.2.2: PRIMERJAVA VELIKOSTI BDP PER CAPITA IN BNP PER CAPITA

VIR: WORLD BANK 2004.

Čeprav gospodarska rast predstavlja nepogrešljivo komponento gospodarskega razvoja neke države, pa rast sama po sebi pogosto ni dovolj za izboljšanje kvalitete in standarda življenja njenih prebivalcev. Tipičen primer države, kjer je prišlo do rasti brez razvoja, predstavlja

ravno Brazilija. Tako je indeks človeškega razvoja ($HDI_{(1)}$ – Human Development Index) Brazilije v letu 2004 na 72. mestu svetovne lestvice, kar je za devet pozicij nižje, kot bi napovedali glede na njen dohodek (Todaro 2006: 28). Poleg tega pa je bil indeks $HDI_{(1)}$ Brazilije vse od leta 1980 le za približno 0,2 točki višji od $HDI_{(1)}$ indeksa Indije in Kenije.⁷²

4.4.3 Porazdelitev dohodka

Porazdelitev dohodka je izmed analiziranih držav najbolj enakomerna v Indiji, čemur sledita Kenija in nato Brazilija, za katero je značilna najvišja neenakost (World Bank 2004). Tako je GINI količnik v Indiji v letu 1997 znašal 0,37, kar predstavlja normalno vrednost za nizko razvite države (World Bank 2004). Ravno obratno je bil GINI količnik v Keniji v letu 1997 med najvišjimi izmed 22 najrevnejših držav sveta (0,57) in le malo nižji od tistega Brazilije (0,63) (UNDP 1999: 20).

Visoka neenakomerna porazdelitev dohodka ne samo da vpliva na povečevanje družbenih napetosti, ampak tudi upočasnjuje gospodarsko rast. Visoka neenakost se v Braziliji odraža predvsem skozi nizek delež dohodka, ki ga dobi 60 % revnega prebivalstva in visok delež, ki ga dobi najbogatejših 10 % prebivalstva (Todaro 2006: 30). Tako 20 % najrevnejšega prebivalstva dobi 2–3 % vseh dohodkov, medtem ko najbogatejših 20 % dobi med 62 % in 67 % vseh dohodkov.⁷³ Neenakost je v Braziliji bistveno porasla v obdobju med 1950 in 1990 in se je zmanjšala v zadnjih letih, čeprav glede na 80-ta še vedno ostaja zelo visoka. Glede na poročilo UNDP predstavlja visoka neenakost enega glavnih razlogov za visoke stopnje revščine in neuspešno zniževanje le-te (Todaro 2006: 30). Taka ugotovitev velja tudi za Kenijo, kjer najrevnejših 60 % prebivalstva dobi med 2 % in 6 % vseh dohodkov, medtem ko se delež dohodkov najbogatejših 20 % giblje med 50 % in 60 % vseh dohodkov. Za znižanje neenakosti v Keniji bi pomembno vlogo imelo znižanje cen nekaterih dobrin kot sta koruza in sladkor, ki skupaj predstavljata 47 % vseh kalorij v prehrani povprečnega Kenijca ter 58 % vseh kalorij in 28 % izdatkov za hrano revnih (World Bank 2003a: 22). Vendar ker 83 % koruze, ki se prodaja na trgu, predstavlja proizvode velikih kmetij, vlada, namesto da bi podprla male in pogosto obubožane kmete, podporo raje namenja velikim farmam (World Bank 2003a: 41–7). Mali kmetje pa zaradi ukinitve subvencij težko tekmujejo z nizkimi cenami uvoženih

⁷² Ker Kenija in Indija predstavljata državi z nižjimi stopnjami dohodka kot Brazilija, majhna razlika v stopnjah indeksa $HDI_{(1)}$ pomeni, da so življenjski pogoji in kvaliteta v teh dveh državah boljši kot v Braziliji.

⁷³ Tisti v 2 kvantilu dobijo med 5 % in 6 % vsega dogodka, tisti v 3 kvantilu med 9 % in 11 % in tisti v 4 kvantilu med 16 % in 18 % vseh dohodkov.

kmetijskih proizvodov razvitih držav (Mwololo 2002).⁷⁴ Kmetijska politika kljub pozitivnemu vplivu na gospodarsko rast zato ne prispeva k zmanjšanju stopenj neenakosti in revščine.

V Indiji kljub temu da se je neenakost porazdelitve dohodkov od zgodnjih 50-tih zniževala po stopnji 0,3 % letno (na državni ravni), le-ta še vedno ostaja višja v urbanih (36,5 %) kot v ruralnih (30,4 %) območjih (Datt 1999). Prav tako pa je kljub znižanju deleža izdatkov za hrano ta upad bil večji v urbanih območjih, medtem ko je delež teh izdatkov med najnižjimi kastami in plemeni višji od tistega na nacionalni ravni (Malhotra in dr. 2002: 35).⁷⁵ Kljub bolj enakomerni porazdeljenosti dohodka Indije najrevnejši tu dobijo med 8 % in 9 % vseh dohodkov, medtem ko dohodek najbogatejših 20 % prebivalcev predstavlja med 40 % in 50 % vseh dohodkov (World Bank 2004).

4.4.4 Delež, rast in sestava sektorjev

V vseh treh državah je vse tja od 60-tih let prišlo do spremembe v strukturi BDP, ko so bistveno porasle storitve in je prišlo do upada kmetijstva. Tako je v Braziliji v obdobju med 1960 in 2002 delež kmetijstva v BDP padel z 21 % na 6 %, medtem ko se je delež storitev povečal z 42 % na 73 %. Podobno se je zgodilo tudi v Indiji in Keniji, kjer je delež kmetijstva v Indiji padel s 47 % na 23 % in v Keniji z 38 % na 16 %, medtem ko se je delež storitev v Indiji dvignil s 34 % na 51 % ter v Keniji s 44 % na 65 %. V zadnjih desetih letih je prišlo tudi do zmanjšanja deleža industrije v Braziliji, medtem ko za Indijo in Kenijo bistvene razlike niso značilne (World Bank 2004).

⁷⁴ Nizke cene uvoženih kmetijskih proizvodov so posledica subvencij, ki jih dobijo kmetje v razvitih državah. Da bi ostali konkurenčni, mali kmetje večino svojih prihrankov investirajo v gnojila in pesticide, ki naj bi omogočili bolj kvalitetno proizvodnjo. Vendar pa je zaradi visokih naložb za pridelavo kmetijskih proizvodov, višja tudi prodajna cena le-teh. Ker kmetje proizvodov ne morejo prodati po tej višji ceni, so prisiljeni v prodajo pod ceno in so tako na zgubi.

⁷⁵ Tako je delež izdatkov za hrano na državni ravni med leti 1983 in 2000 upadel z 65,6 % na 59,4 %, pri tem pa so porasli izdatki za proizvode, ki niso hrana z 34,4 % na 40,6 %.

TABELA 4.4.4.1: POVPREČNA LETNA RAST DODANE VREDNOSTI V KMETIJSTVU, INDUSTRIJI IN STORITVAH PRI KONSTANTNIH CENAH (%)

	1960–1970		1970–1980			1980–1990			1990–2000		
	Brazilijska Kenija	Indija	Brazilijska	Kenija	Indija	Brazilijska	Kenija	Indija	Brazilijska ⁷⁶	Kenija	Indija
Kmetijstvo	/	1,9	4,2	4,8	1,8	2,8	3,3	3,1	3,0	1,4	3,8
Industrija	/	5,5	9,4	8,6	4,5	2,0	3,9	7,1	3,2	1,9	6,7
Storitve	/	4,6	7,8	6,8	4,6	3,5	4,8	6,9	2,7	3,3	7,7

VIR: WORLD BANK 1981, 1996, 2002B, 2001.

Kljub precejšnjemu zmanjšanju deležev kmetijstva v BDP Indije je v primerjavi z ostalima državama rast realne dodane vrednosti tega in drugih dveh sektorjev v Indiji še vedno najvišja.

4.4.4.1 Storitveni sektor

Storitveni sektor vključuje med drugim javne, svetovalne in finančne storitve, transport, trgovino in komunikacije ter storitve kot je npr. turizem. V Keniji ta sektor zaposluje dve tretjini prebivalstva in predstavlja malo manj kot polovico BDP (UNDP 2001: 31). V Braziliji storitveni sektor predstavlja več kot 50 % BDP in prav tako zaposluje več kot polovico prebivalstva. V Indiji pa kljub hitri rasti storitev in visokemu deležu tega sektorja v BDP (približno 40 %), le-ta zaposluje le 19 % celotne delovne sile (Balasubramanayam 2003: 1), kar kaže na velike razlike v razvitosti in produktivnosti storitvenega sektorja med državami.

V vseh treh državah precejšnji delež storitvenega sektorja zavzema turizem, ki v Keniji predstavlja celo enega glavnih virov dohodka in zaposlitve, čeprav je ta podsektor v zadnjih letih naletel na bistvene težave. Njegovo uspešnost so ovirali predvsem zmanjšano agregatno povpraševanje, zvišana inflacija, povečanje stopnje kriminala in zmanjšani izdatki za nadgradnjo turistične infrastrukture (UNDP 1999: 7). V Braziliji je vlada v zadnjih letih veliko investirala v izgradnjo turistične infrastrukture in izobrazbo ljudi tega sektorja. Kljub še vedno visokim stonjam kriminalitete, pa je v zadnjih letih bistveno poraslo število turističnih obiskov (Gandra 2004). Tudi v Indiji je turizem v zadnjih letih zavzel največji delež v storitvenem sektorju in predstavlja kar 40 % celotnih dohodkov tega sektorja (Panagariya 1999: 7–8). Kljub temu da je s privatizacijo prišlo tudi do rasti tujih investicij, ki so pozitivno vplivale na izgradnjo infrastrukture, in prihoda tujih tujih hotelskih verig, ki so

⁷⁶ Podatki so za leta od 1990–1999 tako za kmetijstvo, industrijo in storitve.

vplivale na izboljšanje storitev in večjo konkurenco, so se hkrati povečevali okoljevarstveni problemi in kršitve človekovih pravic, medtem ko je zaposlenost v turizmu predvsem odvisna od uspešnosti sezone (Equations 2007).

Druge glavne podsektorje, v katerih je prišlo do rasti, v Keniji predstavljajo finančne storitve, zavarovanje, trgovina in podjetništvo. Kljub porasti storitev glede na delež BDP, se je tu bistveno znižala produktivnost, kar je predvsem posledica slabe ureditve državnih podjetij, ki obvladujejo infrastrukturo in komunikacije (World Bank 2003a: 71). V zadnjem času se je kot posledica zmanjšanih vladnih izdatkov in zaposlenosti v javnih sektorjih bistveno zmanjšalo tudi število vladnih storitev, ki vključujejo izobrazbo in zdravstvo ter imajo direkten vpliv na življenje revnih (UNDP 2001: 31). V Braziliji so kljub prevladujoči vlogi bančništva v zadnjih letih visoko rast v zadnjih dveh dekadah obdržale le komunikacije, medtem ko drugi sektorji, vključno s trgovino, transportom in bančništvom glede na 70-ta nazadujejo (World Bank 2002a: 22). V Indiji so poleg očitne rasti v sektorjih informacijske tehnologije in zunanjemu izvajanju storitev hitro rasli še sektorji informacijsko-telekomunikacijske tehnologije, ki vključuje klicne centre in oblikovanje programske opreme, in finančnih storitev (Panagariya 1999: 7–8). Glavno oviro za učinkovitost rast gospodarstva poleg slabe implementacije reform tukaj predstavlja predvsem pomanjkljiva infrastruktura, kot so energija, telekomunikacije in transport (World Trade Organization 2002: 98). Prav tako, kljub temu da veliko število podjetij s programsko opremo v Indiji pridobiva na prepoznanosti za kakovost in delovanje, industrija kot celota ostaja bistveno manj produktivna kot njeni globalni tekmeci (World Bank 2002a: 198).⁷⁷

4.4.3.2 Kmetijski sektor

Kmetijstvo, ki v Keniji zaposluje kar tri četrtine celotne delovne sile in predstavlja v povprečju 25,4 % delež BDP (Todaro 1997: 123), hkrati zagotavlja le 9 % zaslužkov v javnem in privatnem sektorju. To povzroča marginalizacijo skupin in regij, še posebej tistih v ruralnih območjih, za katere je značilna tako visoka kmetijska aktivnost kot tudi revščina in s tem povečuje neenakost (UNDP 2001: 68–9).⁷⁸

⁷⁷ Letni dohodek na zaposlenega je v letu 2000 bil od 15 000 do 20 000 dolarjev, kar je le delež proti 100 000 dolarjem na zaposlenega v Izraelu in na Irskem (World Bank 2002a: 198).

⁷⁸ V Braziliji je v kmetovanje vključene 42 % celotne populacije (Todaro 2000: 23), med 1980–2000 pa je ta sektor predstavljal 25 % BDP. V Indiji kmetijstvo podobno kot v Keniji zaposluje tri četrtine delovne sile in je med 1980 in 2000 predstavljal malo manj kot 30 % BDP (Todaro 1997: 177).

Taka neproduktivnost kmetijskega sektorja Kenije je posledica tako zunanjih kot tudi političnih faktorjev kot so pomanjkanje in slaba ureditev vodnih virov in padec cen proizvodov na svetovnih trgih, poslabšanje rodovitnosti zemlje, slab dostop do kreditov, širitev pandemije virusa HIV, slaba infrastruktura (ruralne ceste, visoki stroški transporta in elektrike za ruralna območja) in pomanjkanje koherentne poljedelske politike (World Bank 2003a: 39–40).⁷⁹ Zmanjšana stopnja produktivnosti in problem omejenosti zemlje sta tako že v 80-tih imeli za posledico padec deleža kmetijskega dohodka in s tem povečali odvisnost revnih od nekmetijske zaposlitve ter plačanega dela (World Bank 1995a: 13).

V Braziliji glavno oviro za učinkovito funkcioniranje kmetijstva predstavlja predvsem neenakomerna porazdelitev lastništva zemlje in problemi pri izpeljavi zemljiške reforme, ki so jo v zadnjih letih, poleg nasprotovanja elit, ovirali predvsem nezmožnost nadaljnje širitve kmetijstva ter urbana in ruralna nezaposlenost (United Nations 2002: 24). Prav tako je, kljub povečani produktivnosti, neustrezno kmetovanje s povečano uporabo gnojil in mehanizacije ter deforestacija imelo negativen vpliv tako za vodne vire kot tudi okolje, s tem pa na kvaliteto življenja prebivalcev. Zmanjševanje in odpravljanje državnih subvencij, minimalno zajamčenih cen, intervencijskih zalog ter pomanjkanje možnosti za najemanje ugodnih kreditov v kmetijstvu pa je vplivalo na znižanje kmetijske proizvodnje (Todaro 2000: 23).

V Indiji je na upočasnjeno rast kmetijske proizvodnje bistveno vplivalo poudarjanje industrijskega razvoja Indije, ki so ga s svojimi investicijami morali sofinancirati tudi kmetje. Tako je država, namesto da bi prišlo do razvoja vasi, raje spodbujala uporabo novih kmetijskih tehnologij v regijah, ki so za to imele potencial, pri čemer je prišlo predvsem do spodbujanja visoko donosnih sort, izgradnje namakalnih sistemov in do zvišanja cen kmetijskih proizvodov. To pa je imelo za posledico tako povečanje neenakosti med regijami kot tudi porast revščine (Betz 1997: 47). V 80-tih in 90-tih je indijsko kmetijstvo trpelo predvsem zaradi neustrezne uporabe gnojil in vode, neenakomernih in delnih reform, ovir v domači in mednarodni trgovini ter kmetijskem pridelovanju.⁸⁰ Prav tako so bili javni izdatki v

⁷⁹ Država je primanjkljaj v proizvodnji koruze največkrat, namesto da bi ga nadomestila z drugimi viri kalorij, raje kompenzirala z uvozom v slabih letih, vendar ker le-ta ni bil dovolj velik, je omogočil le kratkoročno stabilnost cen (World Bank 1995a: 31).

⁸⁰ Tuja podjetja so s svojim prihodom začela spodbujati uporabo gnojil in pesticidov, s katerimi naj bi kmetje povečali koristi od prodaje kmetijskih proizvodov. Vendar pa poleg tega, da pesticidi onesnažujejo podtalnico, ki v večini primerov še vedno predstavlja glavni vir pitne vode za ruralno prebivalstvo, uporaba gnojil pogosto ne obrodi obljubljenih sadov. Kmetje, ki so za nakup gnojil, v upanju na večjo proizvodnjo, najeli velike kredite, pa si na koncu vzamejo življenje. Zelo značilna je tudi nestrateska izgradnja industrijske infrastrukture, ki je pogosto zgrajena na zelo rodovitnih območjih, medtem ko so prebivalci nerodovitnih območij izpostavljeni lakoti in revščini (Dasgupta 2006).

tem sektorju zelo neprimerno sestavljeni, kjer je največji delež izdatkov centralne vlade namenjen subvencijam (World Bank 1995: 37).⁸¹

4.4.4.3 Industrijski sektor

Industrijski sektor Kenije je med leti 1980 in 2000 v povprečju predstavljal v povprečju 15,9 % BDP in je bil visoko kapitalno intenziven, kar pomeni, da ni zagotavljal veliko služb (UNDP 2001: 30).⁸² Kljub temu da so deleži tega sektorja v BDP Brazilije in Indije višji, industrijski sektor tudi tukaj oblikuje le malo zaposlitvenih priložnosti.⁸³

Tako v Indiji kot tudi v Keniji že vse od neodvisnosti prevladuje mnenje, da je industrija prej kot kmetijstvo tista, ki bo bistveno pripomogla k hitri gospodarski rasti in izboljšanju življenjskih pogojev ljudi. Vendar je v Keniji zasledovanje industrializacije brez nadgradnje kmetijske proizvodnje in tehnik imelo za rezultat deindustrializacijo ljudi in bedo (UNDP 2005: 12).⁸⁴ V Indiji pa se je, na osnovi petletnih planov, gospodarska politika koncentrirala predvsem v sektorjih težke industrije in drugih gospodarskih sektorjih, kamor je država investirala tudi največ denarja za razvoj. Danes je stagnacija industrijskega sektorja Indije predvsem posledica slabe strukture, delovnih omejitev, boljše davčne iniciative storitvenega sektorja in delovno intenzivnejše dejavnosti storitvenega sektorja (Gordon in Gupta v Žigon 2005: 18).

Pomembno je omeniti tudi, da je rast industrijskih sektorjev Kenije in Brazilije v 70-tih bila v veliki meri posledica uporabe strategije uvozne substitucije. Vendar pa se ta politika tako v Keniji kot tudi v Braziliji ni izkazala za uspešno. Tako se je industrijski sektor Brazilije, ki je bil do konca 80-tih pod zaščito vlade, z uvedbo liberalizacijskih politik v 90-tih soočil s stagnacijo, ki je bila posledica močne tuje konkurence. Šele po desetih letih intenzivne reorganizacije in modernizacije tega sektorja je danes Brazilija ponovno sposobna konkurirati v mednarodnem gospodarstvu (Federal Research Division: Library of Congress 2005). Podobno

⁸¹ Poleg subvencij indijska vlada na začetku vsake sezone razglasi tudi minimalne zajamčene cene za glavne prehranske proizvode kot so riž, koruza, žita, jedilno olje in bombaž, juto, sladkorni trs in tobak. Ustanovljene državne agencije te proizvode prodajajo po tako določeni ceni (Panagariya 1999: 24–5). Tako je pred letom 1991 za Indijo značilno, da je bila večina kmetijskih izdelkov podvržena omenjenim minimalnim zajamčenim cenam (Panagariya 1999: 26).

⁸² V obdobju med leti 1990–2000 je ta sektor v Keniji zaposloval 20 % delovne sile.

⁸³ Delež industrijskega sektorja v BDP Brazilije je med 1980–2000 v povprečju znašal 37,5 % in v Indiji 23,9 %. Delež zaposlenih v industrijskem sektorju Brazilije pa je med leti 1990–2000 bil 20,5 % in v Indiji med 1990–1995 le 13,2 % (World Bank 2004).

⁸⁴ Ker je nasprotno kot v južno azijskih državah do liberalizacije v Keniji prišlo še preden je le-ta uvedla močno industrijsko osnovo, ki bi bila mednarodno konkurenčna, je namesto industrijskega razvoja, taka liberalizacija negativno vplivala na dobičke posameznih sektorjev, še posebej v tekstilni, obutveni in avtomobilski industriji. Tako je tekstilno industrijo zamenjal uvoz rabljenih oblačil, zaradi uvoza rabljenih in popravljenih vozil (večinoma iz Dubaja), pa je prišlo še do zmanjšane proizvodnje motorne industrije (UNDP 2005: 15).

so v Keniji protekcionistične politike, povezane s strategijo uvoznih substitucij, vplivale na povečano neučinkovitost, ki so kenijske industrijske proizvode naredile nekonkurenčne in upočasnile rast sektorja. Na poslabšano delovanje industrijskega sektorja Kenije pa so vplivali še politični nemiri, svetovna recesija kot tudi vremenski pogoji. Zaradi visokih obrestnih mer, nizkega zaupanja investitorjev, slabe infrastrukture in na splošno slabega gospodarskega upravljanja pa je prišlo tudi do upada investicij v industriji v poznih 90-tih (UNDP 2001: 69–70).

4.4.5 Trgovinska specializacija držav

Glede na podatke iz spodnje tabele lahko razberemo, v katero od kategorij so se pri izvozu specializirale analizirane države.⁸⁵ Do spremembe v specializaciji je tako med 60-timi in 90-timi prišlo predvsem v Indiji in Braziliji. Tako je za Brazilijo v 60-tih in 70-tih značilna najvišja vrednost indeksa, ko gre za specializacijo v izvozu proizvodov, ki bazirajo na povprečni tehnologiji (proizvodi težke industrije kot so avtomobili, kemikalije, stroji, elektronski izdelki), medtem ko je le-ta bil v 80-tih in 90-tih najvišji za proizvodnjo izdelkov, ki bazirajo na naravnih virih (hrana, živaloreja, surovi materiali). V Indiji je v zadnjih dvajsetih letih bistveno prednjačila proizvodnja, ki bazira na nizki tehnologiji (tekstil, oblačila, obutev, igrače, preprosti plastični in kovinski proizvodi, pohištvo, izdelki iz stekla) za spremembo od tiste, ki je skozi 60-ta bazirala na naravnih virih. V Keniji pa za celotno obdobje zadnjih 40 let ni bilo opaziti bistvenega učinka diverzifikacije. Tudi za nobeno od treh držav ni značilna specializacija v proizvodnji, ki bazira na visoki tehnologiji: elektronski izdelki, letalska in vesoljska tehnologija (*aerospace*), čiste kemikalije (*fine chemicals*), zdravila.

⁸⁵ Indikator kaže spremembo v deležu vsake od petih kategorij proizvodov celotnega izvoza dane države. Ta vrednost je dodatno pomnožena z deležem, ki ga ima država glede na celoten izvoz DVR za neko določeno kategorijo proizvodov. Tako je lahko indikator za določeno kategorijo proizvoda relativno majhen, če so bile spremembe v strukturi izvoza določene države relativno velike, vendar pa država ni uspela pridobiti tržnega deleža glede na izvoz DVR v tej kategoriji proizvodov. Za izvoz katere skupine proizvodov se neka država specializira, nam pove velikost indikatorja. Tako je le-ta v kategoriji, kjer je specializacija neke države najbolj značilna relativno glede na celoten izvoz trgovinskega blaga DVR, najvišji.

TABELA 4.4.5.1: TRGOVINSKA SPECIALIZACIJA

	1962–1980			1980–2000		
	Brazilija (izvoznik proizvodnje, ki bazira na povprečni tehnologiji)	Indija (izvoznik proizvodnje, ki bazira na naravnih virih)	Kenija (brez očitnega trenda diverzifikacije)	Brazilija (izvoznik proizvodnje, ki bazira na naravnih virih)	Indija (izvoznik proizvodnje, ki bazira na nizki tehnologiji)	Kenija (brez očitnega trenda diverzifikacije)
Primarni proizvodi	-2,1565	-0,2309	-0,0291	-0,5208	-0,2572	-0,0156
Proizvodnja, ki bazira na naravnih virih	0,5868	0,2093	-0,0050	0,1645	-0,0288	0,0006
Proizvodnja, ki bazira na nizki tehnologiji	0,2397	-0,2026	0,0045	-0,0046	0,1113	0,0003
Proizvodnja, ki bazira na povprečni tehnologiji	0,8342	0,1113	0,0008	0,1424	0,0397	0,0000
Proizvodnja, ki bazira na visoki tehnologiji	0,0648	0,0077	0,0004	0,0146	0,0039	0,0000

VIR: UNITED NATIONS 2006.

4.4.6 Zaposlenost v sektorjih

Hkrati s spremembo v strukturi BDP-ja in rasti posameznih sektorjev vse tja od 60-tih je do sprememb prišlo tudi v zaposlenosti. Tako se je v vseh treh državah zaposlenost v kmetijstvu zmanjšala, medtem ko se je povišala zaposlenost v storitvenem sektorju vseh treh držav.

TABELA 4.4.6.1: DELEŽ DELOVNE SILE ZAPOSLENE V POSAMEZNIH SEKTORJIH

	1960			1980			1990			1990–2000 ⁸⁶		
	Brazilija	Kenija	Indija	Brazilija	Kenija	Indija	Brazilija	Kenija	Indija	Brazilija	Kenija	Indija
Delež delovne sile v kmetijstvu	52	86	74	37	82	70	23	80	64	25,1	19	67,5
Delež delovne sile v industriji	15	5	11	24	6	13	23	7	16	20,5	20	13,2
Delež delovne sile v storitvah	30	8	15	/	/	/	54	13	20	54,4	61,5	19,2

VIR: WORLD BANK 1980, 1996, 2004.

Kot posledica omenjenega upada zaposlenosti v formalnih sektorjih analiziranih držav je prišlo predvsem do rasti zaposlenosti v neorganiziranem oziroma neformalnem sektorju. Tako danes zaposlenost v neformalnih sektorjih Indije predstavlja 90 % vseh zaposlenih (Malhotra in dr. 2002: 36).⁸⁷ Upad zaposlenosti v formalnih sektorjih Indije pa je, zaradi hkratnega povišanja plač tega sektorja, vplival predvsem na povečevanje razlik med tistimi

⁸⁶ Gre za povprečne vrednosti za izbrano obdobje izračunano na osnovi podatkov WDI. Podatki za Indijo so le za obdobje 1990–1995.

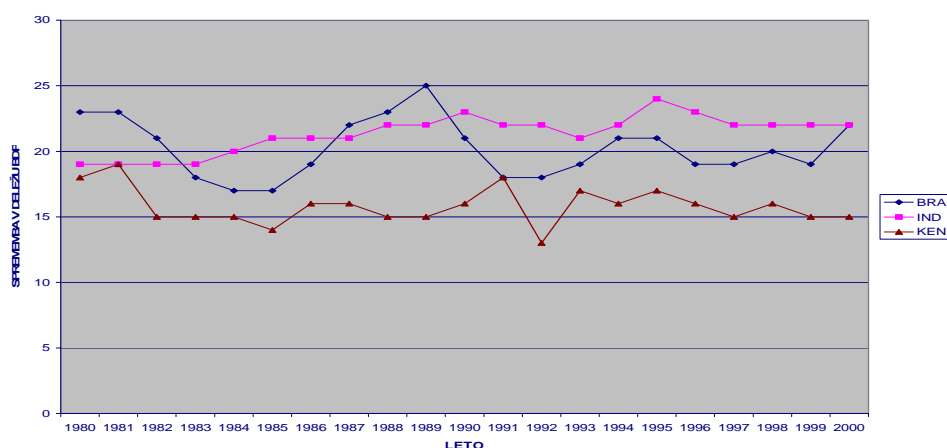
⁸⁷ Podatki o aktivnostih in stopnjah zaposlenosti tega sektorja so težko dostopni in so največkrat pridobljeni le na podlagi posamičnih raziskav.

bogatejšimi državljani Indije in revnimi (World Bank 1990: 1). V Braziliji je zmanjšanje zaposlenosti v formalnih sektorjih vplivalo predvsem na povečano število delavcev, ki so odvisni od občasne zaposlitve in s tem na rast revščine ter neenakosti. Ker sistem socialne varnosti ne zagotavlja finančne pomoči zaposlenim v neformalnih sektorjih, delavci, ki so zaposleni le občasno, brez take pomoči le težka zaslužijo dovolj denarja, da bi sebi in svoji družini zagotovili ustrezne življenjske pogoje, kot sta izobrazba in zdravstveno zavarovanje (Pereira: 134).⁸⁸ V Keniji je zmanjšana rast kmetijskega sektorja (ker ni prišlo do transformacije v gospodarstvu in rasti zaposlenosti v drugih sektorjih) imela za posledico nižjo stopnjo zaposlenosti, dohodka kot tudi hrane za večino ruralnih prebivalcev Kenije. Tudi tukaj je bistveno porasla zaposlenost v neformalnem sektorju, ki predstavlja predvsem male in mikro podjetnike (World Bank 2003a: 58).

4.4.7 Domače investicije

V Indiji so se bruto realne investicije skozi celotno obdobje zadnjih dvajsetih let poviševale, medtem ko je za Brazilijo po letu 1989 značilen bistven upad v investicijah, ki vse tja do konca 90-tih niso oživele.⁸⁹ Tako je v letu 2000 delež investicij tako v Indiji kot v Braziliji predstavljal 22 % BDP (World Bank 1990: 20). Najnižje pa so bile v analiziranem obdobju bruto realne investicije za Kenijo in niso uspeli prekoračiti 20 % deleža BDP.

GRAF 4.4.7.1: BRUTO REALNE INVESTICIJE KOT DELEŽ BDP

VIR: WORLD BANK 2004.

⁸⁸ V Braziliji je finančna pomoč v primeru izgube dela na voljo le za 6 mesecev, dobijo pa jo tisti delavci, ki so bili najmanj eno leto zaposleni v formalnem sektorju.

⁸⁹ Bruto akumulacija kapitala je v Braziliji padla za 16 % v 1981 in 4 % v 1982, kjer je največji upad doživel privatni sektor (World Bank 1985: 14).

Glavno oviro večjemu investiranju v Indiji predstavljajo visoke realne obrestne mere in realni izposojevalni tečaji (*real prime lending rates*), medtem ko šibka fiskalna situacija ovira vladne investicije v osnovno infrastrukturo in družbene sektorje ter tako tudi gospodarsko rast (World Trade Organization 2002: 4). V Keniji je bila nizka stopnja bruto realnih investicij predvsem posledica slabosti v javnih financah, neučinkovitega sistema računovodstva in neupoštevanja zakonov, ki so odprle pot korupciji in rezultirale v povišani stopnji kriminalitete ter zmanjšani varnosti. Investicije so ovirali tudi visoki stroški vloženi sredstev, povišane obrestne mere in slab dostop do kreditov, še posebej za mala podjetja (World Bank 2003a: 62). Veliko javnih virov je absorbiral še velik portfolio neučinkovitih državnih podjetij, ki je na žalost dodal le malo rasti v dodani vrednosti (World Bank 1995a: 6). V Braziliji so bile nizke stopnje investicij skozi 90-ta posledica nizkega domačega varčevanja, visokih obrestnih mer in počasne ter neuspešne implementacije zakonov (World Bank 2002a: 218).

TABELA 4.4.7.1: PORAZDELITEV JAVNIH IZDATKOV KOT DELEŽ BDP

	Javni izdatki za izobrazbo kot % BDP ⁹⁰	Javni izdatki za zdravstvo kot % BDP ⁹¹	Subvencije in transferji kot % BDP ⁹²	Izdatki za vojsko kot % BDP ⁹³	Izdatki za plače kot delež celotnih izdatkov ⁹⁴	
Brazilija	1980	/	8,0	64	/	16
	1990	1,65 (1994)	7,2	33	1,9	39
	2000	3,8	3,4	62	1,3	12,8 (1998)
Kenija	1980	6,54	7,8	13	/	27,2
	1990	6,74	5,4	10	2,9	31,8
	2000	6,30	/	18,1	1,8	28 (1996)
Indija	1980	2,8	1,6	47	/	13,6
	1990	3,6	1,6	43	2,7	11
	2000	4,1	0,9	42	2,4	10,3

VIR: GLEJ OPOMBE 90–4.

⁹⁰ Vir: World Bank 2004.

⁹¹ Vir: World Bank 1992, 1997, 2003.

⁹² Vir: World Bank 1992, 1997, 2003.

⁹³ Vir: UNDP 2003a.

⁹⁴ Vir: World Bank 2004.

Če pogledamo še delež javnih izdatkov, namenjen za subvencije in transferje ter plače vidimo, da so bili ti izdatki bistveno višji od tistih za zdravstvo in izobrazbo.⁹⁵ Čeprav so izdatki za vojsko v vseh treh državah dokaj nizki, so v Indiji prehiteli izdatke za zdravstvo.

4.4.8 TNI

Pri analizi deležev TNI v investicijah držav opazimo, da so bili le-ti dokaj majhni. Tako se je delež neto investicijskih pritokov v celotnih investicijskih izdatkih v Indiji in Keniji v zadnjih dvajsetih letih gibal med 0 % in 5 %. Ravno obratno pa je po letu 1993 zelo strmo porasel delež TNI v celotnih investicijskih izdatkih Brazilije iz komaj 1,41 % na 25,3 % v 2000!⁹⁶ Kljub uspešnemu privabljanju TNI Brazilije, ti pritoki niso stabilni (World Bank 2002a: 226).⁹⁷

TABELA 4.4.8.1: TNI NETO INVESTICIJE KOT DELEŽ BRUTO KAPITALSKE FORMACIJE

	1980	1990	2000
Brazilija	3,48	1,06	25,3
Indija	0,23	0,31	2,56
Kenija	4,44	3,39	7,93

VIR: WORLD BANK 2004.

Glavni vzrok za nizko stopnjo TNI v Indiji, kljub enemu najbolj liberalnih režimov za tuje investicije, leži v nenavadni rigidnosti delovne zakonodaje, korupciji in šibki infrastrukturi (elektrika, pristanišča, ceste, železnica) kot tudi v počasnih administrativnih postopkih in proti izvozni usmerjenosti nekaterih trgovinskih politik (Balasubramanyam 2003: 6). V Keniji nizka stopnja TNI po eni strani odseva upočasnitev v svetovni ekonomiji po letu 2001, pomembno vlogo pa so imeli tudi poslabšani varnostni pogoji in slaba investicijska klima (World Bank 2003a: 11–7). Tudi v Braziliji kljub visoki stopnji investicij regulatorno breme in politična nestabilnost še vedno ovirata pritek podjetniških in tujih investicij (World Bank 2002a: 216–20).⁹⁸

⁹⁵ V zadnjih dvajsetih letih od 1980 so se v Keniji zmanjšali vladni izdatki za osnovne socialne storitve (primarna izobrazba, zdravstvo, voda in sanitacija), kar je bila posledica uvedbe gospodarskih reform, ki so vključevale delitev stroškov (*cost-sharing strategy*). To pa je imelo negativen vpliv na gospodinjstva z nizkimi dohodki in njihov dostop do izobrazbe, prehrane, pitne vode, sanitarij, itd. Kljub temu, da je umik države spodbudil vstop drugih oskrbovalcev storitev, je zaradi koncentracije teh oskrbovalcev le v nekaterih sektorjih prišlo še do večjih razlik v dostopnosti do storitev (UNDP 2001: 71).

⁹⁶ To je bila predvsem posledica zmanjšanja omejitev, ponovne stabilizacije gospodarstva, privatizacijskega programa, novih zakonov o tujem vlaganju, ki so odpravili diskriminacijo tujega kapitala in pomanjkljivosti, ko gre za patentiranje (Maia v Kisovec 2002: 34).

⁹⁷ Zaradi odvisnosti Brazilije od kratkoročnih pritokov zunanega kapitala, je le-ta občutljiva na spremembe v svetovnih finančnih pogojih (World Bank 2002: 14).

⁹⁸ Poleg tega je tukaj večina investicij usmerjena predvsem v storitve in druge netrgovane dobrine, kjer so tekmovalni pritiski manjši, razlike v znanju majhne in kjer primerjalne prednosti predstavljajo predvsem poceni stroški kapitala (World Bank 2002a: 131–2). Investicije, ki pritekajo v proizvodni sektor, so ostale dokaj

4.4.9 Izobrazba

Med izbranimi državami je bistveno spremembo v stopnji izobrazbene dejavnosti doživela Brazilija, kjer je se je delež otrok, ki obiskuje osnovno šolo, med leti 1950 in 2003 povzpел s 36 % na 95,5 %. Tako je prehitela Kenijo, ki se je med 1989 in 1996, kljub temu da za izobrazbo nameni več kot 6 % svojega BDP-ja, kar je dvakrat toliko kot druge DVR, soočila z zmanjšanjem v obisku osnovnih šol s 95 % na 77,5 % (World Bank 2003a: iii).⁹⁹ V Indiji pa je število prebivalcev z dokončano osnovno šolo kljub temu, da ima sedaj 90 % populacije največ en kilometer do osnovne šole in navkljub porastu števila osnovnih šol od leta 1950, ostalo bistveno nižje kot v Braziliji in Keniji (World Bank 1988: 45).

Vendar pa je kljub visoki stopnji obiska osnovne šole v Braziliji število vpisanih v srednje in višje šole dosti nižje.¹⁰⁰ Tako je v srednje šole vpisanih 17 % generacije, v višje izobraževanje pa 11 %, pri čemer med njimi skoraj ni otrok iz revnih družin. To je večinoma posledica politike federalne vlade, ki namenja dvakrat več sredstev za univerzitetno kot za osnovno izobraževanje, štipendije pa so na voljo šele za podiplomski študij (United Nations 2002: 59). Kvaliteta šolanja se razlikuje glede na regije,¹⁰¹ pogosto pa je tudi opuščanje šolanja.¹⁰² Srednjo šolo obiskuje skoraj dvakrat toliko belopolnih otrok kot tistih iz temnopoltih družin (IPEA 2004: 24). Kljub temu da je veliko denarja namenjenega terciarni izobrazbi, v državi primanjkuje profesionalnih in tehničnih delavcev, zelo redko pa je tudi usposabljanje in izobraževanje odraslih (World Bank 2002a: 125). Enega pomembnih lastnosti šolskega sistema predstavlja tudi visok delež privatnega sektorja, ki v zadnjem času največ sredstev za financiranje pridobiva ravno od tujih investitorjev (World Bank 2002a: 201).

konstantne, kar kaže, da tuji investitorji niso zainteresirani za investicije v proizvodno infrastrukturo Brazilije. Visok delež pritoka investicij v storitveni sektor razlaga tudi, zakaj 40 % tujih podjetij v Braziliji ne uporablja svoje nove tehnologije (World Bank 2002a: 232). Restriktivni režim, ko gre za prenos tehnologije in drugorazredna zaščita lastniških pravic pa v Braziliji vplivata še na nižjo stopnjo visoko kvalitetenh TNI (World Bank 2002a: 131–2). Medtem ko je za Kenijo značilno, da gredo TNI največkrat v bančništvo, turizem, kemično in energijsko proizvodnjo (World Trade Organization 2000: 11), pa so tuji investitorji v Indiji usmerjeni predvsem v sektorje, ki so v zadnjem času beležili najhitrejšo rast. To je bil prevsem računalniški sektor, katerega delež je med 1995–1996 in 2000 zrasel s 3,7 % na 16 % (World Trade Organization 2002: 13). Po trgovinski liberalizaciji je za Indijo značilen še porast pritoka TNI v terciarni sektor. Ta sektor vključuje telekomunikacije, energijo, svetovanje in turizem. Rast pritoka TNI v terciarni sektor, še posebej v infrastrukturo in energijo, je bila dobrodošla zaradi tega, ker so do takrat lahko investirala le v državna podjetja, za katera je bila značilna visoka neučinkovitost. Tako neučinkovito vodenje pa je negativno vplivalo na konkurenčnost trgovinskih proizvodov in industrijskega sektorja Indije (Sharma 2000: 9).

⁹⁹ Brazilija je omenjeno višjo stopnjo izobrazbe dosegla z 19 % manj izdatkov kot Kenija.

¹⁰⁰ V 2002 je skoraj vsak otrok med 7. in 10. letom imel možnost obiskovanja osnovne šole.

¹⁰¹ Na jugu obiskuje srednjo šolo 51,5 % med 15 in 7 let starih otrok, medtem ko na severovzhodu 22,7 %.

¹⁰² Zaradi revščine otroci opuščajo šolanje in se zaposlijo, da bi lahko preživljali družino. Druge vzroke izostankov pa predstavljajo nezadostna opremljenost šol, podhranjenost in učna neuspešnost.

Glavne vzroke za znižanje števila tistih z zaključeno osnovno in srednjo šolo v Keniji predstavlja pandemija virusa HIV/AIDS kot tudi uvedba šolnin v letu 1985, visoki stroški šolanja, revščina, družbeno-kulturne vrednote ter zgodnje poroke in nosečnost (UNDP 1999: xxii). Za Kenijo je značilno, da gre največ izdatkov za osnovne šole, medtem ko srednje šole in univerze dobijo podoben, vendar manjši delež izdatkov (UNDP 1999: 45).¹⁰³ Neenakomerno so porazdeljene tudi subvencije, kjer najrevnejših 50 % prebivalstva dobi 55 % celotne subvencije za primarno izobrazbo in le 31 % subvencije za sekundarno izobrazbo, kar pomeni, da imajo zaradi regresivnosti javnih izdatkov bistveno korist bogatejši sloji prebivalstva (World Bank 1995a: 69). Dokončana stopnja šolanja je največkrat nižja za ženske, za katere je značilna večja pogostost izostankov (World Bank 1995a: ii). Učinkovitost izobrazbene dejavnosti v veliki meri ovirajo še nizka kvaliteta učnih programov, padajoče realne plače in zmanjšane možnosti zaposlitve po končanem študiju (UNDP 1999: 40, 46). Tako diplomanti s tehnično in poklicno izobrazbo po končanem študiju največkrat nimajo ustreznega znanja in sposobnosti, ki bi jih zahteval industrijski sektor (UNDP 2005: 20).

V Indiji so kljub dolgoletnim prizadevanjem vlade za izboljšanje razmer v izobrazbi in za večji pritok sredstev v primarno izobrazbo¹⁰⁴ javni izdatki ostali neprimerni in število nepismenih še vedno zelo visoko (ena tretjina prebivalstva, ki je starejša od 7 let, je nepismena). Nizka stopnja pismenosti je v Indiji predvsem posledica hitre rasti prebivalstva in visokega števila mlade populacije ter poudarjanja pomena visoke izobrazbe, brez spodbujanja prehoda iz osnovne na sekundarno in šele nato na terciarno stopnjo izobrazbe (World Bank 1995: 110, 130). Problematični ostajajo tudi dostopnost in razpoložljivost infrastrukture za izvajanje šolske dejavnosti, oprema in usposobljenost učiteljev ter kvaliteta izobraževalnih programov, še posebej v primeru državnih šol (Malhotra in dr. 2002: 51).¹⁰⁵ Proti koncu 80-tih je bila tudi za Indijo značilna neenakomerna porazdelitev izdatkov in subvencij za študij, kjer je denarna pomoč na posameznega študenta, ki obiskuje visoko šolo ali univerzo, bila sedemkrat tako velika

¹⁰³ To pa ima za posledico, da tisti, ki dokončajo srednjo šolo, čakajo tudi več let, preden so sprejeti na univerze, saj primanjkuje usposobljenih učiteljev, pogosto pa je bilo v zadnjem času tudi zapiranje državnih univerz (UNDP 1999: 45). Malo investicij je namenjenih za izobraževanje učiteljev in za izobrazbo tistih s posebnimi potrebami (UNDP 2001: 46).

¹⁰⁴ Ta prizadevanja vključujejo oblikovanje nacionalne politike in zakonov, s pomočjo katerih je prišlo do uvedbe obveznega osnovnega šolanja (Malhotra in dr. 2002: 58).

¹⁰⁵ Posledica hitre rasti prebivalstva je prenatrpanost učencev v razredih. Tako en sam učitelj v prvem razredu osnovne šole poučuje tudi do 60 učencev naenkrat. Pogosto se učenci naučijo brati šolske tekste na pamet, medtem ko v praksi abecede ne znajo uporabljati. Tako jim uspe nadaljevati do tretjega razreda, ko pa je pomanjkanje osnovnega znanja preveliko, da bi lahko s šolanjem nadaljevali (Dasgupta 2006).

kot na učenca v osnovni šoli (World Bank 1988: 47).¹⁰⁶ Vendar je zadnjih letih prišlo do zmanjševanja neenakosti, ko gre za pridobivanje znanja med spoloma ter deli populacije, ki se razlikujejo glede na kasto, stopnjo dohodka in kraj prebivališča (urbana mesta/ruralna območja) (Malhotra in dr. 2002: 51).

4.4.10 Tehnološke spremembe in napredek

Danes na gospodarsko rast in razvoj v veliki meri vpliva sposobnost gospodarstva za kreacijo novih tehnologij, sposobnost ustvarjanja novih rešitev kot tudi dinamično uvajanje znanosti v gospodarstvo (Bučar 2001: 12). Kljub gospodarski rasti in napredku analiziranih držav tehnološki napredek pri teh spremembah glede na podatke ni igral osrednje vloge.

Tako so v zadnjem desetletju za Indijo in Brazilijo kljub porastu v izvozu industrijskih proizvodov in tudi visoke tehnologije značilni zelo nizki izdatki za R&R, ki so predstavljali komaj 1 % BDP. Kenija se je v zadnjem desetletju soočila celo z zmanjševanjem v izvozu industrijskih in visoko tehnoloških proizvodov. Do bistvene rasti je prišlo v izdatkih za komunikacijsko in informacijsko tehnologijo tako v Braziliji in Keniji, ki so se v letu 2000 glede na leto 1992 dvignili za polovico (World Bank 2004).¹⁰⁷

TABELA 4.4.10.1: IZDATKI ZA R&R TER PRIMERJAVA MED IZVOZOM VISOKE TEHNOLOGIJE IN INDUSTRIJSKIH PROIZVODOV KOT DELEŽ BDP

	Izdatki za R&R kot % GDP ¹⁰⁸	Izdatki za komunikacijsko in informacijsko tehnologijo kot % BDP		Izvoz visoko tehnoloških proizvodov kot % BDP		Izvoz proizvodnih dobrin kot % BDP	
		1996–2000	1992	2000	1990	2000	1990
Brazilija	0,8	4	8	7,09	18,6	51,9	58,5
Kenija	/	2	4	3,91	3,85	29,2	20,8
Indija	1,2	/	/	2,4	5,01	70,7	76,5

VIR: WORLD BANK 2004, GLEJ OPOMBO 108.

Kljub hitremu porastu v izvozu visoke tehnologije Brazilije je bil velik potencial v znanosti in tehnologiji prisoten le v določenih regijah, kot je npr. Sao Paulo. Prav tako se večina R&R v

¹⁰⁶ Kljub visokim investicijam v visoko izobraževanje v Indiji 40 % diplomantov iz informacijske tehnologije zapusti državo in se ne vrne več (World Bank 2002: 46).

¹⁰⁷ Podatki o izdatkih za komunikacijsko in informacijsko tehnologijo za Indijo niso bili na voljo.

¹⁰⁸ Vir: UNDP 2002, 2003a.

Braziliji izvaja v javnih institucijah in državnih podjetjih, medtem ko je privatnih naložb za R&R malo (World Bank 2002a: 126).¹⁰⁹ Zaskrbljujoče je tudi nizko število raziskovalcev v podjetniškem sektorju, saj je 70 % delovne sile za znanost in tehnologijo zaposlene v univerzitetnem in javnem sektorju, medtem ko je v industriji zaposlenih 20–30 % znanstvenikov (World Bank 2002a: 129).¹¹⁰ Nizek je tudi prenos znanja iz akademskih krogov v industrijski sektor (World Bank 2002a: 138).¹¹¹ Glede na poročilo Svetovne banke sta bili v Braziliji v zadnjih dvajsetih letih, kljub povečanemu izvozu visoko tehnoloških izdelkov, za vse sektorje značilni nizka vsesplošna produktivnost in konkurenčnost. To pa nakazuje, da inovacije najverjetneje niso bile dovolj močne, da bi vplivale na rast in učinkovitost posameznih sektorjev (World Bank 2002a: 127).

Tudi v Indiji je 70 % R&R izvedenih s strani vlade in 27 % s strani podjetij (državnih in privatnih), medtem ko manj kot 3 % raziskav prihaja s strani univerz (Dahlman in Utz 2005: 14).¹¹² Hitra rast v sektorju informacijske tehnologije je bila posledica tako številčne, izobražene populacije, ki zelo dobro govori angleško, nizke odvisnosti informacijske tehnologije od fizične infrastrukture kot tudi močne rasti programske industrije, ki jo je večinoma vodil izvoz (World Bank 2002a: 197). Navzlic velikemu potencialu delovne sile, pa je bilo število tehnoloških inovacij tukaj minimalno. Enega od vzrokov lahko najdemo v tem, da večina indijskih podjetij, razen izjem kot je podjetje TATA Steel, tudi ne investira v R&R ter oblikovanje patentov (Dasgupta 2006).¹¹³ Problem predstavlja še slaba ureditev odnosa med izobrazbo in trgom dela, saj tudi tukaj diplomanti pogosto nimajo primerne znanja in sposobnosti, kar je pogost vzrok brezposelnosti (Dahlman in Utz 2005: 9).

¹⁰⁹ Raziskovalna dejavnost je v Braziliji usmerjena predvsem v biomedicino, raziskovanje vesolja in zemeljske površine (*earth and space science*) kot tudi v tropsko medicino in infektologijo (*parasitology*). Najhitrejša rast R&R pa je bila značilna v sektorju tehnologije, še posebej v računalništvu (Federal Research Division: Library of Congress 2005).

¹¹⁰ V poznih 90-tih je prišlo do spodbujanja raziskovalnih projektov med univerzitetnim in podjetniškim sektorjem. Danes pa je veliko pozornosti namenjene tudi spodbudam za tehnološke raziskave (World Bank 2002a: 132).

¹¹¹ Zelo problematično je tako nizko število raziskovalcev, zaposlenih v podjetniškem sektorju. To je predvsem posledica specializacije brazilske industrije, ki se koncentrira v proizvodnjo vmesnih proizvodov z relativno nizko stopnjo tehnologije. Čeprav veliko podjetij izvaja inovacije (25 % podjetij je med leti 1996–1998 predstavilo modificirane proizvode, pa spodbude največkrat pridejo s strani dobaviteljev in strank, redkeje pa s področja znanosti in raziskav) (World Bank 2002a: 131).

¹¹² Ravno obratno v razvitih državah pri R&R bistveno vlogo igrajo podjetja in univerze.

¹¹³ Nizke vladne investicije za R&R so v veliki meri tudi posledica prevelike usmerjenosti raziskav v teoretične raziskave in ne v uporabno znanost (Federal Research Division: Library of Congress 2005a). Največ znanstvenikov pa deluje na področju astronomije, fizike, molekularne biologije, virologije in kristalografije.

V Keniji kljub temu da se je tehnološka struktura izvoza proizvodnje med leti 1985 in 2000 izboljšala,¹¹⁴ ni prišlo do bistvenega premika proizvodnje k srednje in visoko tehnološkim izdelkom. Večje število visoko tehnoloških proizvodov, ki gredo v izvoz, pa na žalost predstavlja ponovni izvoz. Prav tako je odsoten izvoz visoke tehnike in elektronskih izdelkov, kar nakazuje, da podjetja ne sodelujejo v globalnih verigah vodilnih multinacionalk (World Bank 2003a: 59).

4.5 Glavne ugotovitve

Kljub temu, da sta se trgovinska odprtost in količina trgovine v zadnjem obdobju tako v Braziliji kot Indiji postopoma povečevali, trgovinske ovire pa so se zmanjšale, je za Brazilijo glede na 70-ta značilno nazadovanje v gospodarski rasti in skoraj najvišja neenakost v porazdelitvi dohodka na svetu. Ravno obratno je v Indiji, kljub najhitrejši gospodarski rasti še vedno značilna enakomernejša porazdelitev dohodka kot v Braziliji in Keniji. Kenija pa se kljub visokim stopnjam integriranosti v svetovno gospodarstvo, v zadnjem desetletju srečuje z upočasnitvijo gospodarske rasti in posledičnemu povečevanju neenakosti ter revščine.

Glede na prikazano sliko stanja razmer v analiziranih državah o neposrednem in izrazitem vplivu povečane trgovinske odprtosti na gospodarski razvoj in porazdelitev dohodka ne moremo govoriti. Deskriptivna analiza v tem poglavju namreč pokaže, da je v vsaki od analiziranih držav na uspešnost razvojne poti in zmanjševanje neenakosti v zadnjih letih vplivalo še mnogo drugih različnih dejavnikov. Le-ti so bili pogosto vzrok, da se je država, kljub trgovinski liberalizaciji, soočila z drugačnim stanjem, kot bi ga bilo pričakovati glede na predpostavke tradicionalne teorije mednarodne menjave in novih teorij rasti.

Tako je v Braziliji "hitra gospodarska rast brez razvoja" rezultat zgodovinsko pogojene neenakosti (porazdelitev zemljišč), premajhne pozornosti vlade (nizke stopnje izdatkov za zdravstvo in izobrazbo v nasprotju s tistimi za subvencije in transferje,¹¹⁵ neenakomerno porazdeljevanje teh izdatkov med populacijo in neenakomerna koncentracija razvojne dejavnosti le v nekaterih regijah) kot tudi velikega vpliva in nasprotovanja elite pri reševanju vzrokov teh problemov. Upad gospodarske rasti v zadnjem desetletju pa je bil v veliki meri posledica politične in makroekonomske nestabilnosti, visokih stopenj kriminala in z njim povezanimi stroški, visoke neučinkovitosti tako industrijskega kot tudi kmetijskega sektorja ter nezadostne infrastrukture in povečane specializacije v izvozu izdelkov, katerih

¹¹⁴ Zaradi povečane odvisnosti proizvodnje od uvoženih vmesnih proizvodov.

¹¹⁵ Glej tabelo 4.4.7.1.

proizvodnja bazira na naravnih virih. Tako danes reševanje naštetih problemov kljub uspešnemu zniževanju trgovinskih ovir in povečanemu obsegu izvoza predstavlja enega glavnih izzivov Brazilije za doseg nadaljnje gospodarske rasti in predvsem razvoja države.

Indija je od osamosvojitve predstavljala državo, za katero je bil značilen visok nadzor vlade nad gospodarstvom, po letu 1991 pa je z uvedbo reform za liberalizacijo gospodarstva v dokaj kratkem času dosegla visoko stopnjo gospodarske rasti in znižala stopnjo revščine, pri čemer pa je neenakost v porazdelitvi dohodka ostala zmerna.¹¹⁶ Pomembno vlogo za tak razvoj je imelo visoko število usposobljene in angleško govoreče delovne sile, ki privablja tuja podjetja, kot tudi razcvet računalništva in informacijske tehnologije. Kljub hitri gospodarski rasti pa obstaja nevarnost, da bo le-ta kaj hitro upadla, če država ne bo posvetila dovolj pozornosti izboljševanju nekaterih ključnih dejavnikov, kot so izboljševanje šibke fiskalne situacije in infrastrukture (ki vplivajo na rast tujih investicij), uporabi nove tehnologije, gnojil in deforestaciji ter enakomernejši porazdelitvi javnih izdatkov. Vpliv teh dejavnikov je danes že viden v degradaciji okolja kot tudi v povečevanju razlik v porazdelitvi dohodka med prebivalci urbanih in ruralnih območij ter tudi glede na posamezne regije.

Hitra gospodarska rast Kenije v 70-tih se je zaključila s postopnim znižanjem BDP v 80-tih, ki se je nadaljevalo vse do danes in je za seboj potegnilo zmanjšanje v kazalcih človeškega razvoja ter povečano neenakost. Glavne vzroke za upočasnitev gospodarske rasti so predstavljali predvsem povečana vladna potrošnja, še posebej za plače, pomanjkanje diverzifikacije gospodarstva, ki bi zagotovila nova delovna mesta, problemi v sistemu javnih financ in počasnost sodnega sistema ter korupcija, ki so vplivale na rast kriminala ter posledično tudi na nižjo stopnjo domačih in tujih investicij. Spodbujanje proizvodnje na velikih farmah, ki naj bi povečala dohodke države in s tem gospodarsko rast, pa je povzročilo rast števila obubožanih malih kmetov, ki zaradi ukinitve subvencij ne morejo tekmovati z nizkimi cenami uvoženih proizvodov. Tako se država danes, kljub uspešni začetni fazi trgovinske liberalizacije, ponovno srečuje s stagnacijo in odsotnostjo gospodarske rasti, ki je posledica tako neodločnega izvajanja uvedenih reform kot tudi močnega vladnega nadzora. Razvoj države pa poleg že tako nizkih stopenj človeškega razvoja dodatno ogroža še naraščujoča pandemija virusa HIV, kjer se je med 1992 in 1997 število okuženih ljudi z virusom HIV več kot podvojilo!

¹¹⁶ To je bila najverjetneje posledica zgodnjih prizadevanj vlade, ki se je že vse od samoosvojitve zavzemala za številne programe za zmanjševanje revščine in neenakosti.

5. Statistična analiza povezanosti spremenljivk analitičnega modela

V prejšnjem poglavju smo poskušali, poleg v teoretičnem delu izbranih spremenljivk, predstaviti še čim večje število drugih dejavnikov, ki so prav tako pomembno vplivali na spremembo v gospodarski rasti. V tem poglavju pa bomo preverili, katere izmed izbranih spremenljivk so med seboj statistično linearno povezane in kako močna je ta povezanost.

5.1 Razlaga rezultatov statistične analize

Glede na korelacijski izračun je značilna zelo močna linearna povezanost med OPENK ter spremenljivkama izvoza blaga in storitev. Ker je bila za izračun vrednosti spremenljivke OPENK uporabljena tudi vrednost uvoza in izvoza blaga in storitev, te povezanosti ne upoštevamo, saj gre najverjetneje za endogenost.¹¹⁷

Pri analizi vpliva povečane odprtosti držav na vse ostale izbrane spremenljivke je v Keniji količnik OPENK linearno pozitivno povezan le z izvozom kmetijskih in industrijskih proizvodov, ob tem pa je ta povezanost šibka in značilna pri 5 % tveganju. Taka šibka povezanost je najverjetneje posledica vpliva različnih drugih dejavnikov na izvoz (vremenski pogoji, spremembe v menjalnem tečaju, rast populacije, vladna politika, itd.)¹¹⁸

Tudi za Brazilijo je podobno kot v Keniji količnik OPENK srednje močno pozitivno povezan z izvozom kmetijskih in industrijskih proizvodov kot tudi z zaposlenostjo v storitvah.¹¹⁹

¹¹⁷ Endogenost podatkov pomeni, da so podatki za eno spremenljivko del neke druge spremenljivke in zato druga spremenljivka razlaga prvo ali pa na obe spremenljivki vpliva isti (neopazovani) dejavnik.

¹¹⁸ Kljub temu, da je v Keniji do reform v trgovinski politiki kmetijskega sektorja prišlo že v zgodnjih 80-tih, pa je do odstranitve visokih vladnih kontrol prišlo šele z liberalizacijo trgovine v 90-tih (Nyoro in Nguyo 1999: 4–5). Posledično je prišlo do rasti v izvozu kmetijskih izdelkov, ki pa so ga v veliki meri ovirali padec v stopnjah produktivnosti zemlje, znižanje cen na svetovnih trgih in slaba implementacija uvedenih reform kot tudi neučinkovito upravljanje sektorja kave, ki predstavlja enega najpomembnejših izvoznih sektorjev Kenije (World Bank 2003a: 40). Tudi v industrijskem sektorju je z liberalizacijo prišlo do znižanja ovir, vendar so te danes še vedno zelo visoke. Kot posledica deprecijacije menjalnega tečaja v 1993–1994 (medtem ko so rasle spodbude za izvoz) je prišlo še do zvišanja stroškov uvoženih sredstev in zmanjšane produktivnosti domačih podjetij, ki največkrat niso uspela tekmovali z uvozom. Tako je takim podjetjem največkrat grozilo zaprtje, v letih po trgovinski liberalizaciji pa se je zniževala tudi rast izvoza industrijskih proizvodov (World Bank 2003a: 57, 62).

¹¹⁹ Brazilija tako pred kot tudi po trgovinski liberalizaciji, predvsem zaradi ugodne klime, predstavlja največjega izvoznika kmetijskih proizvodov na svetu (kava, pomarančni sok in sladkor). Kljub temu, da je kot posledica odstranitve carinskih in necarinskih ovir za skoraj vse življensko potrebne proizvode prišlo do rasti v izvozu kmetijskih proizvodov med 1993 in 1995, pa je trgovinska liberalizacija tukaj vplivala tudi na zmanjšanje kreditov za kmetijsko proizvodnjo, subvencije in tržne storitve (*marketing services*) kmetijskega sektorja. To pa je najbolj negativne posledice imelo ravno za male kmete, ki so odvisni predvsem od javnega sektorja ko gre za pridobivanje kreditov in tehnične pomoči (Cassel in Patel 2003: 7–8). Ukinitev nadzora cen (*regulation on prices*) pa je povzročilo še rast stroškov obdelovanja zemlje in s tem otežilo revnim, da bodo obdržali že pridobljeno ali pridobili novo zemljo (Cassel in Patel 2003: 7). V industrijskem sektorju je kot posledica procesa liberalizacije do rasti izvoza prišlo le v nekaterih sektorjih (strojna industrija in proizvodnja kemikalij), za katere

Medtem ko se izvoz goriv¹²⁰ in zaposlenost v industriji v primeru povečane odprtosti Brazilije zmanjšata.¹²¹ Hkrati s povečano odprtostjo Brazilije se je povečal delež TNI v bruto investicijah (*FDI as % of gross capital formation*).¹²² Zelo močna pa je še pozitivna linearna povezanost med OPENK in izdatki za raziskave in razvoj¹²³ ter sekundarno stopnjo izobrazbe.¹²⁴

Tudi v Indiji je količnik OPENK linearno obratnosorazmerno povezan z izvozom kmetijskih proizvodov in linearno sorazmerno z izvozom industrijskih proizvodov.¹²⁵ Linearna povezanost je značilna tudi med količnikom OPENK in številom znanstvenikov, kjer je poleg

pa so bile značilne tudi visoke stopnje uvoza. Vendar pa taka rast izvoza zaradi stagnacije v dodani vrednosti industrijskega sektorja, ni oblikovala rasti v domačih dohodkih in s tem ni bistveno vplivala na rast BDP (Pereira: 131). Stopnje zaposlenosti v sektorju storitev so se dvignile po letu 1992 in so postopoma rasle, vendar niso uspele prehiteti stopenj iz 1989, ko so bile le-te najvišje (World Bank 2004). Hiter porast v storitvenem sektorju je možno razložiti s povečanimi pritoki tujih investicij, ki so bile predvsem posledica reform, trgovinske liberalizacije in izboljšane investicijske klime (glej podpoglavje 4.4.8).

¹²⁰ Kljub srednje močni obratnosorazmerni povezanosti so na zmanjšan izvoz goriv bolj kot liberalizacija trgovine vplivali zunanji dejavniki (sprememba menjalnega tečaja, znižanje cen na svetovnih trgih, naftne krize) ter koncentracija Brazilije v iskanje novih virov energije (etanol). Ni znano, da bi se v Braziliji s trgovinsko liberalizacijo povečale ovire pri izvozu goriva (Pereira: 130) / (MECON 2002) / (Federal Research Division: Library of Congress 2005a).

¹²¹ Takoj po liberalizaciji se je industrijski sektor soočil z zapiranjem velikega števila podjetij in uvajanjem novejših tehnologij, kar je vplivalo na izgubo delovnih mest. Vendar pa je v nekaterih panogah, kot na primer v jeklarski industriji, glavni vzrok za zmanjšanje zaposlenosti predstavljala privatizacija in ne trgovinske reforme (Pereira: 133).

¹²² Kot je bilo omenjeno v poglavju 4.4.8, je bil hiter porast v pritoku TNI posledica številnih vladnih reform, bolj stabilne makroekonomske politike, izboljšanja na področju investicij (*investment climate*) in programa privatizacije (World Bank 2004a: 126). Vendar zaradi usmerjenosti TNI v storitveni sektor, le-te niso vplivale na izgradnjo infrastrukture in uvajanje visoke tehnologije v proizvodnjo (glej poglavje 4.4.8).

¹²³ Kljub temu, da so v Braziliji investicije za R&R v zadnjih letih bistveno porasle, še vedno ostaja problematična nizka stopnja le-teh, ki znaša 0,7 % BNP in predstavlja polovico vrednosti glede na povprečje v razvitejših državah (UNDP1996: 5). Na porast teh investicij je vse tja od leta 1991, poleg vpliva trgovinske liberalizacije zaradi povečanih tujih investicij, vplivala tudi vlada, ki je v 1991 raziskovalne aktivnosti v sektorju informacijske tehnologije spodbujala celo z uvedbo zakonov. V 1999 so od podjetij zahtevali, da so 5 % dobička od informacijsko-tehnoloških proizvodov vložile v raziskovalno aktivnost, pri čemer je moral del teh naložb biti vложен v skupne projekte z univerzami, raziskovalnimi inštituti in vladnimi programi (Tigre in Botelho 1999: 10).

¹²⁴ Potrebno je omeniti, da so zaradi slabe dostopnosti podatkov o dokončani stopnji šolanja, le-ti bili na voljo le za vsakih pet let, kar zmanjša zanesljivost take ocene. Stopnja sekundarne izobrazbe je postopoma rasla vse tja od leta 1985 in je bolj kot posledica trgovinske liberalizacije bila posledica reform sistema osnovnih in srednjih šol v 70-tih in 80-tih. V 90-tih pa je vlada uvedla tudi delovanje centrov za pomoč in nego otrok, kjer je bilo poskrbljeno za kosilo, zdravstveno nego in varstvo otrok. Kljub visokemu porastu tistih z zaključeno osnovno in srednjo šolo (s 50 % na 90 % med 1960 in 1990) je le-ta bil zelo neenakomerno porazdeljen glede na regije in posamezne države (Federal Research Division: Library of Congress 2005a).

¹²⁵ Obratnosorazmerna linearna povezanost med indeksom OPENK in izvozom kmetijskih proizvodov, ko primerjamo oba grafa, po letu 1991 ni zelo očitna. Kljub temu da sta tako indeks OPENK in izvoz med 1991–1996 bistveno porasla (izvoz s 5 % na 9,5 %), pa se je izvoz kmetijskih izdelkov med leti 1993–1995 zmanjšal in je porasel šele v 1995–1996. Medtem ko sta obe krivulji po letu 1997 padali, je na zmanjšanje kmetijskega izvoza (1996–1997) vplival padec cen na svetovnih trgih in ne zmanjšana odprtost, ki se je znižala šele v 1997 (Chand 2003: 2). Prav tako je tudi izvoz industrijskih proizvodov bil v porastu že preden je prišlo do uvedbe reform in povečane trgovinske odprtosti, medtem ko je med leti 1994–1996 padal, porasel pa je ponovno proti koncu 90-tih (glede na obdobje 1987–1990, je v obdobju 1997–2000 značilno, da je delež izvoza industrijskih proizvodov porasel z 71 % na 77,3 %) (Bishwanath 2002: 39). K hitri rasti konec 90-tih je poleg liberalizacije trgovinske politike veliko prispevala tudi racionalizacija menjalnega tečaja (*rationalization of exchange rate*). Spremembe v svetovni trgovini pa so povzročile, da je bil delež izvoza teh izdelkov nižji med 1990–1995 kot med 1985–1990, kljub temu da je v 1990 prišlo do uvedbe številnih reform (Bishwanath 2002: 43).

povečane trgovinske odprtosti pomembno vlogo igralo tudi spodbujanje vlade.¹²⁶ Močna pozitivna povezanost je značilna še med OPENK in izvozom visoke tehnologije, kar nakazuje, da je država s povečano integriranostjo v svetovno trgovino začela proizvajati in izvažati tehnološko zahtevnejše proizvode.¹²⁷ S količnikom OPENK je pozitivno linearno povezan tudi delež TNI tako v osnovnih sredstvih (*gross fixed capital formation*) kot v bruto investicijah (*gross capital formation*), ki jih je pred liberalizacijo trgovine ovirala predvsem politika strategije uvozne substitucije (Bishwanath 2002: 25).¹²⁸ Podobno kot v Braziliji je tudi tukaj statistično pomembna pozitivna povezanost med OPENK in sekundarno stopnjo izobrazbe, kjer velja podoben razmislek, ko gre za zanesljivost take ocene.¹²⁹ Srednje visoka obratnosorazmerna povezanost je značilna še za OPENK in izvoz rud.¹³⁰

¹²⁶ Od zgodnjih 90-tih, ko je prišlo do povečane odprtosti, se je odprlo več delovnih mest, posledično pa je poraslo število izobražencev, še posebej ko gre za znanje računalništva. Kljub temu so, še preden je prišlo do trgovinske liberalizacije, univerze in druge visoke šole vse tja od leta 1985 vsako leto izobrazile okrog 200 000 diplomantov s področja znanosti in tehnologije. Vlada pa je, kot je že bilo omenjeno, raje kot da bi spodbujala primarno izobrazbo, pozornost usmerila na terciarno. K izobraževanju teh diplomantov so poleg vlade nekaj prispevale tudi TNI (Federal Research Division: Library of Congress 2005a).

¹²⁷ Hkrati s trgovinsko liberalizacijo je bilo za Indijo značilno, da je prišlo do sprememb v tehnološki aktivnosti podjetij, saj je bil tako dostop do tehnološkega uvoza olajšan (Kumar 2000: 3). Tako so znanstveniki s pomočjo te uvožene tehnologije lažje inovirali mikroprocesorje, kar je zmanjšalo zaostanek države na tem področju. Kot posledica povečane proizvodnje je v zgodnjih 90-tih porasel še izvoz računalnikov (Federal Research Division: Library of Congress 2005a). Vendar pa so bile stopnje teh inovacij (kot je razvidno iz deskriptivne analize) še vedno zelo majhne.

¹²⁸ Indija je v letu 1991 poleg znižanja carinskih in necarinskih ovir liberalizirala tudi svojo investicijsko politiko. Tako je bilo tujim podjetjem dovoljeno, da so investirala v skoraj vse industrijske panoge (izključene so bile proizvodnja orožja, vojaške opreme, atomske energije, mineralov, železnice in premogovništvo) (Bishwanath 2002: 25). Medtem ko so se TNI do leta 1990 močno koncentrirale v proizvodni dejavnosti, je po letu 1991 značilno povečevanje tujih investicij v sektorjih storitev (hoteli, turizem), telekomunikacij in v energijskem sektorju. Malo investicij pa je bilo usmerjenih v sektorje proizvodnje tistih proizvodov, ki so namenjeni za izvoz (od leta 1990 so TNI šle v sektorje, ki tekmujejo z izvozom in se ne izvažajo) (Sharma 2000: 2). Po letu 1993 je porasel naložbeni portfelj, kar je bila posledica tega, da je bil tujim investitorjem dovoljen povečan dostop do indijskih kapitalskih trgov (Sharma 2000: 9).

¹²⁹ V Indiji je v obdobju med 1983 in 2000 število otrok, ki obiskujejo šolo na državni ravni poraslo s 53 % na 75,8 %, medtem ko se je v istem obdobju znižala tudi stopnja zaposlenih otrok z 31,6 % na 12,4 % (Edmonds in dr. 2005: 12). Kljub poudarjanju terciarne izobrazbe je v 90-tih prišlo do spodbujanja udeležbe v osnovnih šolah, s tem ko je prišlo do uvedbe posebnih programov, ki so se zavzemali za izboljšanje kvalitete šolanja (Edmonds in dr. 2005: 25). Ravno nasprotno pa je, ko pogledamo posamezne regije, za regije, v katerih je bilo značilno večje zniževanje carin in omejitev, prišlo do povečevanja otroškega dela in zniževanja stopenj šolanja (Edmonds in dr. 2005: 6).

¹³⁰ Glede na obdobje 1987–1990 je v obdobju 1997–2000 izvoz rud in mineralov padel s 5,8 % na 2,7 % (Bishwanath 2002: 39). V postreformnem obdobju je porasel izvoz železa in jekla, strojev in elektronike, medtem ko je se je zmanjšal izvoz aluminija ter proizvodov iz železa in jekla (Bishwanath 2002: 53). Izvoz železove rude je v Indiji bolj kot povečevanje ovir za izvoz tega sektorja omejevala predvsem zmanjšana proizvodnja surovega jekla večine svetovnih proizvajalcev, ki je bila posledica zmanjšane povpraševanja (Gupta 2000).

TABELA 5.1.1: VPLIV KOLIČNIKA ODPRTOSTI NA VMESNE SPREMENLJIVKE IN SPREMENLJIVKE RAZVOJA

	Korelacije: KOLIČNIK OPENK		
	KENIJA	BRAZILIJA	INDIJA
Rast storitev	/	/	0,495 (5%)
Izvoz storitev	0,531(5%)	0,953 (1%)	0,797 (1%)
Izvoz dobrin	0,802 (1%)	0,960(1%)	0,925(1%)
Izvoz kmetijskih izdelkov	0,45 (5%)	0,578(1%)	-0,552(1%)
Izvoz industrijskih proizvodov	0,548 (5%)	0,663(1%)	0,638 (1%)
Izvoz hrane	/	-0,551 (1%)	-0,458 (5%)
Izvoz goriv	/	-0,723 (1%)	-0,457(5%)
Izvoz rud	/	/	-0,831(1%)
Izvoz visoke tehnologije	/	/	0,916 (1%)
Zaposlenost v kmetijstvu	/	-0,509 (5%)	/
Zaposlenost v industriji	/	-0,833(1%)	/
Zaposlenost v storitvah	/	0,820 (1%)	/
TNI neto	/	/	-0,735(5%) ¹³¹
Sekundarna stopnja izobrazbe	/	0,917(5%)	0,934(5%)
Izdatki za R&R	/	0,790(1%)	/
Število znanstvenikov	/	/	0,605(1%)
2 kvartil	0,931(5%)	/	/
3 kvartil	0,919(5%)	/	/
20% najbogatejših	-0,907(5%)	/	/
TNI kot delež bruto investicij v osnovna sredstva	/		0,973(1%)
TNI kot delež bruto investicij	/	0,737(1%)	0,891(1%)

V primeru rasti količnika liberalizacije, ki pomeni, da se restriktivnost trgovinskega in kapitalskega računa zmanjšuje, je v Keniji prišlo do rasti izvoza blaga in storitev,¹³² kmetijskih in industrijskih proizvodov ter visoke tehnologije.¹³³

Zelo zanimiva je v Keniji tudi močna negativna povezanost tako med obema količnikoma odprtosti (OPENK in količnikom liberalizacije) in z 20 % najbogatejših, kar pomeni, da se v primeru, ko se trgovinska odprtost povečuje, dohodek 20 % najbogatejših manjša. Glede na to, da sta oba indeksa pozitivno linearno povezana z izvozom kmetijskih kot tudi proizvodnih

¹³¹ V metodologiji izbran indeks TNI (ki kaže neto prilive) tu ni signifikantno povezan.

¹³² Kljub srednje močni pozitivni linearni povezanosti med količnikom liberalizacije ter izvozom blaga in storitev, je za izvoz blaga po letu 1998 značilno bistveno znižanje, medtem ko se izvoz storitev zmanjša že med 1995 in 1998, kljub temu da indeks liberalizacije med 1992 in 1999 raste. Glede na to, da se je odprtost v 90-tih povečevala, so na zmanjšanje celotnega izvoza vplivali predvsem poslabšanje v trgovinskih pogojih, slabe vremenske razmere in močna suša v letu 2000, pomembno vlogo pa so imeli še slaba infrastruktura in visoki stroški poslovanja (IMF 2002: 35). Zmanjšanje izvoza storitev lahko razložimo z zmanjševanjem števila turističnih potovanj zaradi povečane konkurence iz drugih držav, poslabšanja v infrastrukturi, varnosti in neučinkovite strategije marketinga (*ineffective marketing strategies*) (WT/TPR S64: 12) / (World Bank 2003a: 12).

¹³³ Kot je že bilo omenjeno v poglavju 4.4.10, je povečan izvoz visoko tehnoloških izdelkov (ki je bil posledica povečane trgovinske odprtosti) večinoma predstavljal ponovni izvoz uvoženih izdelkov, medtem ko o inovacijah ni možno govoriti.

izdelkov, od katerih najbogatejših 20 % prebivalstva ne dobi toliko dohodkov, bi to lahko razložilo tako povezanost.¹³⁴

V Braziliji so v primeru zmanjšane restriktivnosti trgovinskega in kapitalnega računa zrasli le izvoz storitev, zaposlenost v storitvah in delež TNI v kapitalni intenzivnosti.¹³⁵

Za Indijo korelacijski izračun zaradi konstantnih vrednosti neodvisne spremenljivke ni bil možen.

TABELA 5.1.2: VPLIV KOLIČNIKA LIBERALIZACIJE NA VMESNE SPREMENLJIVKE IN SPREMENLJIVKE RAZVOJA

	Korelacije: KOLIČNIK LIBERALIZACIJE	
	KENIJA	BRAZILIJA
Izvoz storitev	0,673 (1%)	0,516 (5%)
Izvoz dobrin	0,897 (1%)	/
Izvoz kmetijskih izdelkov	0,612 (5%)	/
Izvoz industrijskih proizvodov	0,606 (5%)	/
Izvoz goriv	-0,604 (5%)	/
Izvoz visoke tehnologije	0,666 (5%)	/
Bruto investicije v osnovna sredstva	0,610(5%)	/
GINI	-0,959(5%)	/
20% najrevnejših	0,939 (5%)	/
2 kvintil	0,978 (1%)	/
3 kvintil	0,952 (5%)	/
20% najbogatejših	-0,959 (1%)	/
Zaposlenost v storitvah	/	0,517 (5%)
TNI kot delež bruto investicij	/	0,709 (1%)

Rast BDP je v vseh treh državah pozitivno povezana z rastjo v kapitalnih investicijah. Povezanost pa je najmočnejša v Braziliji in najmanj v Indiji.¹³⁶ Poleg tega je BDP v vseh treh

¹³⁴ V 90-tih je prišlo tudi do bistvene diverzifikacije v strukturi izvoza, ko je porasel delež izvoza čaja, rezanega cvetja (*cut flowers*) in zelenjave (*vegetables*) ter oblačil. V obdobju med 1996 in 2000 je bil delež izvoza omenjenih proizvodov višji od deležev svetovnega izvoza teh istih proizvodov (World Bank 2003a: 13). To pa potrjuje, da je taka rast zaposlovala večje število predvsem neizobražene in revnejše delovne sile. Skladno z rezultati statistične analize pa se je delež dohodkov najbogatejših 20 % prebivalstva v začetku 90tih močno znižal.

¹³⁵ Na rast izvoza storitev so vplivali povečani pritoki TNI, ki so prav tako šli večinoma v telekomunikacije in finančno posredništvo (*financial intermediation*) (World Bank 2002: 230). Na zaposlenost v storitvenem sektorju pa je pozitivno vplivala rast posameznih podsektorjev, saj je v začetku 90-tih z uvedbo trgovinskih reform prišlo do znižanja predhodnih visokih zaščit v sektorju informacijske tehnologije, kar je vplivalo na rast tega sektorja. Poleg trgovinske liberalizacije je k tej rasti veliko prispevalo še spodbujanje izobraževanja talentiranih programerjev (že v času protekcionističnega režima), ki so ta sektor v poznih 90-tih popeljali iz stagnacije in vplivali na povečan izvoz omenjenega podsektorja. Prav tako pa sta povečana dostopnost do tuje tehnologije in kvalitetna programska oprema, proizvedena ob nizkih stroških dela, bistveno pripomogli k rasti zaposlovanja na področju programskih storitev (*offshore software service*). Nasprotno pa je v telekomunikacijskem sektorju v 1998 na rast bistveno vplivala privatizacija, še bolj pa se je ta sektor odprl v letu 2002 (Federal Research Division: Library of Congress 2005).

državah rasel skladno z rastjo v posameznih sektorjih, pri čemer je to v Indiji in Keniji bil industrijski, v Braziliji pa storitveni sektor.¹³⁷ V Keniji sta obratnosorazmerno linearno povezani še spremenljivki rasti BDP in količnika GINI,¹³⁸ medtem ko je BDP pozitivno linearno povezan še z dohodki 4 kvintila. Podobno kot prej bi porast v dohodkih 4 kvintila lahko razložili s pomočjo močne linearne povezanosti sektorjev industrije in storitev z rastjo BDP.

TABELA 5.1.3: VPLIV VMESNIH SPREMENLJIVK NA BDP RAST

	Korelacije: BDP rast		
	KENIJA	BRAZILIJA	INDIJA
Rast industrije	0,867 (1%)	/	0,705 (1%)
Rast storitev	0,822 (1%)	0,967 (1%)	/
Rast kmetijstva	0,676 (1%)	/	0,674 (1%)
Izvoz industrijskih proizvodov	-0,447 (5%)	/	/
Bruto investicije v osnovna sredstva	0,473 (5%)	0,878 (1%)	/
Bruto investicije	/	0,743 (1%)	0,468 (5%)
4 kvintil	0,937 (5%)	/	/
GINI	-0,985 (5%)	/	/
TNI kot delež bruto investicij v osnovna sredstva	-0,684 (1%)	/	/

¹³⁶ V Braziliji se tudi ko pogledamo grafe, krivulje akumulacije kapitala in BDP gibljejo dokaj skladno, kjer je med leti 1995 in 2000 (kljub liberalnejšemu režimu) prišlo do znižanja stopenj investicij z 21,4 % na 17,3 %. Tako znižanje je bistveno vplivalo na upočasnitev BDP-ja, ki je padal še posebej po letu 1997, ko je značilen tudi zelo strm padec v investicijah (Pereira: 130).

Tudi v Keniji je na upočasnitev BDP-ja vplivalo zniževanje v bruto investicijah v osnovna sredstva, ki so padale že vse tja od leta 1985 (med 1980–1985 in 1991–1993 so se zmanjšale s 23,6 % BDP na 18,9 %) (World Bank 2000: 2). Kljub pozitivnim učinkom uvedenih reform v 1992–1993 (znižanje inflacije in dolga, izboljšave v gospodarski rasti), je bila stopnja gospodarske rasti v 90-tih nižja od tiste v 70-tih, medtem ko je v 1997 hkrati z nizkimi stopnjami gospodarske rasti (2 %), prišlo še do rasti v fiskalnih deficitih in nadaljnega zniževanja domačih investicij, kar je vlada reševala z zmanjševanjem izdatkov za razvoj, stanje pa se je poslabšalo tudi zaradi sušnih obdobj (World Bank 2000: 10).

V Indiji so stopnje gospodarske rasti v obdobju 1993–1997 rasle v povprečju na 6 % letni stopnji, medtem ko je rast bruto investicij po letu 1990 zelo nihala. Tako kljub porasti v privatnih investicijah, javni sektor ni imel dovolj virov, da bi investiral v infrastrukturo in socialne storitve (World Bank 1995: iv). Porast v investicijah je v Indiji značilen po letu 1997, iz česar bi lahko sklepali o pozitivnem vplivu le-teh na gospodarsko rast.

¹³⁷ Tudi glede na opisne podatke v Braziliji k BDP-ju največ prispeva storitveni sektor (glej poglavje 4.4.4). Do bistvenega porasta v tem sektorju je prišlo ravno po liberalizaciji, medtem ko je po letu 1995 zanj ponovno značilen padec. Kot smo videli v poglavju 4.4.4, je industrijski sektor Indije in Kenije bistveno porasel po liberalizaciji, medtem ko se je delež teh sektorjev zmanjšal v 1995. Polega zmanjšanega obsega industrijskega sektorja Indije je v zadnjih letih tu značilno tudi manjše število aktivnosti, ki sta jih izvajala javni sektor in industrija malega obsega. V storitvenem sektorju Indije pa je kot posledica uvedbe reform in znižanja carin v telekomunikacijah ter finančnem sektorju bistveno pridobil sektor programske opreme, ki je v zadnjih letih beležil tudi najhitrejšo rast (World Trade Organization 2002: 2). V Keniji je upočasnitev industrijskega sektorja v zadnjih letih bila posledica nekonkurenčnosti, ki se je pokazala predvsem po uvedbi reform za povečevanje trgovinske liberalizacije (s povečano odprtostjo je prišlo do zaprtja številnih podjetij, še posebej v tekstilni industriji). Zmanjšanje v deležu sektorjev v vseh treh državah po letu 1995 pa nakazuje, da so se uveljavljali tudi drugi zunanji dejavniki.

¹³⁸ V zadnjih letih se je v Keniji rast BDP zniževala, medtem ko se je neenakost v porazdelitvi dohodkov bistveno povečevala. Tudi tukaj zaradi nizke signifikance (5 %) in velikega števila manjkajočih vrednosti ocena o tej povezanosti ni zelo zanesljiva. Vendar taka statistična povezanost potrjuje v deskriptivni analizi omenjeno predpostavko, da je povečana neenakost v Keniji bila v veliki meri posledica upočasnjene gospodarske rasti, zaradi česar država ni bila sposobna investirati v razvoj.

Zaradi vrednosti spremenljivk izvoza, ki so bile merjene pri trenutnih cenah, smo alternativno pogledali še odnos med izvozom in BDP pri PPP. Tako je v Keniji BDP rasel skladno z rastjo izvoza goriv in padal z rastjo izvoza industrijskih proizvodov, blaga ter storitev.¹³⁹ V Indiji sta z rastjo BDP najmočneje pozitivno povezana izvoz hrane in kmetijskih izdelkov.¹⁴⁰ Glede na korelacijsko analizo hitra gospodarska rast Indije ni povezana s strmo rastjo storitvenih sektorjev, vendar je tak rezultat lahko posledica kratkega obdobja proučevanja in bodo vplivi morda vidni šele čez čas.

TABELA 5.1.4: ODNOS MED BDP RASTJO IN IZVOZOM

	Korelacije: GDP PPP		
	KENIJA	BRAZILIJA	INDIJA
Izvoz industrijskih proizvodov	-0,614(1%)	/	/
Izvoz hrane	/	0,523(5%)	0,570(1%)
Izvoz goriv	0,720(1%)	/	/
Izvoz rud	/	/	0,479(5%)
Izvoz visoke tehnologije	/	/	/
Izvoz blaga	-0,581(1%)	-0,476(5%)	-0,476(5%)
Izvoz storitev	-0,511(5%)	/	/
Izvoz kmetijskih izdelkov	/	/	0,596 (1%)

5.2 Povzetek

Podatki potrjujejo predpostavljeno hipotezo, da trgovinska liberalizacija v nobeni od analiziranih držav ni neposredno povezana s spremenljivkami gospodarske rasti. Vendar je trgovinska liberalizacija, tudi ko pogledamo rezultate statistične analize, na gospodarsko rast vplivala posredno.

V Braziliji je tako povečana integriranost v mednarodno gospodarstvo in znižanje trgovinskih ovir pomembno vplivala na rast izvoza storitvenega sektorja in zaposlenost v tem sektorju, ki v državi zaposluje skoraj polovico prebivalstva in predstavlja pomemben vir gospodarske rasti države. Vendar pa storitveni sektor kljub hitri rasti ni uspel zaposliti vseh, ki so izgubili

¹³⁹ Izvoz goriv se je v Keniji, glede na leto 1980, v letu 2000 bistveno znižal (s 33,4 % na 8,12 % deleža BDP), kar pomeni zmanjšan dobiček na področju trgovine in s tem negativen vpliv na rast BDP (World Bank 2004). Izvoz blaga, storitev in industrijskih proizvodov je po uvedenih reformah za povečano odprtost v začetku 90-tih bistveno porasel. Kot pa je bilo že omenjeno, rast v izvozu ni generirala rasti dodane vrednosti sektorjev (še posebej industrijskega), kar razlaga padec BDP-ja in nizko stopnjo investicij v zadnjih letih. Med 1992 in 1997 so se bistveno zmanjšali tudi dobički od izvoza storitev, kar je bila posledica manjših plač za izvoz storitev in poviševanje plačil storitev v tujini kot tudi poslabšanje v varnostnih pogojih države (World Trade Organization 2000: 11).

¹⁴⁰ Kljub temu da je BDP v Indiji po liberalizaciji naraščal, pa so bile stopnje rasti v letu 2000 nižje kot v letu 1995, ko so bile najvišje. Podobno se je v tem času zmanjšal izvoz kmetijskih izdelkov, ki je v letu 2000 glede na 1997 padel z 20 % na 14 %. Glavni problem, ki ogroža konkurenčnost kmetijskega izvoza Indije, so visoke domače cene v primerjavi s cenami na svetovnih trgih in neustrezna infrastruktura (World Trade Organization 2002: 103). Tak padec v konkurenčnosti in dobičkih v enem glavnih izvoznih sektorjev Indije pa vsekakor vpliva na nižjo rast BDP.

delo v kmetijskem sektorju, saj le-ta potrebuje bolj izobraženo delovno silo. Čeprav je trgovinska liberalizacija pozitivno vplivala na izvoz kmetijskih proizvodov, so zaradi padca cen domače proizvodnje in zniževanja državnih subvencij od liberalizacije tega sektorja najmanj pridobili ravno najrevnejši. Tako je trgovinska liberalizacija imela posreden vpliv (preko vpliva na rast posameznih sektorjev) na gospodarsko rast in v kombinaciji z neustrezno vladno politiko tudi na zviševanje revščine.¹⁴¹ Druga neposredna povezanost trgovinske liberalizacije in gospodarske rasti je vpliv povečane odprtosti države na rast tujih investicij, ki so bile, kot je bilo razvidno tudi iz deskriptivne analize, v zadnjih letih med najvišjimi v DVR. Vendar pa je njihov delež še vedno ostal premajhen, da bi le-te statistično signifikantno vplivale na gospodarsko rast.¹⁴²

Tudi v Indiji je skladno s povečano trgovinsko liberalizacijo prišlo do rasti storitvenega sektorja in TNI. Taka rast je bila predvsem posledica hitre rasti računalniškega sektorja in telekomunikacij, kamor je bilo namenjenega tudi največ tujega kapitala. Vendar pa so bile tudi tukaj stopnje TNI prenizke, da bi vplivale na gospodarsko rast, medtem ko so v obdobju po liberalizaciji stagnirale še bruto investicije.¹⁴³ Glavni prispevek h gospodarski rasti je med 1980–2000 imel izvoz hrane in kmetijskih izdelkov, čeprav se je izvoz teh izdelkov v obdobju po liberalizaciji zmanjšal.¹⁴⁴ Vpliv hitre rasti storitvenega sektorja pa bi morda že lahko opazili, če bi v analizo vključili tudi spremenljivke za zadnjih 6 let. Zgodnja politika za zmanjšanje revščine, počasno odpiranje in velik pomen kmetijstva, ki tukaj še vedno zavzema pomembnejše mesto v strukturi BDP kot v večini razvitih gospodarstev, pa razlagajo, zakaj so za Indijo še vedno značilne dokaj zmerne stopnje neenakosti. Vendar pa se lahko, kljub hitri gospodarski rasti Indije, taka zmerne neenakost v primeru neprimernih vladnih izdatkov in kmetijskih politik v prihodnosti kaj hitro poveča. Podobno lahko začne trenutna hitra rast storitvenega sektorja brez infrastrukturne prenove kaj hitro padati.

¹⁴¹ V nasprotju s predpostavkami tradicionalnih teorij mednarodne menjave, je v Braziliji na rast BDP najbolj vplivala rast storitvenega sektorja in ne specializacija v proizvodnji primarnih proizvodov.

¹⁴² Visoko število TNI in povečano zadolževanje države potrjuje v teoretičnem delu izpostavljeno dejstvo, da so za DVR značilne nižje domače investicije v fizični kapital in višje stopnje tujih investicij ter pomoči. Tako zadolževanje pa vpliva na povečano odvisnost države od razvitega sveta in ovira gospodarski razvoj.

¹⁴³ Stagnacija investicij v akumulacijo fizičnega kapitala je bila posledica tako visokih stopenj rasti prebivalstva kot velikega števila ruralnega prebivalstva, ki večino dohodkov porabijo za hrano in osnovne življenjske potrebščine.

¹⁴⁴ Zaradi odvisnosti kmetijske proizvodnje od vremenskih pogojev in gibanja cen na svetovnih trgih, bi tudi tukaj specializacija v proizvodnjo in izvoz le nekaj primarnih proizvodov, v nasprotju s teoretičnimi predpostavkami, imela negativne posledice za gospodarsko rast.

V Keniji je hkrati s povečano integracijo države v mednarodno trgovino prišlo do rasti izvoza tako kmetijskih kot industrijskih proizvodov ter visoke tehnologije. Vendar pa je trgovinska liberalizacija v Keniji, namesto da bi vplivala na rast investicij, povzročila kratkoročno rast izvoza, ki zaradi nediferenciranosti ni uspel vplivati na rast dodane vrednosti posameznih sektorjev. V Keniji glavno vlogo za neuspeh igrajo nekonkurenčnost na svetovnih trgih, implementacija napačnih politik in korupcija, ki vplivajo predvsem na zniževanje v prитоку tujega kapitala.¹⁴⁵ Prav tako je upočasnitev gospodarske rasti možno razložiti z nekonkurenčnostjo in stagnacijo industrijskega sektorja, ki glede na statistično analizo predstavlja enega glavnih dejavnikov vpliva na gospodarsko rast. Upočasnjena gospodarska rast pa je vplivala predvsem na zmanjšanje izdatkov za zagotavljanje človeškega razvoja in izboljšanja življenjskih pogojev revnih. Poleg tega proces gospodarske rasti v celotni državi oziroma med vsemi skupinami ljudi ni potekal enakomerno. Rast se je tako večinoma koncentrirala le v določenih sektorjih in regijah, pri čemer je določen del populacije pridobil le malo, kar predstavlja enega glavnih vzrokov za porast neenakosti.

Zaradi velikega števila manjkajočih vrednosti spremenljivk, ki merijo človeški kapital in porazdelitev dohodka, rezultati v teh dveh primerih niso popolnoma zanesljivi. Zaradi tega smo poskušali nekatere vzroke za neenakomerno porazdelitev dohodka predstaviti v deskriptivni analizi.¹⁴⁶ Kot je bilo prikazano v deskriptivnem delu, sam človeški kapital v vseh treh državah predstavlja pomemben dejavnik gospodarskega razvoja, čeprav bodo učinki povečane akumulacije človeškega kapitala, ki je trenutno značilna za analizirane države, najverjetneje vidni šele po daljšem časovnem obdobju. Zanimiva je tudi ugotovitev, da je največ tujih investicij in tehnologije pritekalo v Brazilijo, ki ima dobro razvito infrastrukturo in Indijo, za katero je značilna poceni in angleško govoreča delovna sila.¹⁴⁷ Zavedamo se, da so države v zadnjih šestih letih dosegle bistvene spremembe, ko gre za gospodarski napredek, in da bi v primeru upoštevanja vrednosti spremenljivk v zadnjih šest let razvoja v statistični analizi imelo precej drugačne rezultate, kot smo jih predstavili tukaj. To bi bilo še posebej zanimivo za Indijo, ki se sooča z zelo hitro gospodarsko rastjo.

¹⁴⁵ Poleg visoke odvisnosti države od primarnih proizvodov je na gospodarsko rast in razvoj negativno vplivala tudi odvisnost države od tuje pomoči.

¹⁴⁶ Za vse tri države je značilno, da so dobiček od povečane trgovine dobili tisti, ki so že pred liberalizacijo posedovali kapital, največkrat lastniki. Revni kmetje so zaradi zmanjševanja obsega kmetijskega sektorja in zgodovinske neenake porazdelitve lastništva zemlje ter ukinitve subvencij, bili pahnjeni v revščino in pogosto prisiljeni v migracijo.

¹⁴⁷ To potrjuje predpostavko, da mora država najprej sama doseči določeno stopnjo razvoja oziroma razpolagati z določeno stopnjo človeškega kapitala, da bi lahko uspešno privabljala TNI in tehnologijo, ki sta bistvenega pomena za nadaljnji razvoj le-te.

5.3 Interpretacija rezultatov

V tem delu smo testirali glavne predpostavke teorije mednarodne menjave in novih teorij rasti, ki predpostavljajo, da bo vsaka država, ki odpre svoje meje, od trgovinske liberalizacije imela korist. Čeprav so se specializacija, akumulacija kapitala in tehnološki napredek izkazali za pomembne dejavnike vpliva na gospodarsko rast, so na spremembo le-teh poleg trgovinske liberalizacije vplivali tudi številni drugi dejavniki, katerim omenjene teorije ne posvečajo pozornosti. Tako je za vsako od analiziranih držav značilno drugačno razmerje v vplivu dejavnikov, ki so glede na raznolik zgodovinski in politični kontekst posameznih držav vodili v različne stopnje gospodarske rasti in razvoja.

Po opravljeni deskriptivni in statistični analizi se zdi, da je danes, kot posledica interakcije številnih dejavnikov, dosti težje doseči uspešno razlago razvoja DVR, kakor je značilno za tradicionalne teorije mednarodne menjave in deloma tudi nove teorije rasti. Enega glavnih problemov za tako razlago predstavlja koordinacija številnih dejavnikov vpliva. To najlažje razložimo s pomočjo primera skupine prijateljev, ki se želijo srečati v Buenos Airesu na točno določen dan, pri čemer pa so pozabili, da bi predhodno določili mesto, na katerem naj bi se srečali in sedaj nimajo možnosti za medsebojno komunikacijo. Kljub temu da uspešno snidenje za vse predstavlja dobičkonosno situacijo, to ne olajša reševanja problema. Na srečo je za Buenos Aires značilno, da ima veliko turističnih točk, ki predstavljajo enkratno možnost za srečanje. Vendar pa to nikakor ne pomeni, da se bodo prijatelji tudi dejansko srečali. Kljub temu, da se vsi odločijo oditi na isto mesto, Caminito (naključno ali s pomočjo strateškega premisleka), lahko nekdo iz skupine prijateljev pride na trg pred ostalimi in se, ker tam ne najde prijateljev, odloči oditi na drugo mesto. Vendar pa na poti do tega mesta ravno zgreši skupino prijateljev, ki so namenjeni na Caminito. V tem primeru se prijatelji nikoli ne bodo našli. Vendar pa se lahko zgodi, da se bodo kot posledica naključja, sreče ali uspešnega ugibanja vendarle uspeli najti. V podobni situaciji se pogosto znajdejo kmetje nerazvitih držav, ki kljub temu, da se zavedajo dobičkov specializacije, ne vedo, v kaj naj specializirajo svojo proizvodnjo. Kljub temu, da obstaja veliko dobrih potencialnih proizvodov, med katerimi lahko izbirajo, je za dobiček kritičen ravno izbor enega, ki se bo uspešno prodajal na trgu (Todaro 2006: 148).

Tako je v primeru razlage in napovedovanja dejavnikov razvoja neke države poleg tradicionalnih teorij menjave in novih teorij rasti pomembno upoštevati tudi nekatere predpostavke novih modelov razvitosti in nerazvitosti. Ti modeli v ospredje postavijo predvsem

probleme koordinacije med različnimi akterji in poudarjajo, da je za trajnostni razvoj potrebnih več dejavnikov, ki pa morajo tudi istočasno dobro funkcionirati (Todaro 2006: 145). Slaba koordinacija lahko vodi državo v stanje nizkih dohodkov, znižane rasti oziroma visoke revščine, kjer je izhod iz take pozicije možen le s pomočjo vlade (Todaro 2006: 146).

6. Zaključek

»If the positive link between trade and growth is so obvious, then why has it taken so long for the countries of the world to embrace free trade? Part of the answer lies in the fact that this positive relationship has not been particularly obvious«
(Rodrik v Ben-David in Loewy 1997: 5).

Cilj tega dela je bilo na podlagi obstoječe teorije poiskati in statistično potrditi bistvene kanale, skozi katere trgovinska liberalizacija vpliva na gospodarsko rast in razvoj države. Kanali, na katere se je osredotočila analiza, so bili: akumulacija kapitala, trgovinska specializacija in tehnološke spremembe.

Glede na deskriptivno in statistično analizo zaključujemo, da o direktni povezanosti med trgovinsko liberalizacijo in povečano rastjo v nobeni od analiziranih držav ni možno govoriti. Dejstvo, da je dosti bolj protekcionistična Indija v zadnjem času uspela doseči hitrejšo gospodarsko rast kot glede na oba količnika trgovinske liberalizacije bolj odprta Kenija, pa vzbudi dvom v Robertsonovo tezo o trgovini kot lokomotivi razvoja. Kot je razvidno iz deskriptivne analize tega dela, so poleg enostavne odstranitve carinskih in necarinskih ovir za uspešen nadaljnji razvoj potrebni tako ustrezna infrastrukturna kot tudi politična in makroekonomska osnova ter številna druga merila (npr. enakomerna porazdelitev lastništva posesti ter dobičkov od zdravstvenih storitev in izobrazbe), brez katerih o liberalizaciji kot zgodbi uspeha ni možno govoriti.

Kot pomembna dejavnika vpliva na gospodarsko rast sta se v analiziranih državah izkazali sprememba v rasti sektorjev in akumulacija fizičnega kapitala (investicije), medtem ko se vse tri države srečujejo z neučinkovitim sistemom izobrazbe, pomanjkanjem inovacij in nizko vrednostjo kazalcev socialnega razvoja. Postavlja se vprašanje, ali ni morda tako stanje posledica politične usmerjenosti v mednarodno integracijo in njeno spodbujanje, ki po mnenju Rodrika (2001) pogosto vpliva na preusmeritev javnih izdatkov mimo izobrazbenega sektorja, socialnega razvoja in spodbujanja družbene kohezivnosti.

Da bi preprečili tako neenakomeren razvoj, je bolj kot poudarjanje gospodarske liberalizacije v prihodnosti potrebno kritično razmišljanje o tem, kakšne metode in strategije uporabiti, da bi lahko dosegli zdrav razvoj DVR. Če zaključimo z besedami indijskega akademika Dasgupte: »Liberalizacija lahko predstavlja alternativo gospodarskemu razvoju, vendar mora biti v sozvočju z drugimi faktorji, da bi lahko spodbudila tako gospodarsko rast kot tudi enakost.«¹⁴⁸

¹⁴⁸ Dasgupta 2006.

7. seznam literature

Acemoglu, Daron in James A. Robinson (2002): The Political Economy of the Kuznets Curve. *Review of Development Economics* 6(2), 183–203.

Alesina, Alberto in Dani Rodrik (1994): Distributive Politics and Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics* 109 (2), 465–90.

Arrow, Kenneth J. (1962): The Economic Implications of Learning by Doing. *Review of Economic Studies* 29(3), 155–73.

Balasubramanyam, V.N. (2003): India: Trade Policy Review. *The World Economy* 26(9), 1357–68.

Bardhan, Pranab (1993): “The Implications of New Growth Theory for Trade and Development: An Overview.” *CIDER Working Paper C93–027*.

Barro, Robert J. (1990): Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth. *Journal of Political Economy* 98(5), 103–25.

Barro, Robert J. (1991): Economic Growth in Cross-Section Countries. *Quarterly Journal of Economics* 425, 407–34.

Barro, Robert J. in Jong-Wha Lee (2000): *Apendix Data Tables*. Dostopno na <http://www.cid.harvard.edu/ciddata/ciddata.html> (4. april 2006).

Barro, Robert J. in Jong-Wha Lee (2000a): *International Data on Educational Attainment: Updates and Implications*. Centre for International Development. Dostopno na http://post.economics.harvard.edu/faculty/barro/papers/p_jwha.pdf (3. april 2006).

Barro, Robert J. in Xavier Sala-i-Martin (2003): *Economic Growth*. Second Edition. Cambridge in dr.: MIT Press.

Ben-David, Dan in Michael B. Loewy (1997): “Free Trade, Growth, and Convergence.” *NBER Working Paper 6095*.

Berry, Albert in John Serieux (2003): *All about Giants: Probing the Influences on Growth and Income Inequality at the End of the 20th Century*. Munich: CES-Info Working Paper 840.

Bertola, Guisepe (1993): Factor Shares and Savings in Endogenous Growth. *American Economic Review* 83, 1184–98.

Betz, Joachim (1997): *Informationen zur politischen Bildung. Indien*. München: Franzis-Druck GmbH.

Bigsten, Arne in Paul Collier (1995): *7 Linkages from Agricultural Growth in Kenya*. Dostopno na <http://ifpri.org/pubs/books/Mellor95/Mellor95ch07.pdf> (15. april 2007).

Bishwanath, Goldar (2002): “Trade Liberalization and Manufacturing Employment. The Case of India.” *ILO Employment Paper 02/34*. Dostopno na <http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/download/ep34.pdf> (15. marec 2007).

Botelho, Antonio J. in Paulo B. Tigre (1999): *Brazil Meets the Global Challenge: IT Policy in a Post-Liberalisation Environment*. Centre for Research on Information Technology and Organizations. Dostopno na <http://www.crito.uci.edu/git/publications/pdf/brazil-globalchallenge.pdf> (13. marec 2007).

Bruton, Henry J. (1967): Productivity Growth in Latin America. *American Economic Review* 59(3), 435–39.

Bučar, Maja (2001): *Razvojno dohitevanje z informacijsko tehnologijo?* Ljubljana: FDV.

Bučar, Maja in Matija Rojec, ur. (2003–04): *Odnosi Sever-Jug*. Študijsko gradivo, 1. del. Ljubljana: FDV.

Bučar, Maja in Matija Rojec, ur. (2003–04a): *Odnosi Sever-Jug*. Študijsko gradivo, 2. del. Ljubljana: FDV.

Cassel Amanda in Raj Patel (2003): *Agricultural Trade Liberalization and Brazil's Rural Poor: Consolidating Inequality*. Dostopno na <http://www.globalpolicy.org/globaliz/econ/2003/08agribrasil.htm> (14. april 2007).

Central Intelligence Agency (2005): *World Fact book: India*. Dostopno na <http://education.yahoo.com/reference/factbook/in/index/html> (16. april 2007).

Chand, Ramesh (2003): *Impact of Trade Liberalization and Related Reforms on India's Agricultural Sector, Rural Food Security, Income and Poverty*. Institute of Economic Growth. Dostopno na http://gdn.net.org/pdf2/gdn_library/annual_conferences/fifth_annual_conference/chand_paper.pdf (23. april 2007).

Corden, Max W. (1985): *Protection, Growth and Trade. Essays in International Economics*. Oxford: Basil Blackwell.

Crawford, Jacob, ur. (1996–2007): *Kenya Timeline*. Dostopno na http://crawford.dk/africa/kenya_timeline.htm (13. 4. 2007).

Dahlman, Carl in Anuja Utz (2005): *India and the Knowledge Economy. Leveraging Strengths and Opportunities*. Finance and Private Sector Development Unit of the World Bank's South Asia Region and the World Bank Institute. Washington, DC: World Bank.

Datt, Gaurav (1999): Has Poverty in India Declined since the Economic Reforms? *Economic and Political Weekly* 34, 11–7.

Deininger Klaus in Lyn Squire (1996): A New Data Set Measuring Income Inequality. *World Bank Economic Review* 10, 565–91.

Denison, Edward (1967): *Why Growth Rates Differ: Post War Experience in Nine Western Countries*. Washington, DC: Brooking Papers.

Eckstein, Harry (1975): Case Study and Theory in Political Science. *Handbook of Political Science* 7, 79–138. Mass: Addison-Wesley.

Edmonds, Eric, Nina Pavcik in Petia Topalova (2005): *Trade Liberalization, Child Labor and Schooling. Evidence from India*. Preliminary Draft. Dostopno na http://www.dartmouth.edu/~eedmonds/clindia_ept.pdf (15. marec 2007).

Equations (2007): *Tourism Policy of India: An Exploratory Study*. Dostopno na <http://www.equitabletourism.org/tourpolicy.htm> (15. april 2007).

Federal Research Division: Library of Congress (2005): *A Country Study: Brazil*. Dostopno na <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/brtoc.html> (2. maj 2006).

Federal Research Division: Library of Congress (2005a): *A Country Study: India*. Dostopno na <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/intoc.html> (2. maj 2006).

Feenstra, Robert (1990): "Trade and Uneven Growth." *NBER Working Paper 3276*.

Fields, Gary S. in George H. Jakubson (1994): *New Evidence on the Kuznets Curve*. Mimeograph. Ithaca: Cornell University.

Gandra, Alana (2004): *Tourism in Brazil is Tool of Hope*. Dostopno na <http://www.brazzilmag.com/content/view/499/41/> (15. april 2007).

Gonzalez-Pelaez, Ana (2005): *Human Rights and World Trade: Hunger in International Society*. Oxon in New York: Routledge.

Grossman, Gene in Elhanan Helpman (1991): *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge in Mass: M.I.T. Press.

Gupta, S. M. (2000): Iron ore: Low Exports Cast a Long Shadow (for India's Producers). *Minerals and Metals Review (India)* 26(1), 206–13.

Heston, Alan, Robert Summers in Bettina Aten (2002): *Penn World Table*. Version 6.1. Center for International Comparisons at the University of Pennsylvania (CICUP). Dostopno na http://pwt.econ.upenn.edu/php_site/pwt_index.php (15. junij 2006).

Iapadre, P. Lelio (2001): Measuring International Specialisation. *International Advances in Economic Research* 7(1), 173–83.

IMF (1997): *World Economic and Financial Surveys: World Economic Outlook*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/weomay/weocon.htm> (12. junij 2006).

IMF (2000): *World Economic Outlook. Asset Prices and the Business Cycle*. Dostopno na <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2000/01/index.htm> (15. marec 2006).

IMF (2002): “Kenya. Selected Issues and Statistical Appendix.” *IMF Country Report 02/84*.

Institute for Applied Economic Research (IPEA) (2004): *Brazilian Monitoring Report on Millennium Development Goals*. Dostopno na http://www.ands.gov.af/src/src/MDGs%20from%20other%20countries/5338-Brazil_MDG_Report_-_English_Version%5B1%5D.pdf (23. april 2007).

Intervju s Subhoranjanom Dasgupta, profesorjem na Inštitutu za razvojne študije v Kalkuti. Kalkuta, 14. 12. 2006.

Jones, Ronald W. in Peter B. Kenen (1984): *Handbook of International Economics I*. Amsterdam: Elsevier Science B.V.

Kaldor, Nicholas in James A. Mirlees (1962): A New Model of Economic Growth. *Review of Economic Studies* 29, 174–92.

Karega, Regina G. M. (2002): *Violence Against Women in the Workplace in Kenya: Assessment of Workplace Sexual Harassment in the Commercial Agriculture and Textile Manufacturing Sectors in Kenya*. Dostopno na <http://209.85.135.104/search?q=cache:BLi6-7V1qyMJ:www.laborrights.org/projects/women/KenyaReportFinal-5-14.doc+Kenya+plantation+agriculture&hl=de&ct=clnk&cd=30&gl=at> (15. april 2007).

King, Gary, Robert O. Keohane in Sidney Verba (1994): *Designing Social Inquiry. Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press.

Kravis, Irving (1970): Trade as Handmaiden of Growth: Similarities between the Nineteenth and Twentieth Centuries. *The Economic Journal* 80(320), 850–72.

Krugman, Paul R. in Maurice Obstfeld (2006): *International Economics. Theory & Policy*. Seventh Edition. Boston in dr.: Pearson Addison-Wesley.

Kumar Nagesh (2000): *Liberalization, Outward Orientation and In-house R&D Activity of Multinational and Local Firms: A Quantitative Exploration for Indian Manufacturing*. Dostopno na http://www.gdnet.org/pdf/827_Agarwal_rev.pdf (15. maj 2007).

Kuznets, Simon (1955): Economic Growth and Income Inequality. *American Economic Review* 45, 1–28.

Kuznets, Simon (1963): Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations: VIII. Distribution of Income by Size. *Economic Development and Cultural Change* 12, 1–80.

Lee, Jong-Wha (1995): Capital Goods Imports and Long-run Growth. *Journal of Development Economics* 48(1), 91–110.

Levine, Ross in David Renelt (1992): A Sensitivity Analysis of Cross-Country Growth Regressions. *American Economic Review* 82(4), 942–63.

Lewer, Joshua J. in Hendrik Van den Berg (2003): Does trade Composition Influence Economic Growth? Time Series Evidence for 28 OECD and Developing Countries. *Journal of International Trade and Economic Development* 12(1), 39–96.

Long, Ngo Van in Kar-Yiu Wong (1997): *Endogenous Growth and International Trade*. Konstanz: Juristische Fakultät.

Lucas, Robert E. (1988): In the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics* 22, 3–42.

Maddison, Angus (1970): *Economic Progress and Policy in developing Countries*. London: Allen & Unwin.

Malhotra, Rajeev, Arvinder S. Sachdeva in S.V. Ramanamurthy (2002): *National Human Development Report 2001*. Dostopno na <http://planningcommission.nic.in/reports/genrep/nhdrep/nhdreportf.htm> (15. april 2007).

Mankiw, Gregory N., David Romer in David N. Weil (1992): A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics* 152, 407–37.

Martin, Christian, Thomas Plümper in Gerald Schneider (2001): *Economic Openness in Developing Countries: An Empirical Investigation using CACAO*. Dostopno na <http://www.pcr.uu.se/conferenses/Euroconference/cacao.doc> (4. maj 2006).

Martin, Christian, Thomas Plümper in Gerald Schneider (2001) *Economic Openness in Developing Countries: An Empirical Investigation using CACAO*. Podatkovni dodatek k raziskavi. Neobjavljen rokopis. Univerza v Konstanzu.

Massell, Benton F. (1961): A Disaggregated View of Technological Change. *Journal of Political Economy* 69(6), 547–57.

Maurer, Rainer (1994): *International Trade and Economic Growth. A Survey of Empirical Studies*. Kieler Arbeitspapiere. Kiel: Institut für Weltwirtschaft.

Mazumdar, Joy (1996): Do Static Gains From Trade Lead to Medium-Run Growth? *Journal of Political Economy* 104(6), 1328–37.

Ministry of Economy and Production (MECON) (2002): *Economic Report. Foreign Trade and the Balance of Payments*. Dostopno na <http://www.mecon.gov.ar/report/report30/trade.htm> (16. april 2007).

Ministry of Foreign Affairs of Denmark (2005): *A Brief Introduction to Brazilian Politics and Foreign policy*. Dostopno na <http://www.ambbrasil.um.dk/en/menu/CommercialServices/Markedsmuligheder/Country+Information/policies/> (2.maj 2006).

Mittelman, James H., ur. (1996): *Globalization: Critical Reflections*. Colorado: Lynne Rienner Publishers Inc.

Mwololo, Justus L. (2002): *Nobody is Going to do Anything for us*. Intervju med vrhom OZN o Trajnostnem razvoju v Johannesburgu, 29. avgust. Dostopno na <http://www.inmotionmagazine.com/global/jlm1.html> (15. april 2007).

Nadiri, M. Ishaq (1972): International Studies of Factor Inputs and Total Factor Productivity: A Brief Survey. *Review of Income and Wealth* 18(2), 129–54.

Nyoro J. K. in Wilson Nguyo (1999): *Market Liberalization and Household Nutrition in Kenya*. Dostopno na http://www.ies.wisc.edu/ltc/live/basissem9911_panel2a.pdf (15. maj 2007).

Oshima, Harry T. (1962): The International Comparison of Size Distribution of Family Incomes with Special Reference to Asia. *Review of Economics and Statistics* 54, 439–45.

Panagariya, Arvind (1999): *The WTO Trade Policy Review of India 1998*. Dostopno na <http://www.bsos.umd.edu/econ/panagariya/apecon/Policy%20Papers/TPR1-we.pdf> (15. december 2006).

Paukert, Felix (1973): Income Distribution at Different Levels of Development: A Survey of Evidence. *International Labour Review* 108, 97–125.

Pereira, Lia Valls: *Brazil Trade Liberalization Program*. Dostopno na http://r0.unctad.org/ditc/tab/publications/nama/brazil_study.pdf 8 (12. maj 2007).

Perotti, Roberto (1992): Income Distribution, Politics and growth. *American Economic Review* 84, 600–21.

Persson, Torsten in Guido Tabellini (1994): Is Inequality Harmful for growth? *American Economic Review* 84, 600–21.

Ravallion, Martin in Chen Shaohua (1997): What Can New Survey Data Tell us about Recent Changes in Income Distribution and Poverty. *World Bank Economic Review* 11, 357–82.

Ray, Debraj (2004): *Development Economics*. Princeton in New Jersey: Princeton University Press.

Ricardo, David (1817/1821): *On the Principles of Political Economy and Taxation*. London: John Murray, Third Edition. Dostopno na <http://www.econlib.org/LIBRARY/Ricardo/ricP.html> (15. april 2006).

Rivera-Batiz, Luis A. in Maria-A. Oliva (2003): *International Trade. Theory, Strategies and Evidence*. Oxford: University Press.

Robertson, Dennis (1940): *Essays in Monetary Theory*. London: King.

Rodrik, Dani (1999): *The New Global Economy and Developing Countries: Making Openness Work*. Washington: Overseas Development Council.

Rodrik, Dani (2001): Trading in Illusions. *Foreign Policy* 123, 54–62.

Rodrik, Dani in Arvind Subramanian (2004): “From Hindu Growth to Productivity Surge: The Mystery of the Indian Growth Transition.” *NBER Working Paper 10376*.

Romer, Paul M. (1986): Increasing Returns and Long-Run Growth. *Journal of Political Economy* 94 (5), 1002–37.

Romer, Paul M. (1990): Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy* 98(5), 71–102.

Romer, Paul M. in Mary K. Gugerty (1997): *Does Economic Growth Reduce Poverty?* Cambridge in Mass: Harvard University.

Rosen, Sonia A: *The East African Plantation Pilot Project: Marshalling Trade Unions and Community Resources to Fight Child Labour*. Dostopno na <http://209.85.135.104/search?q=cache:XtWcmsIG9E8J:www.iccle.org/download/kenya.pdf+Kenya+plantation+agriculture&hl=de&ct=clnk&cd=17&gl=at> (15. april 2007).

Rueschemeyer, Dietrich (2003): Can One or few Cases Yield Theoretical Gains? V James Mahoney (ur.): *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*, 305–36. Cambridge: Cambridge University Press.

Samuelson, Paul A. in William D. Nordhaus (2002): *Ekonomija*. Šestnajsta izdaja. Ljubljana: GV Založba.

Sedevčič, Mira (1992): Klasična teorija o ekonomski rasti versus sodobne teorije rasti. *Naše gospodarstvo. Revija za aktualna gospodarska vprašanja* 38(5–6).

Sharma, Kishor (2000): “Export Growth in India: Has FDI Played a Role?” Economic Growth Center. Yale University. *Center Discussion Paper 816*.

Shell Karl (1967): A Model of Inventive Activity and Capital Accumulation. V Karl Shell (ur.): *Essays in the Theory of Optimal Economic Growth*. Cambridge in Mass: M.I.T. Press.

Smith, Adam (1776/1904): *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Fifth Edition. London: Methuen and Co, Ltd. Dostopno na <http://www.econlib.org/LIBRARY/Smith/smWN.html> (15. april 2006).

Solow, Robert (1956): A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics* 70, 65–94.

Solow, Robert (1957): Technical Change and the Aggregate Production Function. *Review of Economics and Statistics* 39, 312–20.

Somanathan, E. (1995): *The Hindu Equilibrium and the American Dream*. Mimeograph. Atlanta: Emory University.

Sušjan, Andrej (2004): *Teorija ekonomske rasti – klasična, neoklasična, postkeynesianska*. Druga izdaja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Svetličič, Marjan (2004): *Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu*. Ljubljana: FDV.

The World Factbook (2006b): *India*. Dostopno na <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/in.html> (3. maj 2006).

Thirlwall, A. P. (1999): *Growth and Development with Special Reference to Developing Economies*. Sixth Edition. Houndmills in dr.: Macmillan Press Ltd.

Thirlwall, A. P. (2000): Trade Agreements, Trade Liberalization and Economic Growth: A Selective Survey. *African Development Bank 2000* 12(2), 129–60.

Todaro, Michael P. (1989): *Economic Development in the Third World*. Fourth Edition. New York: Longman Inc.

Todaro, Michael P. (1997): *Economic Development*. Sixth Edition. London: Longman.

Todaro, Michael P. (2000): *Economic Development*. Seventh Edition. Mass in dr.: Longman.

Todaro, Michael P. (2006): *Economic Development*. Ninth Edition. Harlow in dr.: Pearson Addison-Wesley.

Travel Document Systems (TDS) (1996–2007): *Kenya. Economy*. Dostopno na <http://www.traveldocs.com/ke/economy.htm> (15. april 2007).

Trebilcock, Michael J. in Robert Howse (1995) *The Regulation of International Trade*. London in New York: Routledge.

U.S. Department of State (2006): *Background Note: Brazil*. Bureau of Western Hemisphere Affairs. Dostopno na <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35640.htm> (2. maj 2006).

U.S. Department of State (2006a): *Background Note: Kenya*. Bureau of African Affairs. Dostopno na <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2962.htm> (2. maj 2006).

UN Statistical Division (2007): *International Standard Industrial Classification of All Economic Activities, Third Revision, (ISIC Rev. 3)*. Dostopno na <http://unstats.un.org/unsd/cr/family2.asp?Cl=2> (12. januar 2007).

UNDP (1996): *Human Development Report for Brazil 1996*. Dostopno na <http://www.undp.org.br/HDR/Hdr96/hdr6.htm> (12. februar 2007).

UNDP (1999): *Kenya Human Development Report 1999*. Dostopno na http://www.ke.undp.org/Kenya_Human_Development_Report_1999.pdf (16. april 2007).

UNDP (2001): *Kenya Human Development Report 2001. Addressing Social & Economic Disparities*. Dostopno na http://hdr.undp.org/docs/reports/national/KEN_Kenya/Kenya_2001_en.pdf (16. april 2007).

UNDP (2002): *Human Development Report 2002. Deepening Democracy in a Fragmented World*. New York in Oxford: Oxford University Press.

UNDP (2003): *Third Kenya Human Development Report. Participatory Governance for Human Development*. Dostopno na http://hdr.undp.org/docs/reports/national/KEN_Kenya/Kenya_2003_en.pdf (15. april 2007).

UNDP (2003a): *Human Development Report 2003. Millennium Development Goals: A Compact Among Nations to End Human Poverty*. New York: Oxford University Press.

UNDP (2005): *4th Kenya National Human Development Report. Linking Industrialization with Human Development*. Dostopno na http://www.ke.undp.org/UNDP_4thKHDR.pdf (1. maj 2007).

United Nations (2002): "Johannesburg Summit 2002. Brazil. Country Profile." *CP2002-Brazil*.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2006): *World Economic and Social Survey 2006. Diverging Growth and Development*. New York: United Nations.

Universidad Nacional de Education a Distancia (UNED) International Team (2002): *Foreign Direct Investment: A Lead Driver for Sustainable Development? Towards earth Summit 2002*. Economic Briefing Series 1. Dostopno na <http://www.earthsummit2002.org> (6. junij 2006).

Uzawa, Hirofumi (1965): Optimal Technical Change in an Aggregative Model of Economic Growth. *International Economic Review* 6, 18–31.

Vrhunec, Jana (2004): *Strategije razvoja in problem distribucije dohodka v DVR*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

Wagner, Phillip (2000): *Promising Land: Brazilian Land Reform – Part 1*. Dostopno na http://www.rhythmofohope.org/article_landReform01.php (15. april 2007).

World Bank (1980): *World Development Report 1980*. New York: Oxford University Press.

World Bank (1981): *World Development Report 1981. National and International Adjustment*. New York: Oxford University Press.

World Bank (1985): "Brazil Country Economic Memorandum 1." *Main Report 5373–BR*.

World Bank (1988): "India: Recent Developments and Medium-Term Issue." Executive Summary and Main Report 1. *Report No. 7185-IN*.

World Bank (1990): "India: Trends, Issues and Options." Executive Summary and Main Report 1. *Report No. 8360-IN*.

World Bank (1992): *World Development Report 1992. Development and the Environment*. New York in dr.: Oxford University Press.

World Bank (1995): "India: Country Economic Memorandum. Recent Economic Developments: Achievements and Challenges." *Report 14402-IN*.

World Bank (1995a): "Kenya Poverty Assessment." Population and Human Resources Division Eastern Africa Department. Africa Region. *Report 13152-KE*.

World Bank (1996): *World Development Report 1996. From Plan to Market*. New York in dr.: Oxford University Press.

World Bank (1997): *World Development Report 1994. The State in a Changing World*. New York in dr.: Oxford University Press, Inc.

World Bank (2000): “Kenya Country Assistance Evaluation.” Operations Evaluation Department. *Report 21409*.

World Bank (2001): *World Development Report 2000/01. Attacking Poverty*. New York in dr.: Oxford University Press.

World Bank (2001a): “India Country Assistance Evaluation.” *Report 22134*.

World Bank (2001b): “Memorandum of the President of the International Bank for Reconstruction and Development and the International Finance Corporation to the Executive Directors on a Country Assistance strategy Progress Report for the Federative Republic of Brazil.” *Report 22116-BR*.

World Bank (2002): “Brazil. The New Growth Agenda 1.” *Policy Briefing 22950*.

World Bank (2002a): “Brazil. The New Growth Agenda 2. Detailed Report.” *Report 22950-BR*.

World Bank (2002b): *World Development Report 2002. Building Institutions for Markets*. New York: Oxford University Press.

World Bank (2003): *World Development Report 2004. Making Services Work for Poor People*. New York in dr.: Oxford University Press.

World Bank (2003a): “Kenya. A Policy Agenda to Restore Growth.” *Report 25840-KE*.

World Bank (2003b): “Brazil Stability for Growth and Poverty Reduction.” *Report 25278-BR*.

World Bank (2004): *World Development Indicators 2004*. Washington, DC: World Bank. Elektronska izdaja.

World Bank (2004a): “Brazil – Trade Policies to Improve Efficiency, Increase Growth and Reduce Poverty.” *Report 24285-BR*.

World Bank (2006): *Country Brief: Kenya*. Dostopno na <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/KENYAEXTN/0,,menuPK:356520~pagePK:141132~piPK:141107~theSitePK:356509,00.html#wb> (12. avgust 2006).

World Bank (2006a): *World Development Indicators 2005*. Dostopno na <http://devdata.worldbank.org/data-query/> (13. julij 2006).

World Trade Organization (2002): "Trade Policy Review India." *WT/TPR/S/100*.

World Trade Organization (2000): "Trade Policy Review Kenya." *WT/TPR/S/64*.

Žigon, Alenka (2005): *Ocena vloge Indije kot destinacije za zunanje izvajanje IT in drugih proizvodnih ter storitvenih dejavnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.